

Genesis

Bera karena.

¹ Karenai God bera kudubina kunumai ma dobuwai iyamoni. ² Kunona na ke aviyavisina sago ita makamakai da kata kitai, tuna nakanani ma kwavu bo bau. Nubakutuva kavakava ma God Kanumina kiidamowai ivivi dagudagu da okowa iriroi.

³ Vaghina ma God ivona bo, “Yasegana ketupuwa” da iyaghari. ⁴ Ma ikitai da biibiina. Muriyai yasegana da nubakutuva itupayaraghi. ⁵ Ma yasegana ivi vavei ‘mara’ ma nubakutuva ivi vavei ‘didibara.’ Ravi ipika, ididibari da mara karena ikovi. Ma mara itom.

⁶ Muriyai ivona bo, “Taraboga, okowa basunai ketupuwa da okowa ketupayaraghi.” ⁷ Vaghina ma iberai da taraboga nabana itupuwa ma okowa ivi bogebogesi da nevanevana ighae ku kiidamo ma nevanevana kapinai imakai. ⁸ Nakanani itupuwa ma tarabogina ivi vavei ‘kunuma.’ Ravi ipika, ididibari ma mara itom. Weni tuna na mara kana viruwa.

⁹ Muriyai ivona bo, “Okowa kapinai na ku gawara sago kovi sagomi da dowa kanakanana ina nekiibau,” da nakanani itupuwa. ¹⁰ Ma dowa kanakanana ivi vavei ‘dobu’ ma okowina ivi vavei ‘yegai.’ Ma ikitai da biibiina.

¹¹ Muriyai ivona bo, “Dowa, gwabimuwai pei ma kii bogii ma bogiiyai etupuwa da dobuwai ina gogo. Ma ina rove bo iname da peisi ina rakata.” Ma nakanani itupuwa. ¹² Dobuwai pei igogo ighae

da peisi nununai iterei. Ma bade kii igogo ighae da kiisi amesi nununai iame da ere peisi. Ma ikitai da biibiina. ¹³ Ravi ipika, ididibari ma mara itom. Weni tuna na mara kana viaroba.

¹⁴ Muriyai ivona bo, “Yasegana kunumai kotupuwa. Weni yaseganisi, mara ma didibara ini bogebogei, ini matakira da iri, mara ma madegha. ¹⁵ Kunumai ina makai da dobu kana yasegana.” Ma nakanani itupuwa. ¹⁶ Yasegana ghamaghamasi ruwa iyamoni. Ghamana iyamoni da mara kana vibadana. Ma sago kayo gisina iyamoni da didibara kana vibadana. Ma bade gwamegwame yavata iyamonisi. ¹⁷ Peyarisi kunumai iteresi da dobu iti yasegani, ¹⁸ da didibara ma mara iti badei, ma yasegana da nubakutuwa iti bogebogesi. Ma ikitai da biibiina. ¹⁹ Ravi ipika, ididibari ma mara itom. Weni tuna na mara kana viruwamaruwa.

²⁰ Muriyai ivona bo, “Yegai, gwabimuwai iyana etupuwa da ina peyari kirakai. Ma bade kiu kotupuwa da kiidamowai kona rovo.” ²¹ Vaghina ma yegai ghamoghamosi ma bade iyana bogii ma bogiiyai iyamonisi da yawayawasi ma bababasi. Ma kiu ere mapemapesi iyamonisi da bogii ma bogiiyai. Ma ikitai da biibiina. ²² Ma ivi biibiinisi ma ivona bo, “Kovi tuwa kirakai da kona peyari. Iyana, yegai da okowa kovi tupoi. Kiu, kovi tuwa da kona peyari dobuwai.” ²³ Ravi ipika, ididibari ma mara itom. Weni tuna na mara kana vimi-ikovi.

²⁴ Muriyai ivona bo, “Dobu, gwabimuwai ghamoghamo etupuwa, ghamoghamo manamisi ma dowatetetsi ma ghamoghamo dipa. Bogii

ma bogiyai iti tuwa da natunatusi na ti mani maghimaghighisi.” Ma nakanani itupuwa.
25 Nani ghamoghamosi kudubina iteresi da iti tuwa da natunatusi na ti mani maghimaghighisi. Ma ikitai da biibiina.

26 Muriyai ivona bo, “Wawaya tayamonisi da maghimaghighita. Ti na dobu kudubina ini badei. Iyana yegiyai ma kiu kiidamowai ma bade ghamoghamo manamisi ma dowatetesi ma ghamoghamo dipa na kudubina dobuwai ini badesi.”

27 Ma vaghina, wawaya iyamonisi da tuna mani maghimaghighina. Iteresi da tomowa ma wavine.
28 Ivi biibiinisi ma ivona bo, “Kovi tuwa da tupurereghimi ina peyari. Dobu kovi tupoi ma kovi badei. Ghamoghamo ma bera kudubina dobuwai idagudagu na kovi badesi, iyana yegiyai ma kiu kiidamowai yavata.”

29 Muriyai ivona bo, “Kami vavai na aviyavisina dobuwai egogogo, peisi yavata, kii amame ere peisi ma bade vavai dowa kamonai, kudubina avereveremi da kona kani. 30 Ma ghamoghamo kii vavai na inamona ma kii rugurugu matamatisi. Ghamoghamo kudubina yawayawasi dobuwai idagudagu, ghamoghamo dipa ma kiu ma dowatetesi yavata na inamona ma kii rugurugu kudubina avereveresi da ina kani.” Ma vaghina, nakanani itupuwa.

31 God bera kudubina iyamoni ikovi na ikitai da ibiibii kirakai. Ravi ipika, ididibari ma mara itom. Weni tuna na mara kana vimiikovimasago.

2

¹ Ma vaghina, nakanani God iberai da kunuma ma dobu ma bera kudubina iyamoni.

² Mara miikovimasago na bigana iberaberai da ivi koviya. Mara kana vimiikovimaruwa na ivi yakam. ³ Tuna kubiine mara kana vimiikovimaruwa ivi biibiini ma ivinei da vovokaravina.

Eden vaona.

⁴ Kunuma ma dobu varagutugutuna ma ikikava BADA God iyamoni na weni. Kunuma ma dobu iyamoyamoni, ⁵ na garewa ke ita vonatawei, karakava. Tuna kubiine ke sago kii bo inamona bo pei tano tepanai ita gogo. Ma kesago wawaya da tano ita wayowei. ⁶ Ma vusira tano kamoni igheghae da dowo kudubina ivivi nubanubai.

⁷ Vaghina ma, BADA God tano iviia ma tomowa ivopasipasiya, yana itawe ku giyabonaghina da tomowina irupapara da yawayawana.

⁸ Ma dobu sago ku maramatana imakamakai kana vava Eden. Eden kamoni na BADA God vao sago iberai ma nani tomowina ivopasipasiya na nake iterei. ⁹ Ma iberai da kii bogii ma bogiiyai tano kamoni igogo ighae. Viya kitasi biibiisi ma nuwaviiviinisi ma viya amesi na vavai. Ma vao basunai na kii ivi ruwa imiimiiri. Sago na Yawasa Kiina ma sago na Akova Kiina. Iyavo kava Akova Kiina amena ina kani na akova biibiina ma bade akova berona ina veresi.

¹⁰ Ma Eden kamoni okowa sago iveraverau da vao ivivi nubanubai ma nani dobonai okowina ivi ruragharagha da okowa ruwamaruwa.

¹¹ Okowa sago kana vava Pison na dobu kana vava Havila kamoni iveruriwariwa da dobona

ine yavui. Nani dobunai gold imakamakai ¹² ma nani gold na ghamana ma biibiina, ma bade kii ipana ghabughabusi ma wakima vovokeyakeyusi imakamakai. ¹³ Okowa kana viruwa na kana vava Gihon ma dobu kana vava Kus kamonai iveruriwariwa da dobuna ine yavui. ¹⁴ Okowa kana viaroba na kana vava Taigris ma tuna iveraverau ku maramatana Asiriya nevanai. Ma okowa kana viruwamaruwa na kana vava Yuperetis.

¹⁵ Vaghina ma, BADA God tomowina ivopasiya ikovi na Eden kamonai iterei da ita wayowa ma vao ita koyaghi. ¹⁶ Ma ina sisiya bagibagina iterei, ivonei bo, “Weni vona kamonai kii amame peyarina kuna kani, ¹⁷ ma kii sago kava na amena ke kuna kani. Tuna na Akova Kiina. Wawaya ina kani na akova ina veresi da nuwanuwasi kamonai inakovi da meni berana na biibiina ma meni berana na berona. Kuna kani na vonavaghata da kuna rabobo.”

¹⁸ Ma bade ivona bo, “Ke ita biibai da tomowina ina kina kava ina makai. Kana neva ana yamoni da ini vitei.”

¹⁹ BADA God namada dowa iviini da ghamoghamo ma kiu peyarina ivopasipasisi. Ma ineyesi tomowina kurina da ita kitai ikikava iti vavesi. Ivi vaghinei da tomowina ina kayowanai sago sago дума kii vava iveresi. ²⁰ Ma vaghina, ghamoghamo manamisi ma kiu kiidamowai ma ghamoghamo dipa kii vava iveresi ikovi, ma nani kamonai na ‘Adam’* ke kana neva kiimatana da

---

* **2:20:** ‘Adam’ BADA God tano iviini da wawaya ivopasipasiya. Hibru damsi gamosiyai na ‘adam’ iyamna ‘wawaya’ ma ‘adamah’ iyamna ‘tano.’ Sisiyisi ivi ruwa na kuni yanei da maghimaghighisi.

iti vitei.

²¹ Tuna kubiine BADA God iberai da tomowina ikena irabobo. Ma nani kamonai tuwirina sago ghabaghabanai ivotawei ma tarabogina na viyonai ivopotai. ²² Ma tuwirinai wavine iyamoni ma irutinaneyei tomowina kurina.

²³ Ma tomowina ivona bo,
“Vaghina, ibiibii kirakai! Weni na taku
maghimaghighiku!

Tuwirina, tuwirikuwai iviia ma viyona,
viyokuwai iviia.

Tuna kubiine kana vava ‘wavine,’ ina karena taku
tomowa gwabikuwai iviia.”†

²⁴ Weni berana kubiine tomowa ina mamai ma
ina maduwa ina voteresi da kawana yavata ini
kiikapu da sago.

²⁵ Ma tomowina wavinena yavata imakamakai
ma ivi ruwa na iyusi kava ma ke iti nimaya.

3

Berabero karena.

¹ BADA God ghamoghamo iyamonisi kamosiyai
na sago ina bera vigayagaya irakata. Tuna na
mota. Inae da wavinena ivi nuwatini, ivonei
bo, “Vonavaghata da God ivonem da kiiamame
peyarina vao kamoni ke kona kani bo?”

² Ma wavinena ivonapotei, “Kegha, tokai kii-
mame peyarina vao kamoni kana kani. ³ Ma
ivonatanikai da vao basunai kii sago kava na

---

† **2:23:** Hibu damsi gamosiyai na tomowa ekwatukwatui ‘ish’
ma wavine ekwatukwatui ‘isha.’ Sisiyisi ivi ruwa na kuni yanei da
maghimaghighisi.

‘amena’* ke kana kani bo kiina ke kana votovoni. Kana berai na kana rabobo.”

⁴ Ma ivonapotei, “Tuna ke vonavaghata, tami ke kona rabobo. ⁵ God iakovi da kota kani na matami ita votawei da kotakova kirakai da ami akova na tuna mani ina akova nakanani. Nuwanuwam kamoni biibiina ma berona kotakova yavui.”

⁶ Ma wavinena ikita da nani kiina iame ikitai da ivi nuwaviivai. Ma inotai da ibiibai da ita kani. Ma bade ina kayowana ghamana da nani akovina ita viiya. Vaghina ma ipura da ikam. Ma tomowina na yavata da wavinena viya iverei da tuna bade ikani. ⁷ Ikam ikovi ma nota iviia da ti na iyusi kava. Ma kii rugurugusi iyuna ivatura da ikiipapaparsi.

⁸ Nani ravinai ivi ruwa ivi yanei da BADA God vao kamoni ibababa na kii kunukunusiyai ikove-makai. ⁹ Ma kegha, BADA God tomowina kurina ivi kwatu, “Adam, tam imapatana?”

¹⁰ Ma ivonapotei, “Weni vaona kamoni avi yanem ma taku iyuku kava na ayabumanem, tuna kubiine na akove.”

¹¹ Ma BADA God ivona bo, “Iyi ivonem da iyum kava? Avonatanim da nani kiina amena ke kuta kani. Ma tam kukani, bo?”

¹² Ma tomowina ivona bo, “Wavinena gwabikuwai kuterei, tuna kii amena ivereku da akani.”

¹³ Ma BADA God wavinena ivonei bo, “Avi kubiine weni berana kuberai?”

Ma ivonapotei bo, “Mota ivi beroberoweku da akani.”

---

* **3:3:** ‘amena’ Wawaya viya enotanotai da weni tuna na miiba ma kegha, kii amena vaghata isisiyei.

God kovogha irereghi.

¹⁴ Vaghina ma BADA God mota ivonei, “Tam aimimaghim! Weni berana kubera kubiine ghamoghamo peyarisi kamosiyai tam kovogha ghamana kuna viiya. Karako ma mara ku kudubina kuna tetete. Ma popoku kuna kanikani da am mara ku turina. ¹⁵ Ma ana berai da tam ma wavinena koni kawapata. Ma bade peim ma wavinena peina yavata ini kawapata nonowa. Mara sago kaekarena kuna kani ma gayamim ini tugudai.”

¹⁶ Vaghina ma wavinena ivonei bo, “Ana berai da am ropeya kamonai am inivisi ina rakata da ere vokwarakwaram kuni tuwa. Ma ana berai da am kayowana ghamana da kawam. Ma tuna ini badem.”

¹⁷ Vaghina ma, Adam ivonei bo, “Avonem da kii amena ke kuta kani ma kawam gamona kuvi yanei da kukani. Tuna kubiine dowa aimimagi, da kuni inipika kirakai am yawasa ku kudubina da kuna kam. ¹⁸ Ma am wayowa kamonai inamona ma iyiyo ina gogo. Ma dipiyai yabayaba kunekwa yawara da kuna kam. ¹⁹ Kuni poyapoya da kuna kam, nakanani ina nena da mara sago kuna vovira kuni dowa. Tam dowiyai avovipasipasim da kuvi wawaya ma mara sago na kuna vovira ku dowa.”

²⁰ Adam kawana ivi vavei Eve iyamna tuna wavinena na wawaya kudubisi i maduwa.†

²¹ Ma BADA God ghamoghamo bekasi iviia da gara iyamoni, ma Adam kawana yavata ivi kotesi.

---

† **3:20:** Eve kana vava iyamna ‘yawasa’ na wawaya kudubita yawasa tuna wavinena gwabinai taviia, ita maduwa.

Adam ma Eve ikwavinisi ikiibau.

²² Nani murinai BADA God ivona bo, “Karako nani wawayisi ivi ruwa na tota nakanani, biibiina ma berona iakovi. Ma ke vaghina da ita vororona da Yawasa Kiina amena ita viiya. Amena ita kani na yawasa makamakii nonowina ita veresi.” ²³ Tuna kubiine Eden kamoni ikwavinisi ikiibau. Ti i karena na dowiyai ivopasipasisi ma ivonatawesi ikiibau da dowi ita wayowei. ²⁴ Ikwavinisi ikovi na vao kupunai kana koyakoy- agha iteresi, maramatana ku nevana aneya re- wapanisi iteresi da wawayi ke ita rui. Ma seri ghamana ere yebayebarina ma vovokeyakeyuna iterei da ivivi kiivirevirei, tuna na Yawasa Kiina ivivi taraparane.

4

Kein ma Abel.

¹ Adam kawana Eve yavata ikena da iropeya. Ma ivi tuwa da tomowa ma ivona bo, “BADA ivi viteku da natuku tomowa avi tuwei.” Ma ivi vavei Kein. ² Muriyai ivi tuwame da bade natuna tomowa ma tuna ivi vavei Abel.

Natunatusi imagura na Abel ivivi ghamoghamo ma Kein na tano iwayowayowei. ³ Imakamakai da mara sago ita suwara BADA kurina. Kein na iyaba ma vavai ipiyei. ⁴ Ma Abel na siya monamonana ipiyei. Siyana na sipu natunatusi iyiyarokosi viya ivunuwa ma viyosi biibiisi kavakava isuwarei. BADA, Abel ina suwara yavata nuwanuwana ivi- iya. ⁵ Ma Kein ina suwara yavata ibaresi da Kein nuwanuwana ipughu ma maghighina ibero.

⁶ Ma BADA ivonei, “Avi kubiine nuwanuwam ipughu? Avi kubiine maghighim ibero?” ⁷ Bera

biibiisi kuna berabera na ana kayowem. Keki-taruvim. Berabero ekayokayowei da ini badem, ikoyakoyagha da ina vowim. Kevi rewapana da kuna ghegavovori.

⁸ Vaghina ma Kein, tina kikei Abel ivonei, “Taki-ibau ku warere.” Ikiibau ma Kein ikayaya tina kikei kurina da ikiivunui.

⁹ Nani murinai BADA, Kein ivi tarakiiyanei, “Abel imapatana?”

“Ke atakovi. Taku ke tiku kikei kana koyakoy-
agha.”

¹⁰ Ma BADA God ivona bo, “Kevi yana, tim kikei tarana tanowai imatakira kuriku, biwa viinina kubiine. Avi kubera? ¹¹ Tam imamuwai da tarana dowa inunui da ivi beroi. Tuna kubiine aimimagim da ke kuna wayowa. ¹² Dowa kuna wayowei da imai ma kara vavai ke ghamana kuna panani. Kenae! Kuni ketabababa dobuwai.”

¹³ Ma Kein ivona bo, “Kovogha kuvereku na irakata kirakai. ¹⁴ Karako kekwavikwaviniku da dowa ke ana wayowei ma bade ana kiibukuyowem. Dobuwai ani ketabababa, aku numa kegha. Ma wawaya ina pananiku na ina kiivunuku.”

¹⁵ Ma BADA God ivonapotei, “Kegha, sisiya atereterei da meni wawayina ina kiivunum na taku kovogha berona mara miikovimaruwa ana verei, biwa ghamanakina ina viiya.” Ma BADA matakira Kein gwabinai iterei da iyavo kava ita panapanani na ke ita kiivunui. ¹⁶ Ma vaghina, Kein ivomiiri da BADA ikuyowei ma inae da ku dobu sago kana vava Nod ma nani dobunai imakai. Nod na ku maramatana Eden nevanevanai.

Kein ina rakaraka.

¹⁷ Kein kawana yavata ikena ma kawana iropeya da natusi tomowa itupuwa, kana vava Inoka. Ma Kein kwanatu ivowai ma kwanatuna ivi vavei da Inoka, natuna yavata ivi varigheya.

¹⁸ Ma Inoka imagura ma ivi tuwa da natuna kana vava Iradi. Ma Iradi imagura ma ivi tuwa da natuna Meyujayel. Ma Meyujayel imagura ma ivi tuwa da natuna Metusela. Ma bade Metusayel imagura ma ivi tuwa da natuna na Lameki.

¹⁹ Ma Lameki kakawana ruwa, kii vava Ada ma Sila. ²⁰ Ada ivi tuwa da natuna Jabal. Ma tuna ina rakaraka yavata i kiki da ghamoghamo ivivi kam ma yobeyai ivivi makiiyana. ²¹ Ma Jabal tina kikei kana vava Jubal. Tuna ina rakaraka yavata i kiki na durere iuvuveni ma hap ivivi rekwei. ²² Ma bade Lameki kawana Sila ivi tuwa da natuna Tubal Kein. Tuna na kirama ma brons igudaguda da bagibagi sawarisi bogii ma bogiiyai iyamoyamona. Ma Tubal Kein novuna na Nama.

²³ Mara sago Lameki kakawana kurisi ikay-otata, ivonesi bo,
“Ada ma Sila, aku sisiya kovi yanei. Kakawaku kovi yaneku.

Tomowa yaragina iraviku na akiivunui.

Tomowina gubaga ivereku tuna kubiine avi raboboi.

²⁴ God sisiya iterei da meni wawayina Kein ita kiiivunui na kovogha berona mara miikovi-maruwa ita verei.

Ma taku Lameki avonavona da meni wawayina ina kiitovoniku na biwa mara 77 ina viiya.”

Seti ma Inos.

²⁵ Kein tina kikei ikiivunui tuna kubiine BADA ikwavini da ina maduwa ma ina mamai ikuyowesi inae. Nani murinai, Adam kawana yavata ikena ma ivi tuwame da natusi tomowa. Ma ivona bo, “Kein ivomiiri da tina kikei Abel ikiivunui, tuna kubiine God weni pepeyina ivereku da Abel epayanina.” Ma ivi vavei Seti. ²⁶ Seti imagura ma ivi tuwa da natuna tomowa. Ma ivi vavei Inos.

Ma Seti ina mariyai na wawaya ivi karei da BADA kana vava ivovokavakavari.

5

Adam tupurereghina.

¹ Weni girumina na Adam, tupurereghina yavata ikikava ivi tuwa ma kii vava itura. Karenai na God wawaya iyamonisi da tuna mani maghimaghighina. ² Iyamonisi da tomowa ma wavine, ivi biibiinisi ma ivi vavesi “wawaya.”

³ Adam kana madegha 130 na natuna tomowa itupuwa da ina mamai maghimaghighina. Ma ivi vavei Seti. ⁴ Muriyai madegha 800 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ⁵ Ma vaghina, kana madegha 930 ma irabobo.

⁶ Seti kana madegha 105 na natuna tomowa itupuwa. Ma ivi vavei Inos. ⁷ Muriyai madegha 807 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ⁸ Ma vaghina, kana madegha 912 ma irabobo.

⁹ Inos kana madegha 90 na natuna tomowa itupuwa. Ma ivi vavei Kenan. ¹⁰ Muriyai madegha

815 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ¹¹Ma vaghina, kana madegha 905 ma irabobo.

¹²Kenan kana madegha 70 na natuna tomowa itupuwa. Ma ivi vavei Mahalalel. ¹³Muriyai madegha 840 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ¹⁴Ma vaghina, kana madegha 910 ma irabobo.

¹⁵Mahalalel kana madegha 65 na natuna tomowa itupuwa. Ma ivi vavei Jaredi. ¹⁶Muriyai madegha 830 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ¹⁷Ma vaghina, kana madegha 895 ma irabobo.

¹⁸Jaredi kana madegha 162 na natuna tomowa itupuwa. Ma ivi vavei Inoka. ¹⁹Muriyai madegha 800 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ²⁰Ma vaghina, kana madegha 962 ma irabobo.

²¹Inoka kana madegha 65 na natuna tomowa itupuwa. Ma ivi vavei Metusela. ²²Nani murinai Inoka, God yavata ivi nuwasago da yavata ibababa. Ma madegha 300 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ²³Ma vaghina, kana madegha 365 ma iwapa. ²⁴God yavata ivi nuwasago, tuna kubiine ke ita rabobo ma God iviitawei.

²⁵Metusela kana madegha 187 na natuna tomowa itupuwa. Ma ivi vavei Lameki. ²⁶Muriyai madegha 782 imakai ma kamoni na natunatuna viya tomotomowisi ma wivinesi itupuwa. ²⁷Ma vaghina, kana madegha 969 ma irabobo.

²⁸ Lameki kana madegha 182 na natuna to-mowa itupuwa. ²⁹ Ma ivi vavei Nowa. Ma Lameki ivona bo, “BADA dowa imagi da ita biga irakata ma tikamaghiyei, ma weni wawaya kikina kara ini viteta ma ini yawasita.” ³⁰ Muriyai madegha 595 imakai ma kamoni na natunatuna viya to-motomowisi ma wivinesi itupuwa. ³¹ Ma vaghina, kana madegha 777 ma irabobo.

³² Nowa imakai da kana madegha 500 ma nani kamoni natunatuna to-motomowa aroba itupuwa. Kii vava Sem, Ham ma Jepeta.

6

Wawaya ivi kawakiikai.

¹ Wawaya ivi karei da i koroto irakaradata dobuwai. Natunatusi ituputupuwa da kamosiyai viya na wivine. ² Ma God natunatuna to-motomowa ikita da wawaya natunatusi wivinesi na karakarawatisi ma i kayowanai irutini da iravaghisi. ³ Ma BADA ivona bo, “Karako wawaya rabobo damina eviiviiya da Kanumiku gwabisiyai ke ina makii nonowa. Ini karei da tupuwisi ina bero ma i yawasa ke ina guri. Ke ina makii kirakai da kii madegha 120 ina kuyowei.”

⁴ God natunatuna nani wivinesi iravaghisi ma natunatusi ituputupuwa, nani maranai na Nepirim damsi namada dobuwai imakamakai. Nepirim na tupuwisi ghamaghamasi, ti na iyo damsi, to-motomowa avatetesi mara katamaninai.

⁵ Vaghina ma BADA ikitai da wawaya i berabero dobuwai irakata kirakai ma bade ikitai da i nota didibarisi ivovotana nonowei. ⁶ Nuwanuwana ipoyai da wawaya iyamonisi ma

dobuwai iteresi. Nuwanuwana ivisi kirakai da ivona bo, ⁷ “Wawaya ayamonisi ma kegha da nuwanuwaku ipoyai. Tuna kubiine dobuwai ana kiipupunatawesi, ghamoghamo da kiu ma dowatetesi yavata.” ⁸ Ma BADA tomowa sago kava ivivi nuwabiibiiyei. Tomowina kana vava Nowa.

Nowa ina varagutugutu.

⁹ Weni tuna na Nowa ina varagutugutu. Tuna ina mariyai wawaya kudubisi na beroberosi. Ma Nowa ina kina kava na tomowa maninina. Ma ina yawasa kamoni God yavata ivivi nuwasago ma yavata ibababa. ¹⁰ Ma natunatuna tomotomowa ivi aroba, ti na Sem, Ham ma Jepeta.

¹¹ Ma nani maranai God ikitai da bera didibarisi dobuwai irakata. Wawaya mara nonowa ivivi ruwa ma kiivunuwa irakata. ¹² I berabero ikitai ma ke iti vaghinei da wawaya kudubisi i bera didibarisi irakata kirakai. ¹³ Tuna kubiine Nowa kurina ivona bo, “Weni nakanani ana berai, wawaya kudubisi ana pupunatawesi. I kayoghakighaki dobu ikiimumui, tuna kubiine bera kudubina dobuwai ma wawaya yavata ana kiipupunatawesi da kii mara ina kovi. ¹⁴ Ma tam na ‘kii biibiisi’* ketara da waka kevowai. Kamoni na tupayaragha keyamona ma kamona ma kupuna na kii ipanai kepasi. ¹⁵ Kevowai da kana guri na 133 mitas ma kana naba na 22 mitas, ma ina ghae da 13 mitas.† ¹⁶ Ma waka kana tarasovo keyamoni.

---

* **6:14:** ‘kii biibiisi’ God ivona da keyama kana vava ‘saipiras’ ita tarai. Tuna na keyama bagibagina. † **6:15:** 133 mitas ku fit kuna terei na 450 fit. 22 mitas ku fit kuna terei na 75 fit. 13 mitas ku fit kuna terei na 50 fit.

Ma waka kawaririnai da matakoro basusiyai na taraboga 50 sentimita[‡] ina makai. Ma waka kamona kekemai da kema aroba ina tupuwa, sago tepanai, sago basunai ma sago gaburinai. Ma bade waka kana matuketa baranai keterei. ¹⁷ Taku na kutukutuwa ana vonatawei da wawaya kudubisi dobuwai ina kiipupunatawesi. Bera kudubina yawayawana dobuwai na ina rabobo. ¹⁸ Ma tam ma taku tavi nuwasago kubiine, na vivaghina makamakiina taberai da taku na kam papara ana vowai. Kawam yavata korui ku waka, tami, natunatumi ma kakawasi yavata. ¹⁹ Ma ghamoghamo kudubisi bogii ma bogiiyai, tomo-tomowisi ere kakawasi kerutinisi da yavata kona geru. Kii papara kuna vowai da ke ina rukwa. ²⁰ Nani kamonai kiu bogii ma bogiiyai, ruwa ruwi duma, ere kakawasi ma ghamoghamo dipa ere kakawasi ma bade dowatetetsi ere kakawasi na kudubina ina pisi kurim. Ma kerutinisi ku waka kona rui da ke ina rukwa. ²¹ Ma vavai bogii ma bogiiyai tami kubiimi ma bade ghamoghamo kubiisi koyuna da waka kamonai kovovidaburana. Tuna tepanai kona makai.”

²² Ma vaghina, Nowa ikikava God ivonaverei na peyarina ibera yavui.

7

Kutukutuwa ghamana itupuwa.

¹ BADA ivona bo, “Nowa, akitim da tam kava dobu kamonai am yawasa na maninina kavakava. Tuna kubiine tam, kawam ma

---

[‡] **6:16:** 50 sentimita ku fit kuna terei na 1.5 fit.

natunatumi, kakawasi yavata korui ku waka. ² Ma meni ghamoghamosi ma kiusi avi vaghinei da kam ma suwara kubiine na tomotomowisi ivi 7 ere kakawasi kerutinaruwesi. Ma meni ghamoghamosi na ke biibiisi suwara kubiine, ti na puyapuyakisi, na sagosago duma ere kakawasi kerutinisi da ku waka kona rui.* ³ Ma kiu kitasi bogii ma bogiiyai keviinisi ina pisi da kiu sago sago duma kii kita nununai tomotomowisi ivi 7 ere kakawasi na keghamosi da yawayawasi ina makamakai da kutukutuva murinai ini tuwame dobuwai. ⁴ Mara 7 murinai na garewa ana vonatawei da mara 40 ma didibara 40 ina katukatuna da bera kudubina yawayawana dobuwai ayamoni na peyarina ana kiipupunatawei.”

⁵ Ma vaghina, Nowa ikikava BADA ivonaverei na peyarina ibera yavui.

⁶ Nowa kana madegha 600 na kutukutuva ivi karei ⁷ da kawana yavata, natunatusi, kakawasi yavata na peyarisi irui ku waka da kutukutuva ita veruvuvurei. ⁸ Ma bade ghamoghamo bogii ma bogiiyai ere kakawasi ku waka irui, ti na puyapuyakisi ma ke puyapuyakisi, kiu ma dowatetetesi yavata. ⁹ Tomotomowisi ere kakawasi ipisi Nowa kurina da yavata irui ku waka. God ikikava ivonaverei na iberai. ¹⁰ Mara ivi 7 kamonai ivovunagha ikovi na kutukutuva ivi karei dobuwai.

---

* **7:2:** God ghamoghamo ivorereghisi da viya na biibiisi ku matana ma viya na puyapuyakisi ku matana. Ma biibiisi na ivi vaghinei da Hibru damsi ina kam bo ina suwara. Levitikas sapta 5, 7, 10 ma 11 kekitai.

¹¹ Nowa kana madegha 600 ma nawaravi kana viruwa kamoni, mara kana vi 17 na kutukutuva ivi karei. Dowa kamoni vusira peyarina ivi tamobubuwana da okowa irakata. Ma kunuma itamotate da garewa vitana ivi karei. ¹² Nakanani ikatukatuna inenae da mara 40 ma didibara 40 ikovi.

¹³ Garewa ivi karei na Nowa kawana yavata ma natunatusi ivi aroba, ti na Sem, Ham ma Jepeta, kakawasi yavata na peyarisi namada ku waka irui. ¹⁴ Ma bade ghamoghamo manamisi ma siya dipa, ghamaghamasi ma gisigisisi, rovorovosi ma dowatetesi, kiu bogii ma bogiyyai na peyarina ere kakawasi namada irui. ¹⁵ Bera kudubina yawayawana dobuwai na ruwaruwi duma ipisi Nowa kurina da waka kamoni. ¹⁶ Ma vaghina, ikikava God ivonaverei na Nowa peyarina iberai ikovi. Tomotomowisi ma wivinesi igeru yavu na murinai BADA waka kana matuketa ivopotai.

¹⁷ Ma mara 40 kamoni kutukutuva igheghae ma okowa irakarata ma idoga da waka irutenama. ¹⁸ Ma okowa igheghae da idoga kirakai ma wakana na okowa tepanai itenatenama. ¹⁹ Igheghae da koya ighegheyana kirakai na kudubina ikamyanumisi. ²⁰ Okowa ighae da 7 mitas[†] koya vovosi ma ku tepana. ²¹ Ma bera kudubina yawayawana dobuwai ivivi dagudagu na iwapa. Kiu, ghamoghamo manamisi ma siya dipa ma dowatetesi ma bade wawaya, peyarina na iuma dodo. ²² Bera kudubina yawayawana tano tepanai yasi itawetawei na irabobo. ²³ BADA God bera kudubina ikiipupunatawesi da wawaya

---

[†] 7:20: 7 mitas ku fit kuna terei na 23 fit.

kegha, ghamoghamo kegha, dowatetesi kegha ma bade kiu kegha. Ma Nowa ma iyavo kava waka kamoni imakamakai na ti kava ke ita rukwa.

²⁴ Ma okowa dobu itenukutuvi inene da mara 150 ikovi.

8

Kutukutuva damona.

¹ God, Nowa ma ghamoghamo peyarisi waka kamoni inotanotisi. Ma yanunu ivonatawei da ivosisina ma okowa ivi karei da iororu. ² Ma namada dowiyai vusira igudupotapota ma ibera da kunumai garewakatuna ivoterei. ³ Ma okowa na mara 150 kamoni nuwatuwai iororu. ⁴ Kutukutuva ivi karei inenae da nawaravi miikovi murinai na waka Ararati koyana ku tepana ivi kiikenei. ⁵ Okowa patana iororu da nawaravi kana vi 10 ina karena na koya vovosi irumataru.

⁶ Garewa ikatuna ikovi murinai, Nowa ikoyagha da mara 40 ikovi ma waka tarabogina kana gudu ivotawei. ⁷ Ma oghogha ivonatawei ikiibau ma ke ita vovira. Irovorovo yawara ma ivivi koyakoyagha da okowa ita mamaghatawei. Ma Nowa, oghogha ikoyagha kawai. ⁸ Ina kayowana da akova ita viiya da okowa ioru da imapatana, tuna kubiine bade gabubu ivonatawei inae. ⁹ Ma kegha, okowa patana da dobu ikiimumui da gabubu gawara iekwa kawai da iti yakam. Irovo ivovira ku waka ma Nowa ivororona da iviyya, ma itereruwei ku waka. ¹⁰ Ivi koyakoyagha da mara 7 ikovi ma gabubu ivonatawe meyei. ¹¹ Raviyai ivovira kurina ma mutunai na oliv kiina ruguruguna matina ikaratani. Nowa nani ruguruguna ikitai na iakovi da okowa namada ioru kirakai.

¹² Ivi koyakoyagha da mara 7 ikovi na gabubu ivonatawe meyei. Ma ke ita vovirame kurina, ine vaghata.

¹³ Nowa kana madegha 601 ma nani madeghina karenai okowa imamaghatawei. Waka kana tarasovo ivotawei ikitavirevire ma ikitai da dowa ivovokanakana. ¹⁴ Ma mara kana vi 27 nawar-avi kana viruwa kamoni na dobu kudubina ikanakana tuwanonowa.

¹⁵ Vaghina ma God, Nowa ivonei bo, ¹⁶ “Tam kawam yavata ma natunatum ere kakawasi na waka kokiibutawei. ¹⁷ Ma bade ghamoghamo waka kamoni, kiu, ghamoghamo manamisi, siya dipa ma dowatetetsi na peyarina kerutinaki-ibuwesi. Ina kiibau da ini tuwa ma ina peyari kirakai dobuwai.”

¹⁸ Ma vaghina, Nowa kawana yavata ikiibau, ma natunatusi ere kakawasi na peyarsi waka ikiibutawei. ¹⁹ Ma bade ghamoghamo manamisi, siya dipa, dowatetetsi ma kiu na peyarina ere kii nevanewa waka ikiibutawei.

Nowa ina suwara.

²⁰ Nani murinai Nowa wakima ivi daburi da suwara kana kema iyamoni. Ma meni ghamoghamosi ma kiusi BADA ivi vaghinei da suwara kubiine na kamosiyai viya iviinisi ma ivunuwa da suwara kana kema tepanai ikapuna, BADA God kurina isuwara. ²¹ BADA suwara ghabuna iyonni ma nuwanuwana iviia ma ivona bo, “Ke meyani dobu animaga meyei wawaya i berabero kubiine. Akovi da gegeyai da i ku rabobo na i nota didibarisi emakamakai. Akovi ma namanaki, ke meyani da bera yavu yawayawana ana kiipupuna meyei.

22 Karako da dobu ku damona na iri atereterei da vao kana mara ma yaba kana mara, nuba kana mara ma muyamuya kana mara, bodu ma kwamra, mara ma didibara, ina nenaе da ke meyani ina kovi.”

9

God ina vivaghina makamakiina Nowa yavata.

1 God, Nowa natunatuna yavata ivi biibiinisi ma ivonesi bo, “Kovi tuwa kirakai da kona peyari da rakarakami dobu ina makii yavui.

2 Ma ghamoghamo dipiyai, kiu kiidamowai, dowatetetsi ma iyana yegiyai na kudubisi ina yabuyabumanemi ma ami rewapana gaburinai ina makamakai. 3 Mara wadobunai kii amame ma vavai dowa kamoni averemi da kami vavai. Ma karako na ghamoghamo, kiu ma iyana bade avereveremi da kami siya.

4 Ma yawasa na tara kamoni, tuna kubiine avonavonatanimi da siya ere tarana ke kona kani.

5 Ma bade meni wawayina ina berai da kwinana tarana ina sororo na ani tupavirei da avi kubiine iberai. Ghamoghamo wawayi ina kiivunui na kana kovogha na rabobo. Ma wawayi kwinana ina kiivunui na bade kana kovogha na rabobo.

6 ‘Wawayi ayamonisi da taku mani maghimaghighiku.

Tuna kubiine meni wawayina kwinana ina kiivunui na tuna bade tarana ina sororo, wawayi kana kovogha ina verei da ini rabobo.’

⁷ Ma vaghina, tami na kovi tuwa kirakai da kona peyari da rakarakami dobu ina makii yavui.”

⁸ Nani murinai God, Nowa ma natunatuna ivonesi bo, ⁹ “Kovi yana, wekarakava Vivaghina Makamakiina tami kurimi atereterei. Tami ma tupurereghimi ¹⁰ ma bera yavu kudubina yawayawana, ghamoghamo manamisi, ghamoghamo dipa ma kiu waka kamonai ikiibau na ¹¹ peyarimi yavata ma Vivaghina Makamakiina aberaberi. Ke meyani kutukutuva ana vonatawe meyei da bera yavu yawayawana ina rabobo. Ke meyani okowa ina rakata da dobu kudubina ina resotawei.”

¹² Ma God ivonesi bo, “Ita Vivaghina Makamaki Nonowina na tami ma tupurereghimi ma bera yavu yawayawana, kimta ma kimta kurimi aberaberi na kana matakira na weni, ¹³ aku vurere kwavuwai atereterei. Tuna ini matakira da Vivaghina Makamakiina gwabitiyai emakamakai. ¹⁴ Kwavu ana vonatawei ma maranai vurere kwavu kamonai ina nekiibau ana kitai na ¹⁵ ita Vivaghina Makamakiina ana notai da ke meyani kutukutuva ana vonatawe meyei da bera yawayawana kudubina ina kiipupuna meyei. ¹⁶ Meni marasiyai vurere ina nenekiibau ana kitakitai na ita Vivaghina Makamakiina taku ma bera yavu yawayawana taberi na ana notai.”

¹⁷ Ma vaghina God, Nowa kurina ivona bo, “Ita Vivaghina Makamakiina kana matakira na vurere.”

Nowa ma natunatuna.

¹⁸ Nowa natunatuna waka ikiibutawei na kii vava Sem, Ham ma Jepeta. (Ma Ham natuna kana vava Keinan.) ¹⁹ Weni tomotomowisi ivi aroba

tupurereghisi na tota, wawaya kudubita karako dobuwai.

²⁰ Nowa tuna wayowa wawayina ma ina vao kamoni na greipi ivoni. Muriyai greipi amesi iyuna da wain iyamoni. ²¹ Mara sago wain iumai da ineghanegha ma yobe kamoni iyuna kava ikenakena. ²² Ma natuna Ham irugenara da ina mamai iyuna kava ikenakena ikitai na inae da Sem ma Jepeta ivonesi. ²³ Ma ivi ruwa ivi ni-maya na gara iviini da kuputuwasiyai itawanepai, visovo gubana. Ivi murititina ku yobe irui da i mamai ikiisovoi. Matasi ku boga ikitakita da i mamai iyuna kava ke ita kitai.

²⁴ Muriyai Nowa gayamina ivi kiimaniniyei na akova iviia da natuna murimurina Ham ibera beroi, ina mamai ke ita vopepetei. ²⁵ Tuna kubiine Nowa ivona bo,

“Keinan,* aimimagim!

Karaka tam na varevaresim i wayowa kana kavakavara.”

²⁶ Ma Sem da Jepeta ivi biibiinisi ma ivona bo,

“BADA avokavakavari, tuna Sem ina God!

Karaka Sem ina wayowa kana kavakavara na Keinan.

²⁷ Ma ainowi God kurina da Jepeta ina rakaraka ina peyari da dobu ghamana ini rapenei, ma Sem ina rakaraka yavata ina makii patap-ata.

Ma bade Jepeta ina wayowa kana kavakavara na Keinan.”

---

* **9:25:** Nowa, Keinan kana vava ivonei ma nani kamoni Ham, natuna Keinan, ma tupurereghina kudubisi, kimta ma kimta imagisi.

28 Ma vaghina, kutukutuva murinai Nowa madegha 350 ku tepana imakai. 29 Kana madegha 950 ma irabobo.

10

Nowa tupurereghina.

1 Weni tuna na Nowa natunatuna Sem, Ham ma Jepeta i varagutugutu. Kutukutuva murinai ivi tuwa da kii vava na weni.

Jepeta ina rakaraka.

2 Jepeta natunatuna na Goma, Magogi, Madai, Javan, Tubal, Meseki ma Tiras.

3 Ma Goma natunatuna na Askenas, Ripati ma Togama.

4 Ma Javan natunatuna na Elisa, Tasis, Kiti damsi ma Rodan damsi. 5 Ma tupurereghisi inae da kikira barabarasiyai imakai, ti na kukakuka damsi. Kii dam nununai imakamakai da i dobu, i gamo ma i rakaraka na bogii ma bogiiyai.

Ham ina rakaraka.

6 Ma Ham natunatuna na Kus, Misraim, Puti, ma Keinan.

7 Ma Kus natunatuna na Seba, Havila, Sabata, Rama ma Sabateka. Ma Rama natunatuna na Seba ma Dedan.

8 Kus tupurereghina sago na Nimrodi, tuna imagura da ivi rewapana kirakai. Tuna wawaya ghamana dobuwai, iyo wawayina. 9 Rewapana BADA gwabinai iviyya da tuna na yebagha bogana. Tuna kubiine meni wawayina ita yebagha bubuna na turaturana ita vona bo, “Tam na yebagha bogam Nimrodi nakanani.” 10 Nimrodi ivi kiivavo Babilon dobuna kamoni. (Babilon

kana vava sago na Sina.) Nani dobunai kwanatu ruwamaruwa ivi karei. Ti na Babilon, Eregi, Akadi ma Kalne.

¹¹ Babilon dobuna kudubina ivi bada yavui na ivomiiri inae ku Asiriya dobuna da kwanatu ruwamaruwa iyamoni, kii vava na Nineva, Rey-obot Ire, Kala ¹² ma Resen. (Resen na kwanatu ghamana Nineva ma Kala basusiyai.)

¹³ Misraim tupurereghina na Ludim damsi, Anam damsi, Leyaba damsi, Napetu damsi, ¹⁴ Paterus damsi, Kapeto damsi ma Kaslu damsi (ti na Pilisti damsi i kaekiki).

¹⁵ Keinan natuna iyarokona na Saidon, tuna na Saidon damsi i kaekiki. ¹⁶ Ma Keinan na bade Hiti damsi, Jebu damsi, Amor damsi, Giraga damsi, ¹⁷ Hivi damsi, Araki damsi ma Sini damsi, ¹⁸ Avadi damsi, Semari damsi ma Hama damsi na kudubisi i kaekiki. Muriyai Keinan tupurereghina ikiibau da i dobu irakata. ¹⁹ I dobu kana parata na Saidon da inae ku Gera ma Gasa da ku Sodom, Gomora, Adma ma Sebowim, ma bade ku Lasa.

²⁰ Ma vaghina, nani damsi na Ham tupurereghina ma kii dam nununai ivivi makiiyana, i dobu, i rakaraka ma i gamo bogii ma bogiiyai.

Sem ina rakaraka.

²¹ Jepeta tina kikei na Sem, ma Sem na Eba tupurereghina kudubisi i kaekiki.

²² Sem natunatuna na Elam, Asuru, Apakisadi, Ludi ma Aram.

²³ Ma Aram natunatuna na Usi, Hul, Getere ma Meseki.

²⁴ Apakisadi natuna na Sela ma Sela natuna na Eba.

²⁵ Eba ivi tuwa da natunatuna ruwa. Iyarokona kana vava ‘Pelegi*,’ iyamna tuna ina mariyai wawaya ivi karei da dobu iyaraghi. Ma Eba natuna murimurina kana vava Jokatan.

²⁶ Ma Jokatan natunatuna na Arumodadi, Se-lepi, Hasa Maveta, Jera, ²⁷ Hadoram, Usal, Dikala, ²⁸ Obal, Abimeyal, Seba, ²⁹ Opiri, Havila ma Job-abi. Weni damsi kudubisi na Jokatan natunatuna. ³⁰ Ma i dobu na Mesa dobunai ivi karei da ku Sepa dobuna, tuna na koya kamosiyai. Nani koyasi na maramatana ina ku nevanewa.

³¹ Ma vaghina, nani damsi na Sem tupur-ereghina ma kii dam nununai ivivi makiiyana, i dobu, i rakaraka ma i gamo na bogii ma bogiiyai.

³² Ma vaghina, nani wawayisi kudubisi na Nowa natunatuna ma tupurereghisi, kii dam nununai. Kutukutuwa murinai na kamosiyai dam ma dam ikiibau da dobu kudubina imakii yavui.

11

Babilon damsi numa ivowai da ighe kirakai.

¹ Karenai dobu kudubina kamonai wawaya pe-yarisi i gamo ma i sisiya na sago. ² Ma wawaya viya ibaba inae ku warere sago maramatanai ma nani dobunai ivivi makiiyana. Dobuna kana vava Babilon.

³ Ma dughu kamonai ivona bo, “Tanae, do-bodobo tavopasipasi ma takapuna da ina pakora, ini wakima.” Nani dobunai wakima vaghata kegha, tuna kubiine dobodobo pakorisi itura

---

* **10:25:** ‘Pelegi’ Pelegi iyamna ‘iyaraghi.’

numa vowana kubiine. Ma bade pasi dumadumana* gwabisiyai da dobodobo wakimisi ita pasitatana. ⁴ Ma nani murinai ivona bo, “Tanae, kwanatu ghamana tayamoni ma kamoni na numa sago gurina tavowai ina ghae ku kunuma. Nakanani taberai da kata vava ina rakata ma ke meyani tibogebogeta ku dobu bogii ma bogiiyai.”

⁵ Ma kegha, BADA ioru da ita rugenarisi, kwanatuna ma numa gurina iyamoyamoni na ita kitai. ⁶ Ma ivona bo, “Weni damsi gamo sago kava isisiya da ivi sagosi. Ma weni berana ivi karei da eberaberi na karakava kesago aviyavisina ina tarapotesi. ⁷ Toru da weni wawayisi i gamo tavirai da ke kovokovoghina ini akovavivirana.”

⁸ Vaghina ma BADA ikiivisawarisi da Babilon iki-ibutawei inae da dobu ine yavui. Ma kwanatuna iyamoyamoni na ivoterei. ⁹ Nani kwanatunai ivi notaragharaghisi da gamo bogii ma bogiiyai ivivi sisiya, tuna kubiine kana vava vuna na ‘Babel†.’ Ma wawayisi ikiivisawarisi da ivi bogebogesi inae da dobu bogii ma bogiiyai imakii yavui.

Sem tupurereghina.

¹⁰ Sem tupurereghina na weni. Kutukutuva murinai madegha ruwa ikovi na Sem kana madegha 100. Ma ivi tuwa da natuna Apakisadi. ¹¹ Murinai na madegha 500 ku tepana imakai. Ma kamoni na natunatuna viya, totomowisi ma wivinesi itupuwa.

---

* **11:3:** Dobodobo pakorisi na ‘bricks.’ Ma pasi dumaduma na ‘coal tar.’ † **11:9:** ‘Babel’ Hibru damsi gamosiyai ‘babel’ iyamna ‘notaragharagha.’

¹² Ma Apakisadi kana madegha 35 na ivi tuwa da natuna tomowa. Ma ivi vavei Sela. ¹³ Ma tuna murinai na madegha 403 ku tepana imakai. Ma kamoni na natunatuna viya, tomotomowisi ma wivinesi itupuwa.

¹⁴ Sela kana madegha 30 na ivi tuwa da natuna tomowa, ma ivi vavei Eba. ¹⁵ Ma tuna murinai na madegha 403 ku tepana imakai. Ma kamoni na natunatuna viya, tomotomowisi ma wivinesi itupuwa.

¹⁶ Ma Eba kana madegha 34 na ivi tuwa da natuna tomowa, ivi vavei Pelegi. ¹⁷ Ma tuna murinai na madegha 430 ku tepana imakai. Ma kamoni na natunatuna viya, tomotomowisi ma wivinesi itupuwa.

¹⁸ Ma Pelegi kana madegha 30 na ivi tuwa da natuna tomowa, ivi vavei Reyu. ¹⁹ Ma tuna murinai na madegha 209 ku tepana imakai. Ma kamoni na natunatuna viya, tomotomowisi ma wivinesi itupuwa.

²⁰ Ma Reyu imakai da kana madegha 32 na ivi tuwa da natuna tomowa, ma ivi vavei Serugi. ²¹ Ma tuna murinai na madegha 207 ku tepana imakai. Ma kamoni na natunatuna viya, tomotomowisi ma wivinesi itupuwa.

²² Ma Serugi imakai da kana madegha 30 ma ivi tuwa da natuna tomowa. Ma ivi vavei Nayo. ²³ Ma tuna murinai madegha 200 ku tepana imakai. Ma kamoni na natunatuna viya, tomotomowisi ma wivinesi itupuwa.

²⁴ Ma Nayo imakai da kana madegha 29 na ivi tuwa da natuna tomowa. Ma ivi vavei Tera. ²⁵ Ma tuna murinai na madegha 119 ku tepana imakai.

Ma kamoni na natunatuna viya, tomotomowisi ma wivinesi itupuwa.

Tera ina rakaraka.

²⁶ Tera kana madegha 70 muriyai na ivi tuwa da natunatuna Abram, Nayo ma Haran. ²⁷ Ma ina rakaraka i varagutugutu na weni. Haran ivi tuwa da natuna tomowa kana vava na Lot. ²⁸ Ma Haran ina mamai Tera na patana da yawayawana imakamakai ma Haran irabobo, Uru kwanatunai. Kwanatuna na Kaldiya damsi i dobu kamoni, ma nani dobunai itupuwa. ²⁹ Ma bade Abram ma Nayo wivine ipanana da itavine. Nayo kawana na Milka. Milka ma tina kikei Iska ivi ruwa i mamai na Haran. Ma Abram kawana na Serai. ³⁰ Tuna wavinena na gagarina, ke iti tuwa.

³¹ Mara sago Tera ina rakaraka irutini da Uru dobuna ikiibutawei. Natuna Abram kawana Serai yavata ma tupuna Lot (tuna ina mamai na Haran) na peyari ivinisi da ita nae ku Keinan dobuna. Ma keta borinai ku Haran kwanatuna inekiibau na nani dobunai imakii kirakai.

³² Tera imakai da kana madegha 205 ma Haran kwanatuna kamoni irabobo.

12

Bada, Abram ikwatui.

¹ BADA ivi sisiya, Abram kurina ivona bo, “Am dobu kekuyowei, am dam ma am mamai ina rakaraka kekuyowesi ma kenae da ku dobu sago ani beyem nake.

² Ana berim da tupurereghim ina peyari da am dam ina rakata.

Ani biibiinim, ma ana berai da kam vava ina rakata kirakai.

Aku vibiibiina gwabimuwai ina makai, tam tepamuwai da wawaya nani vibiibiinina ina viiya.

³ Iyavo kava ini biibiinim na ani biibiinisi ma iyavo kava inimagim na animagisi.

Tam tepamuwai da dam ma dam kudubina dobuwai ani biibiinisi.”

⁴ Vaghina ma, Abram kana madegha 75 na Haran dobuna ikiibutawei inae natuna kikei Lot yavata, BADA ikikava ivonavonei na iberai.

⁵ Kawana Serai ma natuna kikei Lot yavata inae. Ma bade i ghamoghamo, i mura kudubina ma i bigabiga wawayisi, ti na iyavo kava Haran kamonai ivivi vitesi na yavata ivomiiri da Haran ikiibutawei inae ku Keinan dobuna.

Inekiibau ma ⁶ Abram ina wawaya yavata Keinan dobuna kamonai ibaba inae da ku Sekem kwanatuna. (Tuna maranai na Keinan damsi patana da ivivi makiiyana.) Ma Sekem ririnai na kii sago ghamana imiimiiri ivi matakira da gawara vovokaravina, kana vava More. ⁷ Ma nani dobunai BADA inekiibau Abram kurina ma ivonei bo, “Weni dobuna na tupurereghim ana veresi.” Tuna kubiine Abram wakima ivi daburi da suwara kana kema iyamoni ma nani dobunai BADA ivokavakavari.

⁸ Vaghina ma, ivomiiri inae ku koya nuwasi da nake Betel kwanatuna ma wike ku maramatana na Ayi kwanatuna ma basunai na ina yobe ivowai. Ma bade suwara kana kema sago iyamoni da BADA ivovokavakavari. ⁹ Muriyai Abram ivomiiri ibababa, gawara bogii ma bogiiyai imakii inenae da ku Negev dobuna inekiibau.

Abram Egypt kamonai.

¹⁰ Mara sago Keinan dobunai gomara itupuwa. Ma gomara irakata kubiine, Abram inae ku Egypt da ita makai mara gisina. ¹¹ Ma muriyai da parata ita damani ku Egypt ita rui na kawana ivonei bo, “Kuvi karawata kirakai. ¹² Egypt damsi ina kitim na ina kayowem ma ina vona bo, ‘Kawana kubiine takiivunui ma wavinena tarutini.’ ¹³ Tuna kubiine kevonesi da tam na novuku. Nakanani kuni sisiya na ke ina kiiivunuku ma ina koyagha bubuniku.”

¹⁴ Vaghina ma, Abram ina wawaya yavata ku Egypt inekiibau. Ma Egypt damsi Serai ikitai da ivi karawata kirakai. ¹⁵ Ma bade kiiivavo Pero ina wawaya ghamaghamasi na wavinena ikitai, ma inae ivonei da wavine sago karawatina ipanani. Vaghina ma, Serai irutinanevei ina ku numa ghamana. ¹⁶ Ma Serai irutini kubiine na Abram ikoyagha bubuni, kana puyo na sipu, gote, kau, donki ma kamel yavoyavosi iverei, ma bade bigabiga tomotomowisi ma wivinesi yavata.

¹⁷ Ma ke mara gurina na Pero ina wawaya yavata igubaga. Abram kawana irutini kubiine na BADA gubaga beroberosi iveresi. ¹⁸ Tuna kubiine Pero, Abram kana sisiya ivonatawei da ipisi. Ma ivonei bo, “Avi kubiine weni berana kuberau kuriku? Kade kuta voneku da tuna na kawam. ¹⁹ Avi kubiine kuvona da tuna na novum? Am sisiya kubiine arutini da aravaghi. Vaghina, wavinena weni. Kerutini ma konae.” ²⁰ Ma Pero ina bigabiga wawayisi sisiya bagibagina iveresi da Abram kawana yavata ivonatawesi inae. Ivomiiri na i mura ma i bera kudubina iviia ma Egypt dobuna ikiibutawei inae.

13

Abram ma Lot ivi bogebogesi.

¹ Abram na Egypt ikiibutawei inae ku Negev dobuna, kawana ma ina mura kudubina yavata. Ma natuna kikei Lot na yavata inae. ² Ma Abram tuna tomowa mumurina, ina ghamoghamo yavoyavosi ipeyari, ina silva ma ina gold yavata.

³ Muriyai Negev ikuyowei da ibababa, gawara bogii ma bogiiyai imakai inenae da ku Betel kwanatuna. Ma ivovirame nani ku gawarina Betel kwanatuna ma Ai kwanatuna basunai, rorova imapatana i yobe itina na nani ku gharavuna inekiibau. ⁴ Nani gawarinai na namada suwara kana kema iyamoni imakamakai. Inekiibau na BADA ivokavakavari.

⁵ Ma Lot na Abram yavata mara nonowa ibababa ma tuna ina rakaraka, i yobe ma bade ina ghamoghamo yavoyavosi ipeyari. ⁶ Tuna kubiine tano ke ruvaruvana da ivi ruwa i ghamoghamo yavoyavosi na gawara sago kava ita makai da ita kam. Ipeyari kirakai. ⁷ Ke mara gurina na Abram ina ghamoghamo kii koyakoyagha ma Lot ina ghamoghamo kii koyakoyagha vikawapata ivi karei. Ma bade Keinan damsi ma Perusa damsi i ghamoghamo yavata patana da ivivi makiiyana nani dobunai.

⁸ Vaghina ma Abram, Lot ivonei bo, “Tota na rakaraka sago. Tuna kubiine ke vaghina da tam ma taku kamoputiyai vikawapata ina makai. Ke ita biibai da am bigabiga ma aku bigabiga weni nakanani ini kawapata. ⁹ Kekitai, dobu irakata. Kade kovokovowina bo kegha da kati bogebogeta? Meni tanona kuna kayokayowei na keviya.

Ma meni tuna kuna vovoterei na taku ana viiya. Ku katagheyam kuna nena na taku ku dugem ana nae. Ma ku dugem kuna nena na taku ku katagheyam ana nae.”

¹⁰ Ma Lot ikitataweyana da Jodan okowina gonuna ikitai ma matana ivi babai da ku Sowa kwanatuna. Ikita da nani dobunai okowa ghamana da tano ivivi novuri. Ibiibii kirakai nakanani ma BADA ina vao bo nakanani ma Egypt dobuna. (Sodom ma Gomora kwanatusi na nani dobuna kamoni. Mara karakava epipisi da BADA nani kwanatusi ina resotawei.) ¹¹ Vaghina ma Lot, Jodan gonuna kudubina ivinei da tuna ina tano. Ma ivomiiri da koyiyai ioru da ku maramatana.

Ma vaghina, Abram da Lot weni nakanani ivi bogebogesi. ¹² Abram, tuna Keinan dobuna kamoni imakamakai. Ma Lot na Jodan gonuna kwanatusi ririsiyai imakamakai, i yobe na Sodom kwanatuna ririnai itina. ¹³ Ma Sodom damsi na kawakiikiisi ma berabero wawayisi BADA ku matana.

Abram ivomiiri inae ku Hibron.

¹⁴ Lot inae ma muriyai BADA ivi sisiya Abram kurina, ivona bo, “Wekarakava weni dobunai kemakamakai na ketepa ma kekitavirevire da dobu kudubina kekita yavui. ¹⁵ Weni dobuna kekitakitai na kudubina tam, tupurereghim yavata ana veremi da koni rapenei ma ke meyani koni wapai. ¹⁶ Ma ana berai da tupurereghim ina peyari kirakai da nakanani ma popoku. Ikikava wawaya ke kovokovoghina da popoku ini yavi na nakanani tupurereghim ini yava kavakavisi. ¹⁷ Weni dobuna ana veremi da tami rapemiyai,

tuna kubiine kevomiiri da dobu kudubina kuna ne yavui.”

¹⁸ Vaghina ma Abram ina wawaya yavata i yobe irika ma inae. Ibaba da ku Hibron dobuna ma nani dobunai imakai. Hibron kamoni na kwanatu sago kana vava Mamre, ma ririnai na kii viya ivivi miimiiriyana, ivi matakira da tuna na gawara vovokaravina. Kiisi ririsiyai i yobe itina da imakai ma Abram suwara kana kema sago iyamoni da BADA ivovokavakavari.

14

Abram, Lot ivi yawasi.

¹ Nani maranai kiikiivavo viya vighaviya ivi karei. Kiikiivavo ruwamaruwa imakamakai, ti na Babilon dobuna kana kiivavo Amarapel, Elasa dobuna kana kiivavo Ariyoki, Elam dobuna kana kiivavo Kedolama ma Goyim dobuna kana kiivavo Tidal. ² Ti damsi ivomiiri inae kiikiivavo ivi miikovi kurisi da iti ghaviya. Ma kiikiivavosi ivi miikovi na Sodom kana kiivavo Bera, Gomora kana kiivavo Bisa, Adma kana kiivavo Sinab, Sebowim kana kiivavo Semeba, ma Bela kana kiivavo. (Bela dobuna kana vava sago na Sowa). ³ Ma anagha sago kana vava Sidim (karako na kana vava Toka Yegayegina anaghina) na nani anaghinai kiikiivavosi ivi miikovi na vighagina iberai da i iyo wawayisi itarakapu da koroto ghamana. ⁴ Ti na kiivavo Kedorayome ina vibadana ibarei, tuna kubiine i iyo wawayisi ivi sagosi. Madegha 12 ivivi badesi ma madegha kana vi 13 na i kayowana da ina vibadana ita kutawei.

⁵ Ma madegha kana vi 14 na Kedolama ma kiikiivavo turaturana yavata itarakapu da i iyo wawayisi yavata namada inae da dam bogii ma bogiyyai yavata ivi ghaviya. Ivomiiri inae da ku dobu sago kana vava Asteroti Kanaim da Repati damsi ighegavovorisi. Ma inae ku dobu kana vava Ham, da Susa damsi ighegavovorisi, ma muriyai inae ku Save Kiriyataim dobuna da Ema damsi ighegavovorisi, ⁶ ma bade inae da Hora damsi ighegavovorisi, i dobu na koya nuwasiyai, dobuna kana vava Seya inene da ku dobu sago kana vava El Paran, tuna na warere ririnai. ⁷ Ma ivovovira da keta borinai inae ku En Misipati (Karako dobuna kana vava Kades). Ma Amaleki damsi nani dobunai ighegavovorisi da i dobu kudubina ivi badei. Ma bade Amon damsi ighegavovorisi, ti na Hasason Tama dobunai.

⁸ Nani murinai kiikiivavosi ivi miikovi Sidim anaghinai ivovunagha da i iyo wawayisi taraboga nununai iteresi da Kedolama yavata iti ghaviya. (Ti na i dobu na Sodom, Gomora, Adma, Sebowim ma Bela, tuna dobuna kana vava sago na Sowa). ⁹ Ma nani kiikiivavosi ivi miikovi na kiikiivavo ruwamaruwa kurisi ivivi ghaviya. Ma ivi ruwamaruwa, ti na Elam dobuna kana kiivavo Kedolama, Goyim dobuna kana kiivavo Tidal, Sinare dobuna kana kiivavo Amarapel, ma Elasa dobuna kana kiivavo Ariyoki. ¹⁰ Ma Sidim anaghinai na bonagha viya kamoni do-bodobo karapasipasisi* imakamakai. Vighaviya kamoni Sodom da Gomora damsi i kiikiivavo yavata iverutaweyana na nevanavana bonagha

---

* **14:10:** Dobodobo karapasipasisi na 'coal tar'

ku kamosi iririgha da irukwa. Ma nevanavana iverau da ku koya. ¹¹ Vaghina ma, nani kiikiivavosi ruwamaruwa na Sodom ma Gomora damsii ighegavovorisi ma i mura kudubina ivi-itawei, kii vavai peyarina ikavara yavui ma ivomiiri i ku dobu. ¹² Ma Abram natuna kikei Lot na Sodom kwanatunai imakamakai, tuna kubiine vighaviya kamoni kiikiivavosi Lot ipaniya ma ina mura kudubina ikavara yavui.

¹³ Ma tomowa sago ionagha inae Hibu tomowa Abram kurina da aviyavisina itupuwa na ivi matarei. Ma nani maranai Abram ina wawaya yavata i yobe na kii ghamaghamasi rogunai itina da imakamakai. Ma nani kiisi na Amo tomowa kana vava Mamre rapenai, tuna na Abram kwinana. Ma titina yoghoyogho Eskol ma Ane na ti bade na Abram turaturana. ¹⁴ Abram sisiya ivi yanei da natuna kikei ipaniya na iyavo kava i bigabiga wawayisi kamosiyai ghaviya kana keta iakovi na ikwaturiyariyesi. Tomotomowa ivi 318 ipisi, viya na Abram ina rakaraka kamoni itupuwa ma imagura. Vaghina ma ivomiiri da nani kiikiivavosi ruwamaruwa iverukivini inae da ku dobu kana vava Dan inekiibau. ¹⁵ Ma Abram ina ghaviya wawayisi ivorereghisi da koroto bogii ma bogiiyai ma didibara rogunai iravisi da ighegavovorisi. Ma ikwavinisi da ku Hoba, Damaskas kwanatuna ku nevanavana. ¹⁶ Ma mura kudubina ivii meyei ma iyavo kava nani kiikiivavosi ruwamaruwa ipanisi, tomotomowa ma wivine na peyarisi irutini da yavata ivovira. Nani kamoni natuna kikei Lot, ina wawaya ma ina mura yavata.

Melkisedeki, Abram ivi biibiini.

¹⁷ Abram na kiivavo Kedolama ma kiikiivavo turaturana yavata ighegavovorisi ikovi ma ivovovira da ku Save anaghina inekiibau. (Anaghina kana vava sago na ‘Kiivavo Ina Anagha.’) Nani dobunai Sodom kwanatuna kana kiivavo Abram iverupotei.

¹⁸ Ma bade Salem kwanatuna kana kiivavo Melkisedeki parawa da wain ikavarapiyei. Tuna na God Kiidamo Makamakiina ina suwara kapuna badana. ¹⁹ Ma Abram kurina ivona bo, “God Kiidamo Makamakiina kunuma ma dobu iyamoni.

Ma ainowi kurina da ini biibiinim.

²⁰ Rewapana iverem da kam ghavighaviya kughegavovorisi.

Tuna kubiine tighegheni.”

Ma Abram nani murina kudubina Kedolama gwabinai iviyya na ivorereghi da riba imaruwa ma sago ivotawei da Melkisedeki kana reregha ma iverei.

²¹ Ma Sodom kana kiivavo Abram ivonei bo, “Aku wawaya kava kevere meyeku ma mura peyarina na kevotani da kevi rapenei.”

²² Ma Abram mura ibarei. Ivona bo, “BADA God Kiidamo Makamakiina kunuma ma dobu iyamoni. Ma tuna maghinonai aku vonakiiyapa bagibagina atereterei ²³ da ke sago aviyavisina rapemuwai ana votani. Ke avi yoghoyoghona sago bo kae kana terepapara uravina ana kavari. Ata kavari na muriyai kuta vona bo, ‘Abram ina mura na taku averei.’ ²⁴ Taku na ke sago aviyavisina ana viiyya ma aviyavisina aku ghaviya wawayisi namada ikani na aivaghinei. Ma turaturaku

Ane, Eskol ma Mamre yavata kanae, tuna kubiine aivaghinei da ti kii reregha na ina viiya.”

15

God ma Abram vivaghina makamakiina iberai.

¹ Nani murinai Abram, BADA mekeyuna ikitai da kurina ivivi sisiya, ivonei bo, “Abram, kam papara ana vowai.

Tuna kubiine ke kuna yabumana.

Ma am miiya ghamanakina ana verem.”

² Ma Abram ivonapotei bo, “O BADA, bera kudubina na tam kibadei. Miiya ghamana kuta vereku na iyamna kegha. Taku na gagariku, natuku kegha. Tuna kubiine ana rabobo na aku bigabiga tomowina mura kudubina rapekuwai ina viiya. Tuna na Damaskas tomowa Eliyesa.” ³ Ma bade ivona meyei, “Kevi yana. Kesago natuku sago kuta vereku, tuna kubiine bigabiga wawayina aku mura ina viiya da ina buderi.”

⁴ Vaghina ma BADA ivi sisiyame, ivona bo, “Kegha. Nani bigabiga wawayina am mura ke ini rapenei. Tam mani natum vaghata am mura ina viiya da ina buderi.” ⁵ Ma irutini ikiibau ku matara ma ivonei bo, “Ketepa ku kunuma da gwamegwame kuni yava tovonu. Kegha, ke kovokovoghina.” Vaghina ma, ivonei bo, “Tupurereghim ina peyari da gwamegwame nakanani.”

⁶ Ma Abram ivi tumaghana da BADA ina sisiya na vonavaghata. Ma BADA God ikitai da Abram ina vitumaghana irakata, tuna kubiine ivi nuwabiibiyei ma ivonakiiyaragha da Abram na ina wawaya maninina.

⁷ Ma bade Abram kurina ivona bo, “Taku na BADA. Taku arutinim da Kaldiya damsi i kwanatu Uru kukiibutawei ma kupisi wike. Ma weni dobuna ana verem da kuni rapenei.”

⁸ Ma Abram ivona bo, “O BADA, bera kudubina na tam kibadei. Ma kade, matakira kuta vereku da atakovi da weni dobuna ani rapenei.”

⁹ Vaghina ma BADA God ivona bo, “Kau wavinena sago, gote sago, ma sipu tomowina sago, ivi aroba kii madegha aroba na peyarisi kerutinapiyesi. Ma yavata na gabubu sago ma kughukughu sago kekavarapiyei.”

¹⁰ Abram ghamoghamosi ipiyei BADA God kurina na ivi kiivunuwana ma tupuwisi ivi tarasepiyana. Sago sago duma basunai itarasepini da kii nevaneviiyai irereghisi. Ma kiusi na kudukudubisi itura, ke iti tarasepiyana. ¹¹ Ma siya kamkam kiusi viya ipisi da ghamoghamo viyosi ita kam ma Abram ikwavinisi da inae.

¹² Ravi ipika na Abram matana ikiikovowi da ikenanunuwapa ma nubakutuva ghamana itinariyai. Ma yabumana damina iviia da ininina ogariri igheyi. ¹³ Ma BADA God ivi sisiya kurina, ivona bo, “Vonavaghata ana vonem. Mara karakava epipisi da tupurereghim ini numataya, dobu viruwai ina makii kirakai da madegha 400 ina kovi. Ma nani kamonai nokoni dobuna wawayisi tupurereghim ini kayonogenogeyanesi da ini kamyuyuwa. Ini sleiv, biga vitana ina beraberai ma miiyiina kegha. ¹⁴ Ma muriyai, iyavo kava tupurereghim ini kayonogenogeyanesi na kii kovogha ana veresi. Ma tupurereghim dobuna

ina kiibutawei na mura ghamana ina kavari ina nae. ¹⁵ Ma tam na am yawasa dobuwai ina guri kirakai ma nuwanubiiyai kuna rabobo da ina dogom. ¹⁶ Ma Amo damsi ana voteresi weni dobunai ina makai da i bera beroberosi ina rakata kamowa na muriyai kovogha ana veresi. Ma tupurereghim na kimta ruwamaruwa ina kovi ma nani murinai ina vovirame wike.”

¹⁷ Madegha ioru ma ivi didibari. Vaghina ma, Abram ikita da bayawa sago ikitai ma kamonai keyama ikarakarata ma ibubau. Ma bade kibe ere yebayebarina irumatara da ghamoghamo tarasepisepisi basusiyai ikarata inae. ¹⁸ Ma nani maranai BADA vivaghina makamakiina iberai Abram yavata. Ivona bo, “Weni dobuna na tupurereghim ana veresi, i tano paratina na Egypt okowina da ku Yuperetis okowina. ¹⁹ Nani kamonai na Kena damsi i tano, Kenisi damsi i tano, Kadimo damsi i tano, ²⁰ Hiti damsi i tano, Peru damsi i tano, Repa damsi i tano, ²¹ Amo damsi i tano, Keinan damsi i tano, Giraga damsi i tano ma bade Jebu damsi i tano na kudubina tupurereghim ana veresi.”

16

Heiga ma natuna Ismayel.

¹ Abram kawana Serai na gagarina, ma ina bigabiga wavinena na Egypt wawaya kana vava Heiga. ² Mara sago Serai inae Abram kurina ma ivona bo, “BADA ivi tarapaparaneku da ke ati tuwa. Kade aku bigabiga wavinena yavata kota kena da iti tuwa. Ini tuwa na natuna ana viini da tuna tepanai aku ribiribi ina tupuwa.”

Abram ivi vaghinei. ³ Tuna kubiine Serai ina bigabiga wavinena Heiga irutini ineyei Abram kurina da iti kawanei. Ti na Keinan dobonai imakamakai da madegha 10 ikovi ma muriyai weni berana itupuwa. ⁴ Ivi kawanei na Heiga damina iviia da iropeya. Ma ivi karei da ikayokayotata ma Serai ikitakitaoruwei.

⁵ Vaghina ma Serai, Abram ivonei bo, “Tam kubera beroi da Heiga ekayokayotata. Taku mani nani wavinena ku imam atere, ma karako na iakova meyei da iropeya na ekitakitoruweku. Ainowi BADA kurina da weni nuwapoyina ini maninini. Ma iyi ti wavui?”

⁶ Ma Abram ivonapotei bo, “Kevi yana, wavinena na tam am bigabiga, tuna na am rewapana gaburinai da kuni badei. Am kayowanai keberai kurina.” Nani murinai Serai ivi karei da Heiga ivivi tupaketowanei, tuna kubiine iverau.

⁷ Iverau da ku vusira sago warereyai, nani vusirina na keta enenae ku Sura kwanatuna na baranai. Ma BADA ina aneya inekiibau kurina. ⁸ Ivona bo, “Heiga, tam Serai ina bigabiga wavinem, mimei kupisi ma mike kenenae?”

Ma ivonapotei bo, “Aku bada wavinena ivivi tupaketowaneku na averau.”

⁹ Ma BADA ina aneya ivonei bo, “Kevovirame am bada wavinena kurina ma kevotekatekei.” ¹⁰ Ma aneyina ina sisiya ikwapanatini da ivona bo, “Ana berim da tupurereghim ina peyari kirakai da ke ruvaruvana da wawaya ini yavisi.”

¹¹ Ma ku tepana ivona bo,
“Kuni tuwa da natum tomowa
ma kuni vavei Ismayel,

iyamna BADA sisiya ivi yanei da tam nuwapoya kamonai.

¹² Ina magura na tuna nakanani ma donki dipa.

Wawaya peyarisi ini kawapatesi ma ti bade ini kawapatei.

Tuna mani ina rakaraka yavata ini makiiberowana.”

¹³ Nani murinai Heiga, BADA kurina kana vava vuna ikwatukwatui, ivonavonei bo, “Tam God Kekitakitiku.” Ma bade ivona bo, “Wawayina ekitakitiku na taku mani matakuwai akitai. An-otakavakavai.” ¹⁴ Tuna kubiine wawaya nani dogona ivi vavei Be Layai Roi, iyamna “God yawawayana ekitakitiku na tuna ina dogo.” Ma dogona na patana da Kades ma Beredi basusiyai emakamakai.

¹⁵ Vaghina ma Heiga, Abram natuna ivi tuwei da tomowa. Ma Abram ivi vavei Ismayel. ¹⁶ Natuna itupuwa na Abram kana madegha 86.

17

Vivaghina makamakiina ma tuvivira.

¹ Abram kana madegha 99 na BADA inekiibau kurina ma ivona bo, “Taku na ‘El Sadai,’ God Rewapana Kirakiiku. Kevotekatekeku ma kevi wawaya bubuna da am yawasa na maninina kavakava. ² Vona bubuna da tam ma taku na vivaghina namada taberai ma tuna na makamakiina. Ma ana berai da tupurereghim ina peyari kirakai.”

³ Ma Abram itawotei da maghighina ioru ku tano. Ma God ivona bo, ⁴ “Aku vivaghina makamakiina kurim na weni, avonavonakiiyaragha da

dam ipeyari i mamai na tam. ⁵ Kam vava Abram ma karako aviravirai da kam vava vuna na Abraham, vavana iyamna ‘koroto ghamana i mamai.’ Ana berai da dam ipeyari ina vona da i mamai ghamana na tam. ⁶ Ana berai da tupurereghim ina peyari da kamosiyai na dam bogii ma bogiiyai. Ma bade kamosiyai na kiikiivavo ghamaghamasi ina miirikiibau. ⁷ Ma aku vonakiiyapa bagibagina atereterei da weni vivaghinina tam ma tupurereghim kurimi aberaberi na ina makii nonowa da kimta ma kimta kurisi ina damadamana. Mara nonowa taku na am God ma bade tupurereghim i God. ⁸ Karako na tam numataya Keinan dobuna kamonai. Ma mara sago weni dobuna kudubina ana veremi da tam ma tupurereghim murimuwai na ini rapena nonowei. Ma taku na i God.”

⁹ Vaghina ma God, Abraham kurina ivona bo, “Ma tam na kevotekateka. Vivaghina makamakiina taberaberi na kuna vokikini da tam ma tupurereghim murimuwai na kona kivina nonowei, da kimta ma kimta nununai ina damadamana kurisi. ¹⁰ Ma ita vivaghina makamakiina kamonai na tami tomotomowa kovi tuvivira. Tam ma tupurereghim murimuwai ina tuputupuwa na tomotomowa kudubimi kwimata bekami kotuviviratawei. ¹¹ Kudubimi kona tuviviratawei na tuna ini matakira da tami ma taku weni vivaghina makamakiina tepanai tamakamakai. ¹² Ma kimta vusi kamonai tomotomowa ina tuputupuwa na kovi koyakoyagha da taparoro sago ina kovi ma mara ina tom na natunatumi kwimata bekasi kotuviviratawei. Ma bade wawaya kubiimi evovobagibagi ma tomotomowa iyavo

kava kogimarisi da am bigabiga na peyaris, natunatusi yavata kotuviviratawesi. ¹³ Namanaki tomotomowa gwabimiyai itupuwa bo kogimarisi da ami sleiv na peyaris sagosago duma kotuviviratawesi. Weni matakirina tupuwimiyai ina makai na konakovi da weni vivaghinina na ina makii nonowa. ¹⁴ Ma meni tomowina kwimata bekana ke ita tuviviratawei na ke aku wawaya. Vivaghina makamakiina ke ita kivikivini, tuna kubiine ina kiibutawemi.”

¹⁵ Ma bade God, Abraham ivonei bo, “Kawam ke kuna kwatui da Serai. Karako aviravirai da kana vava vuna na Sera. ¹⁶ Kawam ani biibiini da natum tomowa ini tuwei. Ani biibiini da dam ipeyari ina vona da i maduwa na kawam. Ma tupurereghina kamosiyai na kiikiivavo ina mi-irikiibau.”

¹⁷ Ma Abraham itawotei da maghighina ioru ku tano. Ma inota meyei da ivivi nama. Ivona bo, “Kade tomowa ina morapa da kana madegha 100 na ini tuwa bo? Ma bade Sera imorapa da kana madegha 90 na kade ini tuwa bo?” ¹⁸ Ma God kurina ivona bo, “Vaghina bo kegha da natuku Ismayel am vibiibiina gaburinai ita makai.”

¹⁹ Ma God ivona bo, “Vaghina, Ismayel ani biibiini. Ma aku vivaghina makamakiina na ke tuna yavata kana berai. Kawam Sera ini tuwa da natum tomowa sago ma kuni vavei Aisiki. Ma akii viruwa vivaghina makamakiina kana berai da nani vivaghinina na ina makii nonowa da tupurereghina yavata nani kamoni. ²⁰ Ma Ismayel kubiine na am vinowi avi yanei da ani biibiini ma natunatusi ina peyari ma tupurereghina ina rakata da ini dam ghamana. Ma

tuna na kiikiivavo ivi 12 i mamai. ²¹ Ma vivaghina makamakiina na ke Ismayel yavata. Nokon ku madeghina Sera natum Aisiki ini tuwei ma muriyai na tuna yavata vivaghina makamakiina kana berai.” ²² Ma vaghina, God, Abraham yavata ivi sisiya ikovi na ikuyowei.

²³ Marana sago Abraham ivotekateka da natuna Ismayel ma tomotomowa kudubisi gwabinai imakamakai na irutinisi da kwimata bekasi ituviviratawei, nani kamoni bigabiga tomotomowisi gwabinai itupuwa bo igimarisi na yavata. ²⁴ Tuna maranai Abraham kana madegha 99 na kwimata bekana ituviviratawei ²⁵ ma natuna Ismayel na kana madegha 13. ²⁶ Ma vaghina, ivi ruwa ituvivira ikovi ²⁷ ma bade tomotomowa kudubisi Abraham gwabinai imakamakai na ituvivira yavusi, ina bigabiga tomotomowisi ma natunatusi tomotomowisi na yavata.

18

BADA God ivona da Sera ini tuwa.

¹ Mara sago BADA inekiibume Abraham kurina. Abraham ina yobe na Mamre ina kii ghamaghamasi ririnai ma imuyamuya kirakai da tuna na ina yobe maghinonai imakamakai. Madegha punai na ² itepa da tomotomowa ivi aroba ivivi miiriyana ikitisi. Ikitisi na yaghiyaghinai ivomiiri, iverupotesi da iti kiikiiwesi. Maghinosiyai itawotei da maghaghina ioru ku tano.

³ Ma ivona bo, “Bada, kobababa ma, ke manina kona nae. Taku am bigabiga wawayiku na weni. ⁴ Weni kiina rogunai koni yakam mara

gisina ma okowa kana kavarapiyei da kaemi kona kowa. ⁵ Ma bade vavai gisina kana kavarapiyei da kona kam. Rewapana kona viiya ma muriyai da kona nae. Aikiikiwemi da kopisi aku ku numa da ana koyaghimi.”

Ma tomotomowisi ivona bo, “Kiiwakiwa, ibiibii kirakai. Ikikava kuvonekai na keberai.”

⁶ Vaghina ma Abraham yaghiyaghinai ina yobe ku kamona irui ma Sera ivonei bo, “Kevi yaghiyaghina. Parawa biibiina keviiya da 20 kilos kevokapakapawi ma kekapuni.”

⁷ Muriyai iverau inae da meni dobunai ina kau yavona ivivi makiiyana nake. Ma kau natuna dodona ivinei ma irutini ineyei ina bigabiga tomowina kurina. Ma ivonei da yaghiyaghinai ita vowai ma ita vokuyi. ⁸ Ivi tava ikovi na siyana, mereki ma chis ikavari da numataya maghinosiyai iterei. Ma ikamkam kubiine Abraham ivokaravesi na kiirogunai imiiri da i kayowana avai na ita kavarapiyei.

⁹ Ma nani tomotomowisi ivona bo, “Ma kawam Sera na imapatana?”

Ma ivonapotesi bo, “Tuna na yobe kamonai.”

¹⁰ Ma BADA God ivona bo, “Maram madeghinai ana vovira ana kitimi. Muriyai da ana pisi na kawam ini tuwa da tomowa.”

Ivivi sisiya na Sera murisiyai, yobe kamonai ivivi yanesi. ¹¹ Abraham da Sera imagura kirakai, ma Sera inota meyei da tuna imorapa da vituwa kana mara ikovi. ¹² Tuna kubiine numa kamonai ivi nama, ivona bo, “Taku namada amorapa kirakai da ke ata vivinumamakamakai. Ikikava ani tuwa? Ma kawaku, tuna bade imorapa kirakai.”

13 Ma BADA, Abraham kurina ivona bo, “Avi kubiine Sera ivi nama ma ivona bo, ‘Amorapa kirakai. Kade ani tuwa bo kegha.’ 14 BADA kurina bera kudubina itekateka kirakai. Iki kava avonemi na ina tupuwa. Murina madeghinai ana vovirame. Muriyai da ana pisi na kawam ini tuwa da tomowa.”

15 Ma Sera iyabumana, tuna kubiine ivi bero, ivona bo, “Kegha, ke ati nama.”

Ma BADA God ivona bo, “Ke kuni bero. Kuvi nama.”

Abraham ivi nowi Sodom damsi kubiisi.

16 Tomotomowisi ivi aroba ivomiiri da baba ivi karei. Ma Abraham na yavata inae da iti tutawesi. Ma peyarisi ikitataweyana da Jodan gonunai Sodom kwanatuna ikitai. 17 Ma BADA ivona bo, “Aviyavisina ana berai na Abraham ani mamatarei bo kegha? E, ani debei kurina.

18 Tupurereghina ini dam ghama ma ini rewapana kirakai. Ma Abraham tepanai na dam kudubisi ani biibiinisi. 19 Avinei da natunatuna ma tupurereghina ini nowesi da aku keta vaghata ina kivikivini ma bera biibiisi ma maninisi ina beraberai. Nakanani ina berai ma iki kava aku vonakiyapa bagibagina kurina aterei na kudubina ana bera yavui.”

20 Tuna kubiine BADA, Abraham kurina ivona bo, “Sisiya avi yanei da Sodom ma Gomora kwana-tusi kamonai wawaya i berabero irakata ma ibero kirakai. 21 Taku mani anoru da matakuwai ana kitai da weni sisiyisi avivi yanei na vonavaghata bo vibero.”

22 Ma tomotomowisi ivi ruwa ivoteresi inae da ku Sodom. Ma Abraham na BADA yavata imiimiiri.

²³ Vaghina ma, Abraham imiiririya BADA kuringa ma ivonei bo, “Vona bubuna da wawaya maninisi na berabero wawayisi yavata kuna kiipupunatawesi bo? ²⁴ Ma kade wawaya maninisi ivi 50 kava kwanatuna kamonai na ikikava? Nani wawayisi maninisi ivi 50 notasiyai na kwanatuna kuna nuwaghanei bo kuna kiipupunatawei? ²⁵ Ke vaghina da wawaya maninisi kuna kiivunusi. Ke ita biibai da wawaya maninisi na berabero wawayisi yavata kovogha ita viiya. Tam na dobu kana vitupavira wawayim ma am bera kudubina na maninina kavakava.”

²⁶ Ma BADA ivona bo, “Vaghina, Sodom kamonai wawaya maninisi ivi 50 ana pananisi na kwanatuna kudubina ana nuwaghanei.”

²⁷ Ma Abraham ivi sisiyame, ivona bo, “Bada, taku ke wawaya kiimatana da maghinomuwai ati tepatora ma ati ghevira. Taku nakanani ma popoku bo yapukare. Ma kegha da ana vonem. ²⁸ Kade wawaya maninisi ivi 45 kava kuna pananisi na ikikava? Wawaya maninisi ivi 5 kunekwa kavisi na kwanatu kudubina kuna kiipupunatawei bo kegha?”

Ma BADA God ivonapotei bo, “Vaghina, wawaya maninisi ivi 45 ana pananisi na kwanatuna ke ana kiipupunatawei.”

²⁹ Ma Abraham ina sisiya ikwapanatini, ivona bo, “Ma, kade wawaya ivi 40 kava na ikikava?”

Ma ivonapotei bo, “Vaghina, wawaya ivi 40 ana pananisi na ke ana berai.”

³⁰ “Bada, ke nuwanuwam ina pughu. Ma kekotereku da ani sisiyame. Kade wawaya maninisi ivi 30 na ikikava?”

“Vaghina, ivi 30 ana pananisi na ke ana berai.”

³¹ “Bada, aku vitepatora ma aku vighevira kubiine na aku berabero kenotatawei. Ma kegha da ana vona meyem. Kade wawaya ivi 20 kava kuna pananisi na ikikava?”

“Vaghina, ivi 20 kava na ke ana berai.”

³² “Bada, ke nuwanuwam ina pughu, kevoreku da ani sisiyame. Kade wawaya ivi 10 kuna pananisi na ikikava?”

Ma BADA ivona bo, “Vaghina, wawaya maninisi ivi 10 kava ana pananisi na kwanatuna kudubina ana nuwaghane, ke ana kiipupunatawei.”

³³ Ma vaghina, BADA, Abraham yavata ivi sisiya ikovi na ikuyowei inae. Ma Abraham ivovirame ina ku yobe.

19

Sodom dams i berabero irakata.

¹ Nani murinai, aneyisi ivi ruwa Abraham ivoterei na raviyai ku Sodom kwanatuna inekiibau. Ma Lot na kwanatu matuketinai imakamakai da ikitisi. Ivomiiri inae da ivi kiikiwesi, maghinosiyai itawotei da maghighina ioru ku tano.

² Ma ivonesi bo, “Aku babada, taku ami bigabiga wawayiku na weni. Ibiibai da kota pisi aku ku numa. Gwabikuwai kaemi kona kowa ma takena da maram mara boiboi vaghata kona nae.”

Ma ivona potei bo, “Kegha, tokai na kwanatu basunai yagharinai kana kena.”

³ Ma ikiikiitupesi da damonai na ivi vaghinei ma inae ina ku numa. Ma Lot ina bigabiga ivi yonesi da parawa ke yist yavata ita kapuni ma vavai ita

vovunaghi da kii numataya kubiisi. Ivovunagha ikovi na ikam.

⁴ Muriyai da numataya ita kena na totomowa Sodom kamoni, yarayaragisi ma magumagurisi, na kudubisi ipisi da numa imiiriviviri.

⁵ Vaghina ma, irukwatu Lot kurina ma ivona bo, “Nani totomowisi ipisi kurim na imapatana? Kerutini kokiibau da yavata kani iputona.”

⁶ Lot ikiibau da iti sisiya kurisi ma matuketa murinai itinapotai. ⁷ Ivonesi bo, “Kegha, turaturaku, kovoteresi. Bera berona ke kona berai.

⁸ Koviya, natunatuku wiwikesi ruwa na kamoni. Ti na ke meyani tomowa damina ita viiya. Ana rutinisi kana kiibau kurimi da ami kayowanai kona berai kurisi. Ma totomowisi ivi ruwa na ke kona beraberoi kurisi. Ti na taku kaku numataya, tuna kubiine kii papara avowavowai.”

⁹ Ma ivonapotei bo, “Kemiiritaweyana!” Muriyai ivona bo, “Tuna dobu viruwa wawayina, ina rewapana kegha da ini tupavirekai ma ina vonakiyaragha da bera berona taberaberi.” Ma Lot kurina ivona bo, “Ke kuna miiritaweyana na tam kurim berabero kirakiina kana berai.” Ma ivopotepotei da ivi muritina, i kayowana da matuketa ita kiirikai.

¹⁰ Vaghina ma nani totomowisi ivi ruwa numa kamoni ivororona da Lot itinaruwei ku numa kamona ma matuketa itinapotai. ¹¹ Muriyai ivi ruwa bera sago iberai da totomowisi kupunai ivowisi, matasi ikiipotai da kudubisi, yarayaragisi ma magumagurisi yavata na matuketa iekwa kawai.

Lot iverau da Sodom ikiibutawei.

¹² Tomotomowisi ivi ruwa Lot ivi tarakiyane bo, “Kade am wawaya viya weni kwanatuna kamonai bo kegha? Natunatum bo rawarawam bo am rakaraka sago emakamakai na kerutinisi da kwanatuna kokiibutawei. ¹³ Weni kwanatuna kana kiipupunatawei. BADA sisiya ivi yanei da Sodom kamonai wawaya i berabero ibero kirakai. Tuna kubiine ivonatawekai da kana kiipupunatawei.”

¹⁴ Vaghina ma Lot inae da natunatum wiwikesi kii vopapara ivonesi bo, “Kovi yaghiyaghina da weni dobuna kona kiibutawei. Gisina kaya ma BADA weni kwanatuna ina kiipupunatawei.” Ma rawarawana inotai da ita vivinama.

¹⁵ Mara itomtoma na nani aneyisi ivi ruwa Lot idarudarui, ivonavonei bo, “Kovi yaghiyaghina! Kovomiiri, kawam da natunatum wiwikesi ruwa kerutinisi da weni dobuna kokiibutawei. Ke kona verau na kwanatu kana kovogha kana vereverei na nani kamonai tami bade kona rabobo.”

¹⁶ Lot ina nota iragharagha tuna kubiine aneyisi imana iviia ma kawana da natunatum ruwa imasi yavata iviia ma irutinisi, ivi nowesi ikiibau kwanatu ku kupuna. BADA ivi kamyuyuwesi da ivi yawasisi. ¹⁷ Ikiibau na aneya sago ivonesi bo, “Koverau! Ami yawasa koekwai! Ma ke kona tavire ma ke warereyai koni kiimiiriyemi. Koverau, ku koya kona ghae da ke kona rabobo.”

¹⁸ Ma Lot ivona bo, “Kegha, babada. Ke kovovoghina da ana verau ku koya. ¹⁹ Namada bera ghamanakina kubera da kuvi yawasiku ma, koya irabaraba kirakai. Keta borinai Sodom kana kovogha na taku yavata ina kamowaniku da ana rabobo. ²⁰ Kekitai, nokoni meyagina gisina na ke

ita rabaraba. Kevi vaghinei da nake ana verau. Tuna na meyagi gisi korekorena ma nani dobunai ana yawasa.”

²¹ Ma aneyina ivonapotei bo, “Vaghina, aivaghinei. Nani meyagina ke ana kiipupunatawei.

²² Ma, yaghiyaghinai koverau! Ke kovokovoghina da aku biga ana berai da nake kona nekiibau.”

Lot ivona da kwanatuna na gisina. Tuna kubiine wawaya ivi vavei Sowa, vavana iyamna ‘gisina.’

Sodom ma Gomora ikiipupunatawesi.

²³ Madegha ighepaka na Lot inekiibau ku Sowa.

²⁴ Vaghina ma, BADA iberai da sulpa wakimisi karakaratisi kunumai ivi garewakatuna, ere yebayebarisi ioru da Sodom ma Gomora kwanatusi iravisi. ²⁵ Kwanatusi, anaghina kudubina ma iyavo kava nani dobunai ivivi makiiyana ma aviyavisina peyarina igogogo na kudubina ikaragavogavovorisi. ²⁶ Ma Lot kawana na itavire ku murina ita kita na tupuwina ivi wakima.

²⁷ Mara boiboiyai Abraham ivi mara ma ivovira da meni dobunai BADA yavata ivivi sisiya na nake. ²⁸ Ikitaveruwana da Sodom ma Gomora ma nani anaghina kudubina ita kitai. Vaghina ma, ikita da keyama nani dobunai ivivi bubuwana. Bau ghamana igheghae tuna nakanani ma keyama ghamanakina ita karakarai.

²⁹ Ma vaghina, God kwanatusi nani anaghina kamoni ikiipupunatawesi ikovi ma nani kamoni Abraham inotai. Tuna kubiine Lot ivowagui da kovogha berona iveruvuvurei da iyawasa.

Lot ma natunatuna wiwikesi.

³⁰ Nani murinai Lot iyabumana ma ke ina kayowana da Sowa kamonai ita makai. Tuna kubiine natunatuna wiwikesi ivi ruwa irutini ma Sowa ikuyowei ma ighae ku koya da buba kamonai ivivi makiiyana. ³¹ Mara sago iyarokona, murimurina ivonei bo, “Ita mamai na imagura, ma ke sago tomowa weni dobunai ita makamakai da kata ravaghi. Dobu ku kudubina tomotomowa ma wivine etatavine, nakanani bera emakamakai. ³² Weni nakanani taberai. Ita mamai ti uma neghaneghai ma yavata takena. Tituwa da kata dam ke ina wapa.”

³³ Vaghina ma, nani didibarinai wain iverei da iumai. Ma iyarokona inae i mamai kurina da yavata ikena. Ma iuma kirakai kubiine ke itakovi da aviyavisina itupuwa.

³⁴ Mara itom na iyarokona tina kikei ivonei bo, “Taku didibarai yavata kakena. Ma karako ti uma neghanegha meyei na tam kuna nae kurina da yavata kona kena. Tam ma taku tituwa da kata dam ke ina wapa.” ³⁵ Vaghina ma, nani didibarinai ivi uma neghaneghai ma murimurina inae da yavata ikena. Bade nakanani, iuma kirakai kubiine ke itakovi da aviyavisina itupuwa.

³⁶ Ma vaghina, nakanani Lot natunatuna wivinesi ivi ruwa iropeya da i mamai ina manawa.

³⁷ Iyarokona ivi tuwa da tomowa ma ivi vavei Mowabi. Tuna na Mowabi damsi i kaekiki. ³⁸ Ma murimurina bade ivi tuwa da tomowa ma ivi vavei Benami. Tuna na Amon damsi i kaekiki.

20

Abraham ma Abimaleki.

¹ Abraham, Mamre dobuna ikuyowei ma inae ku warere kana vava Negev da kwanatu kii vava Kades da Sura na basunai imakai. Ma bade mara gisina Gera kwanatunai imakamakai, ² na nani dobuna damsi ivonesi da kawana Sera na novuna. Tuna kubiine, Gera kana kiiivavo Abimaleki wawaya ivonatawesi da Sera irutinapiyei kurina.

³ Didibara sago Abimaleki ivi matu da God inekiibau kurina ma ivonei bo, “Nani wavinena kurutini na tatavinena, tuna kubiine tam na kurabobo ma kemakamakai.”

⁴ Ma kegha, Abimaleki wavinena ininina ke ita kiitovoni, tuna kubiine ivona bo, “Bada, taku ma aku wawaya akii berona kegha ma kuna kipupunatawekai bo? ⁵ Abraham tuna mani ivona da Sera na novuna, ma Sera bade nakanani ivona. Weni berana aberai na aku nota maninina ma ke berona.”

⁶ Abimaleki ina vimatu kamonai God ivonapotei bo, “E, akovi da am nota manininai weni berana kuberai, tuna kubiine atarapaparim da ku mataku berabero ke kuta berai, akovi da wavinena ininina ke kuta votovoni. ⁷ Wekarakava na kawana kevere meyei, iyamna Abraham na peroveta ma tuna ina nipowana kubiim da ke kuna rabobo. Ma wavinena ke kuna vere meyei na kuakovi da tam ma am wawaya na kona rabobo.”

⁸ Mara itom ma mara boiboiyai Abimaleki ina wawaya ghamaghamasi ikwaturiyariyesi ma ivonesi da aviyavisina itupuwa kurina na iyabumana kirakai. ⁹ Vaghina ma Abimaleki, Abraham ikwatui ipisi ma ivonei bo, “Aviyavisina kuberai kurikai? Kade ikikava akiiviberom da weni nuwapoyina ghamanakina kuverekai da taku ma

aku wawaya yavata wavuna kana kavari? Tam kava weni nakanani kubera beroi kuriku, ke meyani wawaya sago ita berai. ¹⁰ Weni berana kubera na bera berona.”

¹¹ Abraham ivonapotei bo, “Anotai da weni dobunai na God ke kota yabuyabumanei, tuna kubiine kovokovoghina da kota kiivunuku ma kawaku kota viiya. ¹² Ma vona bubuna da tuna na novuku. Tuna na aku mamai natuna, ma ke aku maduwa ina nevanvai tuna kubiine aravaghi. ¹³ Rorova kava God ivonataweku da aku mamai ina rakaraka ma ina dobu kakiibutawei ma dobu viruwa kamosiyai kabababa. Baba kavi karei na wavinena avonei bo, ‘Weni nakanani kuni debe meyem da am nuwaviina irakata kuriku, dobu nununai tarurui na wawaya kevonesi da tam na novuku.’ ”

¹⁴ Vaghina ma Abimaleki sipu ma kau ma sleiv totomowisi ma wivinesi irutinapiyei da Abraham iverei ma bade kawana irutini da ivere meyei. ¹⁵ Ma ivona bo, “Aku tano kudubina kek-itai, ma am kayowana mikeme na vaghina, nani dobunai kemakai.”

¹⁶ Ma Sera kurina ivona bo, “Tam kubiim na mane 1,000 silva riririghisi novum avereverei, am wawaya kurisi ini matakira da tam na am berabero kegha.”

¹⁷ Nani murinai Abraham inipowana God kurina da Abimaleki kana gubaga ivi yawasi. Ma bade kawana ma i bigabiga wivinesi yavata na peyarisi i keta ivotawei da iti tuwame. ¹⁸ Abimaleki, Sera irutini ina ku numa da ita ravaghi, tuna kubiine BADA God iberai da wivine peyarisi ina rakaraka kamonai i vituwa ketana igudui.

21

Aisiki itupuwa.

¹ BADA ina agabiibai Sera kurina irakata da ikikava ivonakiiyapa na iberai. ² Namanaki da Abraham imorapa kirakai na Sera iropeya ma ivi tuwa da natuna tomowa. Avi maranai tomowa kikei ita tupuwa na God namada ivi debei na vaghina, nakanani itupuwa. ³ Sera ivi tuwa ikovi na Abraham tomowa kikei ivi vavei ‘Aisiki*.’ ⁴ Ma mara 8 ikovi na God ina sisiya bagibagina ikivini da natuna kwimata bekana ituviviratawei. ⁵ Tomowa kikei itupuwa na ina mamai kana madegha na 100.

⁶ Ma Sera ivona bo, “God nuwabiibai ivereku ma iberai da ainama. Wawaya peyarisi sisiyiku ini yanei na yavata kani nama patapata.” ⁷ Ma ku tepana ivona bo, “Rorova wawaya ita pisi kawaku ita vonei da taku mani natuku ati susui na kata nota kavakavai. Ma kegha, kawaku moramorapina ma natuna tomowina avi tuwei da weni.”

⁸ Ma vaghina, Aisiki imagura ma vikaratawena kubiine na Abraham kampionagha ghamana iberai.

Heiga da Ismayel ivonatawesi inae.

⁹ Egypt wavine Heiga na Abraham natuna Ismayel ivi tuwei ma muriyai Aisiki itupuwa. Ma Ismayel ivi karei da Aisiki ivivi namei ma ikitakitaoruwei. Mara sago Sera ikitisi ¹⁰ na inae da Abraham ivonei bo, “Buderi kuna rereghi na Ismayel nevanavana ke ina viiya, kudubina na

---

* **21:3:** ‘Aisiki’ Hibru damsi gamosiyai ‘Aisiki’ iyamna ‘vinama.’

natuku Aisiki ini rapenei. Tuna kubiine nani sleiv wavinena natuna yavata kekwavinisi ina nae.”

¹¹ Weni sisiyina kubiine Abraham nuwanuwana ipoya kirakiiyei, iyamna Ismayel na bade natuna. ¹² Ma God, Abraham ivonei bo, “Tomowa kikei ma ami bigabiga wavinena na ke kuni nuwapoyesi. Aviyavisina Sera evonavonem na kevi yanei. Aisiki gwabinai tupurereghim ina rakata da am wawaya na dam ghamana, ke Ismayel gwabinai. ¹³ Ma bigabiga wavinena natuna na bade natum, tuna kubiine ani biibiini da tupurereghina ina rakata da dam sago.”

¹⁴ Mara itom ma mara boiboi nakiyai Abraham ivomiiri ma vavai da ‘okowa diudeuna’† iviia da Heiga kana keta tamiina. Ku katagheyana iterei ma natuna yavata ivonatawesi inae. Ivi ruwa inae da ku dobu makiwapana (Dobuna kamoni gawara sago kana vava Beyaseba). Ma nani dobunai ibababa yawara.

¹⁵ Okowa kudubina diudeu kamoni iumai ikovi na tomowa kikei kiikiiruku rogunai iterekuyowei. ¹⁶ Ibaba inae gisina ma ivi kiimakiiyei. Inotai da natuna ita rabobo tuna kubiine ke ina kayowana da ita kitai. Nani dobunai imakamakai da tou ivi karei.

¹⁷ God ivi yanei da tomowa kikei itutou na ina aneya kunumai ivi kwatu Heiga kurina, ivonei bo, “Heiga, aviyavisina ibero? Ke kuna yabumana. God ivi yanei da tomowa kikei ekenakena ma etutou. ¹⁸ Kevomiri, kenae da imana kuna viiya

---

† **21:14:** ‘okowa diudeuna’ Hibru damsi i diudeu na ke paka, ti na ghamoghamo bekasiyai iyamona.

ma kuna tinavomiirini. Ke ina rabobo ma ana berai da tupurereghina ina peyari.”

¹⁹ Vaghina ma God iberai da Heiga matana ita-motatagha ma ikita da dogo sago ikitai. Inae da diudeu ivui ma tomowa kikei iverei da iuma.

²⁰ Ma vaghina, Ismayel imagumagura na God na gwabinai. Dobu makiiwapasiyai imakamakai ma tuna na dosiyo wawayina. ²¹ Warere kana vava Paran na nani dobunai imakamakai na ina maduwa inae da Egypt wavine sago irutini da natuna kawana.

Abraham da Abimaleki vivaghina iberai.

²² Nani maranai Abimaleki ma ina iyo damsi i bada ghamana Pikol na inae Abraham kurina ma ivonei bo, “Akitai da aviyavisina kudubina keber-berai na God gwabimuwai. ²³ Tuna kubiine ain-owi da God ku matana kuna vonakiiyapa kuriku da ke meyani kuni beroberowekai, natunatuku ma tupurereghiku yavata. Weni dobunai tam na dobu viruwa wawayim ma kevi debe meyem da ikikava aku nuwaviina avereverem na nakanani bade kuna vereku.”

²⁴ Abraham ivona bo, “Vaghina, avonavonaki-iyapa kurim.”

²⁵ Muriyai nuwapoya sago ivi dughuwei. Abraham dogo sago rapenai ivi yarani ma Abimaleki ina bigabiga iviia, tuna kubiine Abraham, Abimaleki kurina ivi ghevira. ²⁶ Ma Abimaleki ivona bo, “Ke atakovi da iyavo kava weni berana iberai. Ke kuta voneku, tuna kubiine wekarakava sisiyina avi yanei.”

27 Tuna kubiine Abraham sipu da kau iruti-napiyei da Abimaleki ipuyoi ma ivi ruwa vivaghina iberai. 28 Ma Abimaleki ikitai da Abraham ina sipu yavona kamoni sipu wivinesi votuvotusi ivi 7 ivoviviri, 29 ma ivi tarakiiyanei bo, “Weni sipusi na avi kubiine?”

30 Ma ivonapotei bo, “Weni sipusi votuvotusi ivi 7 imakuwai kevopotei, ini matakira da weni dogona na taku mani ayabai.” 31 Ma vaghina, nani dobunai ivi ruwa vivaghina iberai, tuna kubiine dobuna ivi vavei Beyaseba†.

32 Vivaghina iberai ikovi na Abimaleki ma ina iyo damsi i bada ghamana Pikol na ivovirame i ku kwanatu Pilisti dobuna kamoni. 33 Ma Abraham na kii kana vava tamarisk ivoni Beyaseba dobunai. Ma bade nani dobunai BADA makamakii nonowina ivokavakavari. 34 Ma vaghina, mara iguri kirakai Pilisti dobuna kamoni imakai.

22

God, Abraham irubui.

1 Mara sago God inae Abraham kurina da ita rubui. Ikwatu, ivona bo, “Abraham!”

Ma ivonapotei bo, “Taku weni.”

2 Ma God ivona bo, “Natum tupukeya Aisiki na am nuwaviina ghamana ma kegha da kerutini konae da ku Morai dobuna. Ma koya sago ani beyem na tepanai natum kuna verena, kuna ki-ivunui ma kuna kapuni da am suwara kuriku.”

---

† 21:31: Hibru damsi gamosiyai na Beyaseba iyamna ruwa, sago na ‘vivaghina kana dogo,’ ma sago na ‘ivi 7’.

³ Mara itom ma maraboiboi nakiyai Abraham ivomiiri ma ina donki ivovunaghi. Ma natuna Aisiki irutini, ina bigabiga ruwa yavata. Keyama ibiga da ruvaruvana suwara kapunina kubiine na ivomiiri da ita nae God gawarina ivonavonei na nake. ⁴ Ibaba inenae da mara viarobinai Abraham ikitataweyana da gawarina ikitai. ⁵ Ina bigabiga ivonesi bo, “Donki yavata weni dobunai komakai. Ma taku tomowa kikei yavata kana nae noke da kana vokavakavara ma muriyai kana vovirame kurimi.”

⁶ Abraham suwara kana keyama bawana iviia da natuna Aisiki ivi kavari ma tuna na naipi ma kii karakarata ikavari. Ma ivi ruwa ibaba inenae ⁷ na Aisiki ivona bo, “Mamai?”

Abraham ivona bo, “Natuku, avai?”

Ma Aisiki ivona bo, “Akitai da kii karakarata ma keyama bawana na weni, ma suwara kana sipu na imapatana?”

⁸ Ma ivona bo, “Natuku, God tuna mani suwara kana sipu ina vokiibuwei.” Ma ivi ruwa ibaba inae.

⁹ Gawarina God ivonavonei na inekiibau nake ma wakima ivi daburi da suwara kana kema iya-moni ma keyama ikemai. Ikemai ikovi na natuna imana da kaena ikutatana ma ipewai da kema ma keyama tepanai ivi kenai. ¹⁰ Vaghina ma, ivororona naipi iviia da natuna ita gwarivunui. ¹¹ Ma kegha, kunumai BADA ina aneya irukwatu kurina, “Abraham, Abraham!”

Ma Abraham ivonapotei bo, “Taku weni.”

¹² Aneyina ivona bo, “Tomowa kikei ke kuna gwariya. Kevoterei, ke sago aviyavisina berona kuna berai kurina. Natum tupukeya ke kuta

panikowei, tuna kubiine wekarakava akovi da God keovovokaravei.”

¹³ Vaghina ma, Abraham itepa da kiikiiruku kamonai sipu tomowina sago ikitai, tonana ikirai ma ivivi paparana. Inae da iviia ivowai ma natuna epayanina kubiine ikapuni da ina suwara.

¹⁴ Ma vaghina, Abraham nani gawarina ivi vavei ‘BADA ivokiibuwei.’ Ma karako weni ku marana wawaya patana da evonavona bo, ‘BADA ina koya tepanai ina vokiibuwei.’

¹⁵ Muriyai BADA ina aneya kunumai ivi kwatume Abraham kurina, tuna na mara kana viruwa. ¹⁶ Ivona bo, “Natum tupukeya ke kuta panikowei. Weni berana kubera kubiine na taku mani avakuwai avonavonakiiyapa da ¹⁷ ani biibiinim ma ana berai da tupurereghim ina rakata kirakai da ti na nakanani ma gwamegwame kunumai bo gonugonu kikirai. Ma tupurereghim kii ghavighaviya ina ghegavovorisi da i kwanatu ini rapenei. ¹⁸ Ma kuvotekateka kubiine na mara sago tupurereghim sago tepanai dam ma dam kudubisi dobuwai ani biibiinisi.”

¹⁹ Ma vaghina, Abraham natuna yavata ivovirame ina bigabiga kurisi ma peyarisinae ku Beyaseba da nani dobunai Abraham imakai.

Nayo tupurereghina.

²⁰ Mara sago Abraham imakamakai na tina kikei Nayo varana ivi yanei da natunatuna tomo-tomowisi ipeyari kirakai. Nayo kawana Milka ivi tuwa ²¹ da iyarokona kana vava Usi ma murinai na Busi ma Kemuwel itupuwa (ma Kemuwel imagura na natuna Aram). ²² Ma Kemuwel murinai na Kesedi, Haso, Pildas, Jidilapi ma Betuwel.

²³ Ma Betuwel natuna na Rebeka. Vaghina Nayo kawana Milka nakanani ivi tuwa da natunatuna tomotomowisi ivi 8. ²⁴ Ma ku tepana bigabiga wavinena kana vava Reuma, tuna bade ivi tuwa da Nayo natunatuna tomotomowa ruwamaruwa, kii vava Teba, Gayam, Tayas ma Maka.

23

Sera irabobo.

¹ Sera imakai da kana madegha 127, ² vaghina ma kwanatu kana vava Kiriyati Aba na kamonai irabobo. Kiriyati Aba kana vava sago na Hibron, tuna Keinan dobuna kamonai. Ma nani dobunai Abraham itou ma isiyapa kawana Sera kubiine.

³ Vaghina ma, kawana tupuwina ivoterei ma ivomiiri inae Hiti damsi kurisi ma ivona bo, ⁴ “Taku dobu viruwa wawayiku, kaku vava na numataya ma kamomiyai amakamakai. Kade karawaga kubiine tano gisina weni dobunai ata gimari da kawaku tupuwina ata terei.”

⁵ Ma Hiti damsi ivonapotei bo, ⁶ “Bada, kevi yanekai, kamokiiyai tam na kiivavo ghamam. Nuwabiibiiyai kaivaghinei da am kayowanai akii karawaga sago biibiina kevinei da kawam tupuwina kuna terei.”

⁷ Ma Abraham nani dobuna damsi ivokaravesi da gayamina itereoruwei ⁸ ma ivona bo, “Kovi vaghinei da kawaku tupuwina ami dobuwai ana terei, tuna kubiine kade Soya natuna Eperon kurina koti nowi ⁹ da gwabinai buba kana vava Makipela ata gimaratawei, tuna bonaghina na Eperon ina parata ririnai. Kovonei da maghi-nomiyai buba kana miiya vaghata ina terei da

kudubina ani miiyatawei da nani karawagina na taku ani rapenei.”

¹⁰ Abraham na Hiti damsi kurisi ivivi sisiya na peyarisi kwanatu matuketinai ivivi makiiyana da ivivi yana. Ma Eperon na yavata nani kamoni. Ma Abraham kurina ivona bo, ¹¹ “Kegha, aku bada, kevi yaneku. Aku wawaya maghinosiyai nani bubana ma tanona na kudubina avereverem da nani dobunai kawam tupuwina kuna terei.”

¹² Abraham na ivokaravesi da gayamina itere-oruwe meyei ¹³ ma maghinosiyai ivi sisiya Eperon kurina da peyarisi iti yanei. Ivona bo, “Kegha, kevi yaneku. Tanona kudubina kana miiya vaghata kevoneku da ani miiyatawei. Kevi vaghinei da ani miiyem ma nani dobunai kawaku tupuwina ana terei.”

¹⁴ Ma ivonapotei bo, ¹⁵ “Aku bada, kevi yaneku. Tanona miiyiina na silva riririghisi ivi 400 ma tuna ke sago avai. Kegimari ma kawam tupuwina nani dobunai kuna terei.”

¹⁶ Abraham, Eperon ina sisiya ivi vaghinei ma Hiti damsi maghinosiyai silva riririghisi ivi 400 na ivi yavi da ruvana iviini ma iverei. Ma Abraham ina silva sago sago дума i vita ma vivigimara wawayisi nani kwanatuna kamoni i silva sago sago дума i vita na ivi yavayavatei.

¹⁷ Vaghina ma Eperon ina tano ivi damani Abraham kurina. Dobuna kana vava Makipela, tuna na Mamre ririnai. Ma nani kamoni vao, kii ma buba na kudubina Abraham iviia, ¹⁸ da ivi rapenei. Weni berana na kwanatu matuketinai iherai da Hiti damsi peyarisi matasiyai ikitai.

¹⁹ Nani murinai Abraham kawana tupuwina ikavaraneyei da buba ku kamona iterei. Bubana na Mamre ririnai, Keinan dobuna kamonai, ma Mamre kana vava sago na Hibrón. ²⁰ Ma vaghina, nakanani itupuwa da Hiti damsi i tano ma bubana Abraham iviyya da ivi karawagei.

24

Aisiki kawana.

¹ Abraham na kana madegha ine kirakai da imorapa ma mara nonowa BADA ina viibiina gwabinai da ina yawasa kamonai na biibiina kavakava, kesago nuwapoya ita panani. ² Mara sago ina bigabiga tomowina ikwatui ipisi kurina, tuna tomowina na Abraham ina bera peyarina ivivi gayamei. Ma ivonei bo, “Imam ku tepaku keterei kevi matakira da aku kayowana kuna berai. ³ Keinan damsi kamosiyai tamakamakai. BADA God tuna kunuma ma dobu iyamoni na matanai kuna vonakiiyapa kuriku da ke weni dobunai wiwike sago kuna rutini da natuku Aisiki ini kawanei. ⁴ Kegha, kenae da aku ku dobu, aku rakaraka kurisi da nani dobunai wiwike sago kuna rutinapiyei da natuku kawana.”

⁵ Ma bigabiga tomowina ivi tarakiiyanei, “Ma mikeda wiwike sago ana panani ma ina bara, ke ina kayowana da weni ku dobuna ina pisi na ikikava? Vaghina bo kegha da natum Aisiki ana rutinaneyei ami ku dobu vaghata?”

⁶ Ma Abraham ivona bo, “Kegha, kegha taweyana! Ke kuna rutinaneyei nake. ⁷ BADA God kunumai ikwatuku da aku mamai ina rakaraka ma aku dobu vaghata akuyowesi.

Ma ivonakiiyapa kuriku da weni dobuna na tupurereghiku ina veresi da ini rapenei. Ma ina aneya ina vonatawei ini nao nake ini vitem da wiwike sago kuna panani da natuku kawana. ⁸ Ma wiwikenana ina bara na am vonakiiyapa kuriku kevi bagunei ma kevovirame. Ma ke meyani natuku tomowina kuna rutinaneyei nake.” ⁹ Vaghina ma bigabiga wawayina imana ina bada ku tepana iterei ma ivonakiiyapa da ina sisiya ina votekatekei.

¹⁰ Bigabiga tomowina inae da Abraham ina kamel ivi 10 irutinapiyesi ma mura ghamana, sawara bogii ma bogiiyai ku tepasi ivi tawanepeyana. Ma ivomiiri inae ku Aram Nayaraim dobuna. Ibaba inenae da Nayo ina ku kwanatu inekiibau. ¹¹ Ma kwanatu kupunai dogo imakamakai ma baranai kamel iberisi da ikenavipika. Namada ravi ipika ma tuna maranai na wivine ikiikiibau okowa ivu kubiine.

¹² Vaghina ma inipowana bo, “O, BADA God, tam aku bada Abraham ina God. Ainowi da kuni viteku da aviyavisina kubiine apisi na karako ana panani. Am nuwaviina aku bada kurina kuti debei. ¹³ Kekitiku, taku weni dogona baranai amiiimiiri ma weni kwanatuna damsi natunatusi wivinesi ekiikiibau okowa inivu. ¹⁴ Kevi matakira kuriku da meni wiwikenana kurina ati nowi bo, ‘Kade am kibubu kuta tereoruwei da atuma.’ Ma ita vonapoteku bo, ‘Kiuma ma bade am kamel kubiisi anivu da ani umiisi.’ Nakanani ini sisiya na anakovi da tuna wiwikenana kuvinei da am bigabiga Aisiki kubiine. Nakanani kuna berai na am nuwaviina aku bada kurina kuni debei.”

¹⁵ Karakava da ina nipowana iti kovini na Rebeka ina kibubu katagheyana ikavaravaghai ma meyagai ikiibutawei. Wiwikena ina mamai na Betuwel, ina kwabura na Milka, ma ina doboro na Nayo, tuna na Abraham tina kikei. ¹⁶ Wavinena ivi karawata kirakai, tuna wiwike gubugubu, ke meyani tomowa damina ita viiya. Ioru ku dogo da ina kibubuwai okowa ivui ma ighae.

¹⁷ Vaghina ma bigabiga tomowina yaghiyaghina iwiwikena iverupotei ma ivonei bo, “Kade am kibubuwai okowa gisi vaghina kuta vereku da atumai.”

¹⁸ Ivona bo, “Vaghina, bada, kiuma.” Ma yaghiyaghina ina kibubu itereoruwei ma ivovigewai da bigabiga tomowina iuma.

¹⁹ Iuma ikovi ma wiwikena ivona bo, “Bade, am ghamoghamo kubiisi anivu da ani uma dodosi.”

²⁰ Vaghina ma yaghiyaghina okowa kibubu kamona ituratepoi ku siga, ma iverau ivovira ku dogo da okowa itivu meyei. Ma okowa ivui inenae da kamel iuma dodowana na ivoterei.

²¹ Bigabiga tomowina ke sago aviyavisina ita vonei, wiwikena ivivi matatetei da akovina ita viiya da vaghina wiwikena BADA ivinei bo kegha. Ivivi nuwanotanota da dobu rabarabai ibaba ipisi na Aisiki kawana inekwa kawai bo ina panani.

²² Kamel iuma ikovi na bigabiga tomowina ivororona da kamel sago tepanai giyayodi ma bade imakwasi ruwa iviia ma wiwikena iverei, sawarisi na goldiyai iyamoni. ²³ Ma ivi tarakiyane bo, “Tam am mamai na iyai? Kade ina numiyai na gawara ruvaruvana bo kegha da gwabimiyai kata kena?”

²⁴ Ma wiwikenā ivona bo, “Aku mamai na Betuwel, aku doborō na Nayo ma aku kwabura na Milka. ²⁵ Ma ghamoghamo i kenakena gawarina emakamakai, rai katawei da tepanai ina kena ma bade kii vavai nani. Ma gawara emakamakai da tam bade kuna kena.”

²⁶ Vaghina ma, bigabiga tomowina ivi tuwaporeruruwana ma BADA ivokavakavari. ²⁷ Ivona bo, “BADA God, aigheghenim, tam aku bada Abraham ina God. Kuvi patutu kirakai da am agabiibai kurina kuvi debei. Kuvi noweku da maninina ina rakaraka kurisi.”

²⁸ Ma wiwikenā iverau inae ina ku numa ma aviyavisina itupuwa kurina na peyarina ivi sisiyei ina rakaraka kurisi. ²⁹ Ma nani wiwikenā novuna na kana vava Leiban. Ma tuna yaghiyaghinai iverau ku dogo da bigabiga tomowina ita kitai, ³⁰ iyamna yodi ma imakwasi novuna ikotekotei ikitai ma ina sisiya ivi yanei. Inae da bigabiga tomowina ipanani, patana ina ghamoghamo yavata dogo baranai imiimiiri. ³¹ Ma ivonei bo, “Kepisi ma tanae ku numa, damim aviya da tam na BADA ina vibiibiina kamonai. Avi kubiine we koimiiriyana? Namada tami kubiimi gawara kavovunagha ikovi ma bade ami ghamoghamo kubiisi.”

³² Vaghina ma, Leiban nani bigabiga tomowina irutini inae ina ku numa. Ma kamel i vita ivi oruni, ivi kanisi ma i kenakena gawarinai na rai vuna itawei da tepanai ita kena. Ma bade okowa ikavarapiyei da bigabiga tomowina ina wawaya yavata kaesi ita kowa. ³³ Vavai itura da ita kam ma bigabiga tomowina ivona bo, “Kegha, muriyai

da ana kam na kunona ani akovimi da avi kubiine apisi.”

Ma Leiban ivona bo, “Vaghina, kevi sisiya.”

³⁴ Vaghina ma ivona bo, “Taku na Abraham ina bigabiga. ³⁵ Ma BADA aku bada ivi biibiini ma iberai da ina mura irakata kirakai. Ivi biibiini da sipu ma kau yavoyavosi, ina silva ma gold irakata, ina bigabiga wivinesi ma tomotomowisi ipeyari ma ina kamel da donki yavata. ³⁶ Ma aku bada Abraham kawana Sera imagura kirakai ma kegha da ivi tuwa da natuna tomowa, kana vava na Aisiki. Ma Abraham ina mura kudubina na ivi damani natuna kurina. ³⁷ Aku bada sisiya bagibagina ivereku, avonakiiyapa kurina da ke Keinan dobuna damsi kamosiyai wiwike sago ata rutini da natuna Aisiki iti kawanei. ³⁸ Ivoneku da ata pisi wike ina ku dobu, ina rakaraka kurimi da kamomiyai wiwike sago ata rutinanevei da natuna kawana.

³⁹ Ma aku bada Abraham avi tarakiiyanei, ‘Ma mikeda wiwikenana ina bara da ke ina pisi na ikikava?’

⁴⁰ Ma ivoneku bo, ‘BADA mara nonowa gwabikuwai na tuna ina aneya ina vonatawei ini vitem da wiwike kuna panani. Aitumaghana da kuna nae na wavine sago aku rakaraka kamosiyai kuna rutini da natuku ini kawanei.

⁴¹ Ma mikeda aku rakaraka ke ini vaghinei da wiwike sago kamosiyai kuna rutini na ke kuni nuwapoyei. Nakanani ina tupuwa na am vonakiiyapa kamoni ana votawem. Kovogha ke kuna panani.’

⁴² Nakanani aku bada ivi sisiya kuriku, vaghina ma ababa apisi da karako anekiibau ku dogo na

anipowana bo, ‘O, BADA God, tam na aku bada Abraham ina God. Kevi viteku da aviyavisina kubiine apisi na karako ana panani. ⁴³ Kekitiku, taku weni dogo baranai amiimiiri ma wavine wiwikenana sago ina pisi okowa itivu kubiine na ani nowi kurina bo, “Kade am kibubu kuta tere-oruwei da atuma.” ⁴⁴ Mikeda ina vonapoteku bo, “Kiama ma bade am kamel kubiisi anivu da ani umiisi,” na anakovi da tuna wiwikenana kuvinei da aku bada natuna kawana.’

⁴⁵ Karakava aku nipowana nuwanuwakuwai ati kovini na Rebeka akitai, ina kibubu katagheyana ikavaravaghai ma ioru ku dogo da itivu. Ivu ma avonei bo, ‘Kade atuma bo kegha?’

⁴⁶ Yaghiyaghina ina kibubu itereoruwei ma ivona bo, ‘Kiama ma bade am kamel ani umiisi.’ Vaghina ma auma ma bade aku kamel ivi umiisi.

⁴⁷ Ma avi tarakiiyanei bo, ‘Tam am mamai na iyai?’

Ma ivonapoteku bo, ‘Aku mamai na Betuwel, aku doboro na Nayo ma aku kwabura na Milka.’ Avi yanei na vaghina, giyayodi sago ma imakwasi ruwa averei. ⁴⁸ Vaghina ma, avi tuwapore-ruruwana ma BADA God avokavakavari, avona bo, ‘BADA aigheghenim, tam aku bada Abraham ina God. Kuvi noweku da maninina Abraham tina kikei kurina da tupuna wavinena apanani da natuna kubiine.’ ⁴⁹ Ma vaghina, wekarakava na kade aku bada Abraham kurina ami nuwaviina koni debei bo kegha da akovina ana viiya. Koni akoviku ma muriyai da aku nota ana rereghi da aviyavisina ana berai.”

⁵⁰ Ma Leiban da Betuwel ivonapotei bo, “Ke ruvaruvana da ikikava kana vonem. Weni tuna

na BADA ina kayowana. ⁵¹ Vaghina, Rebeka na weni. Kerutini ma kona nae da am bada natuna ini kawanei. BADA ina kayowana takivini.”

⁵² Ma Abraham ina bigabiga i sisiya ivi yanei na itawotei da maghighina ku tano itereoruwei ma BADA kurina ivi kiikiwa. ⁵³ Ma posaru, imakwasi ma yodi, silva ma goldiyai iyamona na Rebeka ipuyoi ma bade gara yavata. Muriyai na ina maduwa ma novuna ipuyosi, nani puyosi na mi-yanisi irakata kirakai.

⁵⁴ Vaghina ma peyarisi ikam ma iuma patapata ma bigabiga tomowina ina wawaya yavata na Rebeka ina rakaraka gwabisiyai ikena.

Mara boiboiyai ivomiiri ma ivona bo, “Kovonatawekai kana vovirame aku bada Abraham kurina.”

⁵⁵ Ma Rebeka ina maduwa ma novuna ivona bo, “Kegha, karakava. Wiwikena na mara ivi 10 gwabikiiyai ina makai ma nani murinai kona nae.”

⁵⁶ Ma ivonapotesi bo, “Ke kona vonatanikai. BADA iberai da avi kubiine ababa apisi na namada apanani ikovi. Tuna kubiine wekarakava kovonatawekai kana vovirame aku bada Abraham kurina.”

⁵⁷ Vaghina ma ivona bo, “Wiwikena takwatui ina pisi ma titarakiiyanei da tuna mani ina kayowana ina voneta.” ⁵⁸ Rebeka ikwatui ipisi ma ivonei bo, “Wekarakava weni tomowina yavata kona nae bo kegha?”

Ma ivonapotesi bo, “E, vaghina, aku kayowana da yavata kana nae.”

⁵⁹ Vaghina ma Rebeka ivonatawei da bigabiga tomowina ina wawaya yavata inae. Ma ina bigabiga sago yavata inae, tuna wavinena na kana koyakoyagha. ⁶⁰ Ivomiiri da ita nae ma Rebeka ina rakaraka ivonakiiyaragha kurina bo,

“Novukai, kevi tuwa kirakai da natunatum ina peyari.

Tupurereghim ini rewapana kirakai ma kii ghavighaviya ina ghegavovorisi da i kwanatu ini rapenei.”

⁶¹ Vaghina ma Rebeka ina bigabiga wivinesi yavata ivovunagha ikovi na i ku kamel igeru ma nani bigabiga tomowina yavata ivomiiri inae.

⁶² Tuna maranai Aisiki na namada dogo kana vava Be Layai Roi ivoterei da Negev dobunai imakamakai, tuna na Keinan ina parata kamonai.

⁶³ Mara sago ravi ipika na ikiibau ku dobu yagharina ma ivivi nuwanotanota. Ma itepa da ikitataweyana ma ikita da kamel viya ibaba ipipisi.

⁶⁴ Ma bade Rebeka itepa da Aisiki ikitai. Ina kamel tepanai ioru ma inae da ⁶⁵ Abraham ina bigabiga ivi tarakiiyane bo, “Meni tomowina everaverupotepoteta?”

Ivona bo, “Tuna na aku bada natuna.” Vaghina ma, vokarava kubiine Rebeka gayamina kana gere iviyya da maghighina igerei.

⁶⁶ Ku taki inekiibau na bigabiga tomowina ivi sisiya Aisiki kurina, aviyavisina kudubina itupuwa na ivonaverei. ⁶⁷ Vaghina ma Aisiki da Rebeka itavine ma ivi ruwa inae Sera ina ku yobe. Muriyai da Rebeka ita nekiibau na Sera irabobo da Aisiki ina maduwa kubiine ivi nuwapoya. Ma

itavine na kawana nuwanuwana ivii kirakiyei, tuna kubiine nuwanuba ipanani.

25

Abraham natunatuna viya.

¹ Abraham wavine sago irutini da kawana vuna. Wavinena kana yava Ketura. ² Ivi tuwa da natunatuna Simram, Jokisan, Medan, Midiyan, Isibaki ma Suwaya. ³ Jokisan natunatuna na Seba ma Dedan. Ma Dedan tupurereghina na Asura damsi, Letusi damsi ma Leyum damsi. ⁴ Ma Midiyan natunatuna na Epa, Eperi, Hanoki, Abida ma Elda. Weni wawayisi peyarisi na Ketura tupurereghina.

⁵ Ma Abraham na aviyavisina rapenai peyarina na natuna Aisiki kurina ivi damani. ⁶ Ma karakava da ita rabobo na natunatuna totomowisi kakawana viya gwabisiyai na puyo irereghi kurisi. Ma ku maramatana ivonatawesi ine rabaraba da ke Aisiki gwabinai ita makai.

Abraham irabobo.

⁷ Abraham imakai da kana madegha 175. ⁸ Imakii bubuna da ina yawasa iguri ma imagura kirakai, vaghina ma irabobo. ⁹ Natunatuna Aisiki da Ismayel tupuwina iviini inae ku karawaga da ku buba kamona iterei. Nani bubana na Makipela dobuna kamoni emakamakai, tuna na Mamre ririnai. Karenai tuna tanona na Hiti tomowa Eperon rapenai, tuna Soya natuna. ¹⁰ Muriyai Abraham inae da Hiti damsi gwabisiyai igimari ma kawana tupuwina nani bubana kamoni iterei. Ma Abraham irabobo na bade bubana kamoni, kawana Sera yavata idogosi.

¹¹ Abraham irabobo murinai na natuna Aisiki dogo kana vava Be Layai Roi na ririnai imakamakai. Ma God, Aisiki ivi biibiini.

Ismayel natunatuna.

¹² Weni tuna na Abraham natuna Ismayel ina varagutugutu. Tuna na Heiga natuna ma Heiga na Sera ina bigabiga wavinena, ina dobu na Egypt.

¹³ Ismayel natunatuna totomowisi kii vava na weni, i tupuwa nununai tagiruma. Natuna iyarokona na Nebayoti, tuna murinai na Keda, Adebhel, Mibsam, ¹⁴ Misma, Duma, Masa, ¹⁵ Hadadi, Tema, Jetura, Napis ma Kedema. ¹⁶ Weni damsi na Ismayel natunatuna, ti na dam ivi 12 i kaekiki mau. Ma ti na i meyagai ma i taki nununai ivivi makiiyana. ¹⁷ Ma Ismayel imakai da kana madegha ¹³⁷ ma irabobo. ¹⁸ Ma tupurereghina peyarisi i dobu na Havila da ku Sura warerena, dobuna na Egypt ina parata ririnai ma ku maramatana. Keta sago enenae ku Asura dobuna ma nani ketana kuta viiya na i dobu kuta panani. Ma peyarisi mara nonowa ti mani i rakaraka yavata ivivi kawapata.

Jeikap ma Iso itupuwa.

¹⁹ Weni tuna na Abraham natuna Aisiki ina varagutugutu. ²⁰ Aisiki kana madegha 40 ma itavine, kawana na Rebeka. Rebeka ina mamai na Betuwel ma novuna na Leiban. I dobu ghamana na Arameya ma i dobu gisina kana vava na Padan Aram*.

---

* **25:20:** Padan Aram kana vava sago na Northwest Mesopotemiya.

21 Ma Rebeka na gagarina. Tuna kubiine Aisiki inipowana BADA kurina da iti tuwa ma ina nipowana ivi yanei. Vaghina ma, Rebeka iropeya. 22 Ma damina iviia da iti tuwa da wawayaruwa ma pepeyisi na manawina kamonai ivivi papareyana. Ma i maduwa ivona bo, “Weni tuna na avi berana etuputupuwa kuriku?” Tuna kubiine ivi nowi BADA kurina da akova ita viiya.

23 Ma BADA ivonapotei bo,
 “Pepeyisi kamomuwai ina magura na ini tuwa da dam ruwa,
 ma ivi ruwa na ini kawapata.

Murimurina ina dam ini rewapana kirakai da iyarokona ina dam ina ghekuyowesi. Ma murimurina na iyarokona ini badei.”

24 Kana mara ipisi da iti tuwa ma ivi tuwa da tomotomowa ruwa. 25 Natuna iyarokona na buroburona ma inikorokorona tuna kubiine ivi vavei, ‘Iso†.’ 26 Ma murimurina ikiikiibau na iyarokona ku kaekarena ivokikita vaghata, tuna kubiine ivi vavei, ‘Jeikap‡.’ Aisiki kana madegha 60 na Rebeka nani ededisi ivi tuwesi.

Iso iyaroko buderina ivi wapai.

27 Vaghina ma, nani tomotomowisi imagumagureyana na Iso tuna yebagha bogana ma dipa kana wawaya. Ma Jeikap tuna kawapotapotana ma numiyai, yobe kamosiyai imakamakai. 28 Aisiki ina kayowana ghamana

---

† 25:25: ‘Iso’ Hibru gamonai ‘Iso’ iyamna ‘inikorokorona.’

‡ 25:26: ‘Jeikap’ Hibru gamonai ‘Jeikap’ iyamna ‘kaekarena ivokikita,’ ma tuna na miiba, iyamna ‘vibero wawayina.’

siya tuna kubiine ina nuwaviina Iso. Ma Rebeka, tuna ina nuwaviina ghamana Jeikap.

²⁹ Mara sago Jeikap bini yebayebarisi ivivi tavi ma Iso dipiyai ikiibau. Inekiibau na vitonara ikara kirakiiyei ³⁰ tuna kubiine ivona bo, “Vitonara ikara kirakiiyeku, bini kuta vereku da ata kani.” (Iso kana vava sago na Edom, tuna vavana iyamna ‘yebayebarina.’)

³¹ Ma Jeikap ivonapotei bo, “Kunona kuni vaghinei da iyaroko buderina kudubina kuna vereku da rapekuwai na vaghina.”

³² Iso ivona bo, “Kekitiku, vitonara ekarakara kirakiiyeku da gisina kava ma ana rabobo. Aviyavisina biibiina nani buderina kamoni ana panani?”

³³ Jeikap ivonapotei bo, “Kunona vonakiiyapa bagibagina keterei, kuni vaghinei da am buderi ana viiya.”

Vaghina ma, Iso ivi vaghinei. Ina vonakiiyapa bagibagina iterei da aviyavisina kudubina i mai iti damani kurina na ke tuna ina viiya ma Jeikap ini rapenei. ³⁴ Muriyai Jeikap parawa da bini iverei da ikam ma iuma ikovi ma ivomiiri da inae.

Ma vaghina, Iso ina ‘buderi’[§] ivi wapai ma ke-sago iti nuwapoyei.

---

§ 25:34: ‘buderi’ Hibru damsi i kiki na tomowa ina rabobo na natuna tomowina iyarokona na aviyavisina mamai rapenai na kudubina tuna ina viiya. Weni kamoni na tano, ghamoghamo, bigabiga wawayisi, silva ma gold ma bade vighaviya, vitava ma wayowa sawarisi. Ma natunatuna murimurisi na ini kegha, iyarokona kubiine ina biga.

26

Aisiki ma Abimaleki.

¹ Mara sago gomara ghamana nani dobunai itupuwa. Ma gomarina kubiine Aisiki mau inae ku Gera dobuna, Pilisti damsi i kiivavo Abimaleki kurina. Weni tuna na gomara kana viruwa, kunona gomara sago Abraham ina mariyai itupuwa. ² BADA inekiibau Aisiki kurina da ivonei bo, “Ke kunoru ku Egypt, avonavonem da weni dobunai kemakai. ³ Kemakai mara gisina ma taku na gwabimuwai ma ani biibiinim. Weni dobuna kudubina na tam, tupurereghim yavata ana veremi. Nakanani ana berai na aku vonakiiyapa bagibagina am mamai Abraham kurina atere na ana nunuri. ⁴ Ana berai da tupurereghim ina rakata da nakanani ma gwamegwame kunumai. Ma weni dobuna kudubina ana veresi da rapesiyai. Ma tupurereghim tepasiyai na dam ma dam dobuwai ani biibiinisi. ⁵ Am mamai Abraham ivotekateka bubuniku da aku vonaviyoyovana, aku sisiya bagibagisi ma aku kayowana kudubina ibera yavui, tuna kubiine ani biibiinim.”

⁶ Aisiki nani sisiyina BADA gwabinai iviia, tuna kubiine Gera dobunai imakiikikina. ⁷ Ma nani dobuna tomotomowisi ipisi kawana Rebeka kubiine ivi tarakiiyanei. Kawana ivi karawata kirakai ma Aisiki iyabumana, inotai da ita vona bo, “Tuna kawaku,” na tomotomowisi ita kiivunui ma kawana ita rutini. Tuna kubiine ivi bero, ivona bo, “Tuna novuku.”

⁸ Aisiki nani dobunai imakii kirakai. Ma mara sago Pilisti damsi i kiivavo Abimaleki ina numa tepanai ikita ioru da Aisiki ikitai, kawana Rebeka

itaraghavui ma iyoyoni. ⁹ Tuna kubiine Aisiki ikwatui inae kurina ma ivonei bo, “Kuvi bero! Wavinena na kawam! Avi kubiine kuvona da tuna na novum?”

Aisiki ivonapotei bo, “Anotai da ati mamatara da tuna na kawaku na kota kiivunuku.”

¹⁰ Ma Abimaleki ivona bo, “Avi kubiine weni berana kubera kurikai? Aku wawaya sago kawam ita kenei na wavuna kata kavari.”

¹¹ Vaghina ma, Abimaleki ina sisiya bagibagina iterei ina wawaya kudubisi kurisi, ivonesi bo, “Meni wawayina Aisiki bo kawana ini kayotiranei na vaghina, wawayina kani raboboi.”

¹² Ma vaghina, Aisiki gwabisiyai imakai ma BADA ivi biibiini, nani dobunai iwayowa da mura ghamanakina ipanani. ¹³ Ina mura irakata ma nakeda irakarakata da ina mura isasara. ¹⁴ Ina bigabiga wawayisi ma ina sipu da ina kau yavoyavosi ipeyari, tuna kubiine Pilisti damsi inuwakapiyei. ¹⁵ Ti na ivomiiri da dogo peyarisi idogo potapota yavu, dogosi na Aisiki ina mamai ina bigabiga wawayisi yavata iyaba.

¹⁶ Nani murinai Abimaleki, Aisiki ivonei bo, “Aki dobu kekiibutawei, tam kuvi rewapana kirakai, ke nakanani ma tokai.”

¹⁷ Vaghina ma Aisiki nani dobuna ikiibutawei ma inae da Gera anaghinai itupagigira da imakai. ¹⁸ Ma dogo viya nani dobunai na ina mamai Abraham iyaba ma irabobo murinai na Pilisti damsi idogo potapota. Ma Aisiki na dogosi peyarina iyabame. Ma ina mamai ikikava kii vava iveresi na nakanani ivi vava meyesi.

19 Mara sago anaghina kamoni, Aisiki ina bigabiga wawayisi dogo vuna iyabai da okowa bi-ibiina ipanani. 20 Ma Gera dobuna wawayisi, ti na sipu kii koyakoyagha, na ivomiiri da Aisiki ina sipu kii koyakoyagha iyeghisi nani dogona kubiine, ivonesi bo, “Weni okowina na tokai akii okowa, ke tami.” Tuna kubiine dogona ivi vavei ‘Eseki,’ nani vavana iyamna ‘Vigamowana.’

21 Vaghina ma, Aisiki ina bigabiga inae da dogo sago iyabai ma kegha, nani dogona kubiine na bade ivi gamowana. Tuna kubiine dogona ivi vavei ‘Sitna,’ nani vavana iyamna ‘Miiripote.’

22 Nani dogona ikuyowei ma inae da bade dogo sago iyabai na kesago iyai nani dogona kubiine ita gamo. Tuna kubiine ivi vavei, ‘Reyobota,’ nani vavana iyamna ‘Taraboga Ghamana.’ Ma ivona bo, “Wekarakava na BADA ivotaweta ma taraboga ghamana ivereta da tamakai bubuna ma mura ghamana tapanani.”

23 Muriyai Aisiki nani dobuna ivoterei ma inae ku Beyaseba. 24 Inekiibau ma nani didibarinai BADA irumatara kurina ma ivona bo, “Namada avonakiiyapa aku bigabiga Abraham kurina da tupurereghimi ina rakata, tuna kubiine ani bi-ibiinim ma ana berai da nakanani ina tupuwa. Taku na am mamai Abraham ina God. Taku gwabimuwai, tuna kubiine ke kuna yabumana.”

25 Vaghina ma, Aisiki suwara kana kema iya-moni ma BADA ivokavakavari. Ma nani dobunai itupagigira da ina yobe itini ma ina bigabiga wawayisi dogo sago vuna iyabai.

Aisiki da Abimaleki vivaghina iberai.

²⁶ Mara sago Abimaleki, Gera dobuna kamonai ivomiiri inae Aisiki kurina. Ma ina wawaya ruwa irutinisi da yavata inae. Sago na ina wawaya akakovina kana vava Ayusati ma sago na ina iyo wawayisi i bada Pikol. ²⁷ Ivi aroba inekiibau na Aisiki ivona bo, “Rorova kovi kawapateku na kokwaviniku da akiibutawemi. Ma wekarakava na avi kubiine kopisi kuriku?”

²⁸ Ivonapotei bo, “Wekarakava kakovi da BADA gwabimuwai. Kanotanotai da tam ma tokai na vivaghina kata berai. Kakayokayowei da kurikai kuna vonakiiyapa ²⁹ da ke kuna kiiviberokai. Rorova tokai bade ke kata kiiviberom, kakoy- agha bubunim da damonai na nuwanubiiyai kavonatawem da akii dobu kukuyowei. Ma karako kakitai da ivi biibiinim.”

³⁰ Vaghina ma, Aisiki kamporagha ghamana iberai kubiisi da ikam ma iuma. ³¹ Mara itom ma mara boiboiyai peyarisi vivaghina iberai, sagosago duma vonakiiyapa bagibagina iterei. Nani murinai Aisiki ivi kiikiiwesi ma nuwanubi- iyai ivonatawesi da inae.

³² Inae ma murinai na Aisiki ina bigabiga wawayisi inekiibau ma ivonei da dogo sago iyabai. Nuwabiibiiyai ivona bo, “Okowa ka- panani!” ³³ Ma Aisiki dogona ivi vavei ‘Siba’* ma kwanatu nani dobunai ivowai kana vava ‘Beyaseba.’† Ma karako kwanatuna patana da emakamakai ma kana vava ke ita virai, kana vava Beyaseba.

---

* **26:33:** Hibru gamonai ‘Siba’ iyamna ‘vonakiiyapa bagibagina.’

† **26:33:** Hibru gamonai ‘Beyaseba’ iyamna ‘vonakiiyapa bagibagina ina dogo.’

Iso kakawana.

³⁴ Aisiki natuna Iso kana madegha 40 na Hiti wivine ruwa iravaghisi. Sago na Beri natuna Juditi, ma kana viruwa na Elon natuna Basemati.

³⁵ Iso nani wivinesi iravaghisi na Aisiki da Rebeka i yawasa ivi beroi ma nuwapoya ghamana iveresi.

27*Aisiki, Jeikap ivi biibiini.*

¹ Aisiki imagura kirakai ma matana isowasowa da ke ruvaruvana ita kita. Mara sago natuna iyarokona Iso ikwatui ma ivonei bo, “Natuku.”

Ma ivonapotei bo, “Taku weni.”

² Ivona bo, “Taku wekarakava na amagura kirakai ma gisina kava da ana rabobo. ³ Am yovu ma dosiyo kekavari ma kekiibau ku warere da siya sago kuna vowai kubiiku. ⁴ Kaku siya kekavarapiyei ma vavai yavata kevokuya monamonai da ana kam. Ana kam ina kovi na muriyai da ana rabobo na ani biibiinim.”

⁵ Aisiki nakanani ivivi sisiya Iso kurina na Rebeka ivivi yana. Iso ivomiiri ikiibau ku warere da siya sago ita vowai ma ita kavarapiyei, ⁶ na Rebeka natuna Jeikap kurina ivona bo, “Am mai ivi sisiya Iso kurina ma avi yanei. ⁷ Ivona bo, ‘Siya sago kekavarapiyei ma vavai yavata kevokuya monamonai da ana kani. Ma muriyai da ana rabobo na Bada matanai ani biibiinim.’”

⁸ Muriyai Rebeka ivona bo, “Natuku, kevi yana bubuna da aviyavisina ana vonem na kuna berai. ⁹ Kenae da gote yavona kamonai na dodosi ivi ruwa kuna vinetawei ma kuna rutinapiyei da ana vokuya monamonai. Ikikava am mamai

ekayokayowei na nakanani ani tavi. ¹⁰ Ma kuna kavaraneyei am mamai kurina da ina kani ma muriyai da ina rabobo na ini biibiinim.”

¹¹ Ma Jeikap ina maduwa kurina ivona bo, “Aku tuwa Iso na ere inikorokorona ma taku na kegha.

¹² Kade mamai ita votovoniku ma ita panani da aiberoberowei na viibiina ke ana viiya. Kegha, taku mani kaku imaga ana titinariyai.”

¹³ Ma ina maduwa ivonapotei bo, “Natuku, avi imagina ina tupuwa kurim na biwana taku ana viiya. Ma aviyavisina avonavonem na keberai. Kenae da gotesi kuna rutinapiyei wike.”

¹⁴ Vaghina ma, inae da irutinsi ipisi ina maduwa kurina. Ma ikikava ina mamai ikayokayowei na nakanani ina maduwa ivokuya monamonai. ¹⁵ Muriyai Rebeka inae da Iso kana gara biibii kirakiisi numiyai itura imakamakai na iyuna da natuna murimurina ivi kotei. ¹⁶ Ma bade gote bekasi iviia da imana igerei ma bade ku iwana mumumuna itawanepai. ¹⁷ Vaghina ma, nani vavina ivokuya monamonai na iverei.

¹⁸ Jeikap inae ina mamai kurina ma ivonei bo, “Mamai.”

Ma Aisiki ivonapotei bo, “Avai natuku, tam iyai?”

¹⁹ Ma Jeikap ivi bero, ivonapotei bo, “Taku na natum iyarokoku ma aviyavisina kuvoneku na aberai, tuna kubiine kemakiivomiiri da kam siya kuna kani ma viibiina kuna vereku.”

²⁰ Ma ivona bo, “Natuku, ikikava siya kupanani, iyaghiyaghina ghagha?”

Ivonapotei bo, “Am BADA God ivowaguku da avowai.”

21 Vaghina ma, ina mamai ivona bo, “Kepisi kuriku da ana votovonim. Anakovi da tam natuku Iso bo kegha.”

22 Jeikap inae ina mamai ku dogarina ma ina mamai ivororona da ivopitapitari ma ivona bo, “Gamom na nakanani ma Jeikap ma imam na nakanani ma Iso imana.” 23 Jeikap imana igerei da korokorona nakanani ma Iso imana, tuna kubiine Aisiki ke ita vogii tovonu. Tuna kubiine karakava, kam murinaɪ na ivi biibiini.

24 Ma ivi tarakiyaname, “Vonavaghata da tam natuku Iso bo?”

Ma Jeikap ivonapotei bo, “E, taku.”

25 Ma ivona bo, “Natuku, siya kuvowai na kepiyei ana kani ma muriyai na ani biibiinim.”

Vaghina ma, Jeikap siya ma vavai ikavaraneyei da ina mamai ikam ma bade wain yavata iverei da iuma. 26 Vaghina ma ina mamai ivona bo, “Natuku, kepiisi kuriku da kuna yoniku.”

27 Inae kurina da iyoni na ina mamai na kana gara pughuna iyoni da weni nakanani ivi biibiini. Ivona bo,

“Natuku, pughum ibiibii kirakai. Tuna nakanani ma tano pughuna. Tano BADA ivi biibiini na pughuna ibiibii kirakai.

28 Ainowi God kurina da garewa kunumai ina verem ma am tano ini biibiini da am mura ina rakata. Ina berai da witi ma wain kana greipi kuna yuna kirakiyei.

29 Ainowi da dobu ma dobu ina biga kubiim, ma dam ma dam ina runomem.

Ma titim yoghoyogho kuni badesi. Ma am maduwa tupurereghina na peyarisi ina runomem ma ina vokaravem.

Ainowi da iyavo kava inimagim na God inimagisi ma iyavo kava ini biibiinim na God ini biibiinisi.”

Iso ivi nowi Aisiki kurina da iti biibiini.

³⁰ Ivi biibiini ikovi na Jeikap ivomiiri inae. In- enae na nani kamoni Iso iyebagha ikovi da ineki- ibau. ³¹ Iso bade vavai da siya ivi tava monamonai ma ikavara inae ina mamai kurina ma ivonei bo, “Mamai, kemakiivomiiri da weni siyana akavara- piyei na kuna kani ma kuni biibiiniku.”

³² Aisiki ivi tarakiyana bo, “Tam iyai?”

Ma ivonapotei bo, “Taku Iso, natum iyarokoku.”

³³ Vaghina ma, Aisiki ivi nuwapoya kirakai da kiroro ivi karei ma ivona bo, “Nakanani na iyai siya ivowai ma ikavarapiyei kuriku? Akani ikovi ma avi biibiini ma muriyai tam kunekiibau. Ma nani vibiibiinina namada averei ikovi da gwabi- nai ina makii nonowa.”

³⁴ Ina mamai ina sisiya ivi yanei na Iso nuwanuwana ipoya kirakai da ere tutuna ivona bo, “Mamai, nakanani na taku bade kevi biibiiniku.”

³⁵ Ma ivona bo, “Tim kikei ipisi ma ivi ber- oberoweku da am vibiibiina iviiyavui.”

³⁶ Ma Iso ere nuwavisina ivona bo, “Wena mara kana viruwa ivi beroberoweku. Kovi vava bubuni da tuna na ‘Jeikap.’* Kunona kaku gawara iviia da ivi yaroko ma wekarakava na aku vibiibiina gwabimuwai iyapiya da ivi rapenei.” Muriyai ivi tarakiyana bo, “Kade vibiibiina sago kuvi ya- pakei da kubiiku bo kegha?”

---

* **27:36:** Hibru gamonai ‘Jeikap’ iyamna ‘vibero wawayina.’

³⁷ Ma ivonapotei bo, “Kegha. Tuna na namada rewapana gwabikuwai iviyya da ini badem ma ita rakaraka kudubisi aberisi da ti na ina biga-biga. Ma bade avi biibiini da vavai ma wain na mara nonowa gwabinai ina rakata. Natuku, wekarakava na kesago avai da ana berai kubiim.”

³⁸ Ma Iso na ina mamai ivonei bo, “Kade vibiibi-ina sago kava kuvi yapakei kubiiku bo kegha? Aku mamai, taku bade kevi biibiiniku!” Ivi sisiya ikovi na itupagavovora da tou ivi karei.

³⁹ Ma Aisiki ivonei bo,
“Kesago garewa kunumai inoru da tam kubiim,
Kesago tano biibiina da kuna wayowei.

⁴⁰ Am yawasa kamonai na kuni tona da kuna makai.

Ma tim kikei kubiine kuna biga.

Ma mara sago koni kawapata kirakai,

Ma tuna maranai kuna kiibutawei da nani vitana kuna tatawei.”

Jeikap iverau Leiban kurina.

⁴¹ Jeikap, ina mamai ivi beroberowei da gwabinai vibiibiina iviyya, tuna kubiine ina tuwa Iso nuwanuwana ipughu kirakai. Iso ivona da i mamai na mara gisina kava da ina rabobo ma kasira ina kovi, nani murinai na Jeikap ina kiivunui.

⁴² Ma kegha, wawaya sago Iso ina sisiya ivi yanei ma inae da Rebeka ivonei. Ma tuna na Jeikap kana sisiya ivonatawei da ipisi, ma ivonei bo, “Kevi yana, am tuwa kana biwa ina viiya, ina kayowana da ina kiivunum. ⁴³ Natuku, aviyavisina ana vonem na keberai. Tam na keverau! Yaghiyaghinai kuna nae ku Haran, novuku Leiban kurina. ⁴⁴ Yavata kona makamakai da

am tuwa ina nuwapughu ina kovi. ⁴⁵ Karakava nuwanuwana ina nuba ma aviyavisina kurina kuberai na ini nuwawapei. Tuna maranai na kam sisiya ana vonatawei da kuna pisi. Ke vaghina da ami viruwa mara sago kava kamonai ani wapimi.”

⁴⁶ Muriyai Rebeka inae Aisiki kurina ma ivonei bo, “Weni Hiti wivinesi natuta Iso iravaghisi na ke aku kayowana, weni makamakiina na ke ata vivivaghinei. Mikeda Jeikap bade weni dobuna kamonai Hiti wavine sago ina ravaghi na ibiibai da ata rabobotaweyana.”

28

¹ Tuna kubiine Aisiki, Jeikap ikwatui da ivi biibiini ma ivonei bo, “Ke Keinan wavine kuna ravagha tovonni. ² Yaghiyaghinai kenae ku Padan Aram* da am maduwa ina mamai Betuwel ina ku numa. Ma nani dobunai am maduwa novuna Leiban natunatuna wivinesi kamosiyai sago kuna viiya da kawam. ³ Ainowi God Rewapana Kirakiina† kurina da ini biibiinim ma ina berai da natunatum ina peyari ma am koroto ina rakata da dam sago ina tupuwa. ⁴ Ma bade ainowi da ikikava Abraham ivi biibiini na nani vibiibiinina ini damani tam ma tupurereghim kurimi. Ma karako weni dobunai kemakamakai na tam nakanani ma numataya, tuna kubiine ainowi da God ini vaghinei da dobuna tam kuni rapenei. Ma dobuna na God, Abraham iverei.” ⁵ Vaghina ma,

---

* **28:2:** Padan Aram kana vava sago na Northwest Mesopotemiya. † **28:3:** Hibru gamonai ‘Mamai God Rewapana Kirakiina’ kubiine ina vona bo ‘El Sadai.’

Aisiki, Jeikap ivonatawei inae ku Padan Aram, ina mamai kikei Leiban kurina. Leiban novuna na Rebeka, tuna na Jeikap da Iso i maduwa. Ma Leiban da Rebeka i mamai na Betuwel, ina dobu na Aram.

Iso wavine sago iravaghi.

⁶ Iso iakovi da Aisiki, Jeikap ivi biibiini ma ivonatawei inae ku Padan Aram da nani dobunai wavine sago ita viiya da kawana. Ma bade iakovi da ivivi biibiini na tuna maranai ina sisiya bagibagina iverei da ke Keinan wavine sago ita ravaghi. ⁷ Ma Jeikap na ina maduwa da ina mamai i sisiya ivotekatekei da inae ku Padan Aram. ⁸ Iso nani maranai iakova bubuni da ina mamai ke ina kayowana Keinan wivine. ⁹ Tuna kubiine Iso inae Ismayel kurina da natuna Mayalati iravaghi, tuna genebuna na Nebayoti. Iso kakawana ruwa ma weni tuna na kana viaroba.

Jeikap ivi matu Betel dobunai.

¹⁰ Jeikap Beyaseba dobuna ikiibukuyowei inenae ku Haran. ¹¹ Ma inenae da ravi ipika na gawara sago biibiina ipanani da ita kena. Nani dobunai wakima sago iviia iterei da ina kunuwana ma ivi kiikenei da ita kena. ¹² Ma ivi matu da kiitete ikitai, kaena na dobuwai ma damona na ighae da ku kunuma. Ma ikitai da God ina aneaneya nani kiitetenai igheghae ma iororu. ¹³ Ma nani kiitetena damonai na BADA imiimiiri, ma ivonei bo, “Taku na BADA, am mamai Abraham da Aisiki i God. Ma weni tanona tepanai kekenakena na tam ma tupurereghim ana veremi. ¹⁴ Ma tupurereghim ina peyari da dobu ini yoghoyoghoi ma ina kiibau da ku dobu

kudubina ina ne yavui. Ma tam ma tupurereghim tepamiyai na dam ma dam dobuwai ani biibiinisi. ¹⁵ Ma mike kuna nenaē na taku yavata ma ani tarapaparanem ma ana viinim kuna vovira weni ku dobuna. Ma ke ana voterem da aviyavisina avonakiiyapa kurim na ana berai na vaghina.”

¹⁶ Jeikap irumataka ma nota iviia na ivona bo, “Vona bubuna BADA na weni dobunai ma taku ke atakovi.” ¹⁷ Ma iyabumana da ivona bo, “Weni dobuna ivi iniririmona ghagha, weni tuna na kesago avai da Bada ina numa. Weni tuna na kunuma kana matuketa.”

¹⁸ Mara itom ma mara boiboiyai Jeikap nani wakimina ivivi kunuwanei na iviia da ivi miirini ma oira ku tepana itepoi. ¹⁹ Ma nani dobuna ivi vavei ‘Betel’[†], kunona nani kwanatuna ikwatuk-watui Lus.

²⁰ Vaghina Jeikap vonakiiyapa bagibagina ib-erai, ivona bo, “Mikeda God gwabikuwai weni babana kamoni na ani vaghinei da tuna na aku God. Ina kitaruviku ma vavai ina vereku da ana kam ma gara ina vereku da ani kote, ²¹ ma mikeda biibiinai ana vovira aku mamai ina ku numa na vaghina, BADA ana vonei da tuna na aku God. ²² Ma weni wakimina avi miirini na ini debei da tuna na gawara vovokaravina. Ma aviyavisina peyarina kuna vereku na riba ivi imaruwa ana terei ma sago ana verem.”

29

Jeikap inekiibau ku Padan Aram.

[†] **28:19:** Hibru gamonai ‘Betel’ iyamna ‘God ina numa.’

¹ Vaghina ma Jeikap ibaba inenae da maramatana wawayisi i ku dobu inekiibau. ² Ma nani dobunai ikita ku warere da dogo sago ikitai. Ma dogo baranai na sipu yavona aroba ivivi keneyana iyamna nani sipusi na nani dogonai iumuma. Ma dogona kawana kana gudu wakimina na ghamana ma vitana. ³ Ma sipu yavosi kudubina ina riyesi nani ku dogona na sipu kii koyakoyagha wakimina ina tabiratawei da sipu ini umiisi. Ma ini umiisi ina kovi na dogona kawana bade ina gudui.

⁴ Jeikap sipu kii koyakoyagha ivi tarakiiyanesi bo, “Varevaresiku, tami na meni dobuna wawayimi?”

Ma ivonapotei bo, “Tokai akii kwanatu na Haran.”

⁵ Jeikap ivonesi bo, “Nayo tupuna Leiban koakovi bo kegha?”

Ma ivonapotei bo, “E, kakovi.”

⁶ Ma Jeikap ivi tarakiiyanesi bo, “Tuna vaghina bo?”

Ma ivonapotei bo, “Eee, tuna vaghina, natuna Risera ina sipu yavona yavata wepina.”

⁷ Jeikap sipu kii koyakoyagha ivonesi bo, “Kokitai, wekarakava na madegha ghamana ma karakava kii mara da koni umiisi. Ma vaghina kovi umiisi ma bade koviinisi ina vovira da i ku kamkam gawarina biibiina.”

⁸ Ma ivonapotei bo, “Ke kovokovoghina, sipu yavosi kudubina ina riyesi ina kovi na dogo kana gudu wakimina kana tabiratawei. Ma nani murinai na sipu kani umiisi.”

⁹ Jeikap patana da nani tomotomowisi yavata ivivi sisiya na Risera ina mamai ina sipu yavona yavata inekiibau. Tuna na sipu kii koyakoyagha. ¹⁰ Ma Jeikap, Risera ikitai da ina sipu yavata ipipisi na inae da dogo kana gudu wakimina itabiratawei ma sipu ivi umiisi. ¹¹ Vaghina ma Jeikap, Risera iyoni ma ituwei. ¹² Ma ivonei bo, “Taku na am mamai ina rakaraka, taku Rebeka natuna.” Tuna kubiine Risera iverau inae da ina mamai ivonei.

¹³ Leiban sisiyina ivi yanei da natuna kikei Jeikap inekiibau na yaghiyaghina ikiibau da ita verupotei. Ma itaraghavui, iyoni ma irutinaneyei ina ku numa. Ma Jeikap aviyavisina peyarina kurina itupuwa na Leiban ivi akovi. ¹⁴ Leiban ivi yanei ma ivonei bo, “Tam na viyoku ma taraku vaghata.”

Jeikap, Liya da Risera iravaghisi.

Nani murinai Jeikap yavuna Leiban yavata imakai da nawaravi sago ikovi. ¹⁵ Ma Leiban ivona bo, “Tam na aku rakaraka vaghata ma ke vaghina da kubiiku kuna biga wapawapa, tam na ke sleiv. Kevoneku da ikikava ani miiyem.”

¹⁶ Leiban natunatuna wivinesi na ivi ruwa, iyarokona na Liya ma murimurina na Risera. ¹⁷ Liya tuna na matanenenerina ma ke iti karawata kirakai. Ma Risera tuna tupuwina ghamana ma ivi karawata kirakai. ¹⁸ Jeikap, Risera nuwanuwana iviini, tuna kubiine ivona bo, “Mikeda kuni vaghinei da natum Risera ana ravaghi na taku madegha miikovi ma ruwa kubiim ana biga.”

¹⁹ Leiban ivonapotei bo, “Ke aku kayowana da tomowa wapawapa ina ravaghi ma ibiibai da tam ana verem da kuna ravaghi ma yavata tamakai.”

²⁰ Tuna kubiine Jeikap madegha miikovi ma ruwa ibiga da Risera ita ravaghi. Ma kegha da Jeikap ina nuwaviina irakata kirakai da nani madeghisi ivi miikovi ma ruwa na damina na kegha.

²¹ Vaghina ma Jeikap, Leiban ivonei bo, “Kaku ruva kutereterei na iviia, kawaku kevereku, aku kayowana da yavata kana kena.”

²² Tuna kubiine Leiban nani dobuna wawayisi kudubina ikwatusi ipisi ma kaporagha ghamana iberai. ²³ Ravi ipika na Leiban natuna Liya irutini Jeikap kurina ma iverei da yavata ikena. ²⁴ Ma bade Leiban ina bigabiga wavinena Silpa irutini da natuna Liya iverei da ina bigabiga wavinena.

²⁵ Mara itom ma mara boiboiyai Jeikap ipanani da wavinena ke Risera, tuna na Liya. Maninina inae Leiban kurina ma ivonei bo, “Avi kubiine weni berana kuberai kuriku? Taku Risera kubiine abigem ma avi kubiine kuvi beroberoweku?”

²⁶ Leiban ivonapotei bo, “Weni dobunai akii kiki evonavona da ke vaghina da wavine murimurina ini nao ina tavine ma iyarokona ini muri. ²⁷ Kevi vaghinei da madegha miikovimaruwa ku tepana kuna biga na weni tavinena kaporaghina ina kovi na Risera ana verem da kuna ravaghi.”

²⁸ Ma Jeikap ivi vaghinei na nani kaporaghina ivi koviya murinai na Leiban bade natuna Risera irutini ma Jeikap iverei da kawana. ²⁹ Ma Leiban ina bigabiga wavinena Biliya irutini da natuna Risera iverei da ina bigabiga wavinena.

³⁰ Jeikap bade Risera yavata ikena ma ina nuwaviina ghamana na Risera kurina, ke Liya. Ma vaghina, madegha miikovi ma ruwa ku tepana Leiban kubiine ibiga.

Jeikap natunatuna.

³¹ BADA ikitai da Jeikap, Liya ke iti nuwaviina kirakiiyei na iberai da tuna na kovokovoghina da iti tuwa ma Risera na kegha. ³² Liya iropeya ma ivi tuwa da natuna tomowa ma ivi vavei ‘Ruben’* ma ivona bo, “BADA aku nuwapoya iakovi ma wekarakava na kawaku ini nuwaviineku.”

³³ Liya bade iropeyame ma ivi tuwa da natuna tomowa ma ivona bo, “BADA ivi yanei da kawaku ke iti nuwaviina kirakiiyeku, tuna kubiine natuku tomowa kana viruwa ivereku kana vava ‘Simiyon.’† ”

³⁴ Ma bade iropeyame ma ivi tuwa da natuna tomowa, ivi vavei ‘Livai’‡ na ivona bo, “Natunatuku tomotomowa ivi aroba avi tuwesi, tuna kubiine wekarakava na kawaku nakeda ini nuwaviina kirakiiyeku ma kuriku ini riya.”

³⁵ Ma bade iropeyame ma ivi tuwa da tomowa ma ivona bo, “Wekarakava na BADA ana vokavakavari.” Tuna kubiine ivi vavei ‘Juda,’§ vaghina ma vituwa ivoterei.

30

¹ Ma Risera inotameyei da tuna Jeikap ke ita vivituwei na genebuna inuwakapiyei. Tuna kubiine

* **29:32:** Hibru gamonai ‘Ruben’ iyamna ‘aku nuwapoya ikitai.’

† **29:33:** Hibru gamonai ‘Simiyon’ iyamna ‘wawaya iyana.’

‡ **29:34:** Hibru gamonai ‘Livai’ iyamna ‘kiikapu.’ § **29:35:** Hibru gamonai ‘Juda’ iyamna ‘vokavara.’

Jeikap ivonei bo, “Aku kayowana da ati tuwa. Ke ani tuwa na ana rabobo.”

² Jeikap nuwanuwana ipughu da ivona bo, “Taku avai, taku ke kovokovoghina da God kana gawara ata viiya. Tuna iberim da ke kuta vivituwa.”

³ Vaghina ma Risera ivona bo, “Aku bigabiga wavinena Biliya weni, ma tuna yavata kona kena da ini tuwa da natunatuku. Ma tuna tepanai na taku bade aku rakaraka ina rakata.”

⁴ Tuna kubiine Risera ina bigabiga wavinena Biliya irutini Jeikap kurina da yavata ikena.

⁵ Biliya iropeya ma ivi tuwa da natuna tomowa. ⁶ Vaghina ma Risera ivona bo, “God ivi kamyuyuweku ma aku tou ivi yanei da natuku tomowa ivereku.” Weni berana kubiine ivi vavei ‘Dan.’*

⁷ Risera ina bigabiga wavinena ivi tuwame da natuna tomowa. ⁸ Ma Risera ivona bo, “Avi paparana kirakai da genebuku aghekuyowei.” Tuna kubiine nani tomowa kikina ivi vavei ‘Napitali.’†

⁹ Liya damina iviia da vituwa ivoterei na ina bigabiga wavinena Silpa irutini Jeikap kurina, iverei da kawana. ¹⁰ Vaghina Silpa ivi tuwa da natuna tomowa. ¹¹ Ivi tuwa na Liya ivona bo, “Aku nuwabiibai irakata.” Tuna kubiine Silpa natuna ivi vavei ‘Gedi.’‡

¹² Liya ina bigabiga wavinena Silpa ivi tuwame da natuna tomowa. ¹³ Vaghina ma Liya ivona bo, “Avi nuwabiibii kirakai! Karako wivine ina

---

* **30:6:** Hibru gamonai ‘Dan’ iyamna ‘ivi debei da ke ata beraberoi.’ † **30:8:** Hibru gamonai ‘Napitali’ iyamna ‘avi

paparana.’ ‡ **30:11:** Hibru gamonai ‘Gedi’ iyamna ‘biibiina apanani.’

voneku bo, ‘Nuwabiibai wavinem.’ ” Tuna kubiine Silpa natuna ivi vavei ‘Asera.’ §

¹⁴ Witi borina kana mara ma Ruben ikiibau ku warere da vituwa kana gegura irupanapanana na iyuna ma inae da ina maduwa Liya iverei. Risera inae da Liya ivonei bo, “Natum ina gegura ma kade ruwa kava kuta vereku bo kegha?”

¹⁵ Liya ere nuwapughupughuna ivonapotei bo, “Tam namada kawaku kuyapiya ma kekayokay-owe da bade natuku ina gegura kuna viiya bo?”

Ma Risera ivona bo, “Mikeda natum ina gegura kuna vereku na ani vaghinei da karako didibarai Jeikap yavata kona kena.”

¹⁶ Nani ravinai Jeikap witi vaonai ivovovira na Liya iverupotei ma ivonei bo, “Tam karako yavata takena, iyamna tam namada natuku ina gegurai agimarim ikovi.” Vaghina ma, nani didibarinai inae da Liya yavata ikena.

¹⁷ God, Liya ina nipowana ivi yanei na iberai da iropeya ma natuna tomowa kana vimiikovi ivi tuwei. ¹⁸ Ma Liya ivona bo, “God aku miiya ivereku iyamna aku bigabiga wavinena arutini kawaku kurina da averei.” Tuna kubiine natuna ivi vavei ‘Isaka.’**

¹⁹ Liya iropeyame ma natuna tomowa kana vimiikovi ma sago ivi tuwei. ²⁰ Ma Liya ivona bo, “God puyo kiimatanina ivereku. Wekarakava na kawaku ina vokaraveku, natunatuna totomowa ivi miikovi ma sago avi tuwesi kubiine.” Ma natuna ivi vavei ‘Sebulun.’††

---

§ **30:13:** Hibru gamonai ‘Asera’ iyamna ‘nuwabiibai.’

** **30:18:** Hibru gamonai ‘Isaka’ iyamna ‘kaku miiya.’

†† **30:20:** Hibru gamonai ‘Sebulun’ iyamna ‘vigheghena.’

21 Ma tuna murinai na Liya ivi tuwame da natuna wavine ma ivi vavei ‘Daina.’

22 Vaghina ma God, Risera inotai ma ina nipowana ivi yanei. Iberai da kovokovoghina da iti tuwa. 23 Risera iropeya ma ivi tuwa da natuna tomowa ma ivona bo, “Aku vinimaya God iviitawei.” 24 Ma ivi vavei ‘Josepa,’^{††} ma ivona bo, “Ainowi Bada kurina da natuku tomowa sago ina veremeyeku.”

Jeikap ina mura irakata.

25 Josepa itupuwa murinai Jeikap inae da Leiban ivonei bo, “Kade kuti vaghinei da ata nae aku ku dobu? 26 Kakawaku ma natunatuku kevereku iyamna ti kubiisi na biga ghamanakina aberai tam kubiim. Ma karako kevotereku da ana nae. Kuakovi da biga irakata kirakai aberai kubiim.”

27 Leiban ivona bo, “Aku sisiya kevi yanei, tam tepamuwai da Bada ivi biibiiniku da mura ghamanakina apanani. Kade gwabikuwai kuta makai mara gisina. 28 Ma kevoneku am kayowana aviyavisina da ana verem.”

29 Jeikap ivonapotei bo, “Kuakovi da kubiim abiga kirakai ma kuakovi da aku vikoyakoy-agma kamonai na am ghamoghamo ivi koroto da irakata. 30 Apisi na am mura na gisina ma wekarakava na am mura irakata kirakai ma aviyavisina peyarina aberaberai na BADA ivi biibiini. Ma wekarakava na taku ikikava? Avi maranai taku mani aku rakaraka kubiisi ana biga?”

---

^{††} 30:24: Hibru gamonai ‘Josepa’ iyamna ‘ku tepana ina terei.’

³¹ Leiban ivi tarakiiyanei bo, “Aviyavisina ana verem?”

Ma ivonapotei bo, “Kesago aviyavisina kuna vereku da bera sago kava kuna berai kubiiku na patana da am ghamoghamo ana koyagha bubunisi ma ana kitaruvisi. ³² Karako aku kayowana da am ghamoghamo kamosiyai na sipu dumadumasi ma bade gote bodayarayaraghisi ma punepunesi ana yuna da ti na aku miiya. ³³ Karakava mara epipisi da kuna panani da taku bera maninina aberai. Mikeda kuna pisi da aku miiya ghamoghamosi kamosiyai kuna panani da gote ke bodayarayaraghisi ma ke punepunesi ma bade sipu ke dumadumasi na kunakovi da ti na gwabimuwai ayapi.”

³⁴ Leiban ivonapotei bo, “Vaghina, am kayowanai taberai.” ³⁵ Ma nani murinai Leiban ikiibau da gote tomotomowisi ma wivinesi bodayarayaraghisi ma punepunesi, bo kii kiruma poipoisi ma bade sipu dumadumasi na peyarisi irutinisi inae da natunatuna tomotomowisi iveresi da ita koyaghisi. ³⁶ Ma natunatuna nani ghamoghamosi irutinisi na ivomiiri da Jeikap ina makamakai gawarina ikuyowei ma ibaba da mara aroba ikovi. Ma Jeikap imakai da Leiban ina ghamoghamo makiiterena patana da ikoyakoyaghisi.

³⁷ Vaghina Jeikap inae da popla da amond da plein kiisi ragharaghisi iyuna da ikiruma, bekasi nevanevasi ipapa da kiisi ragharaghisi na kii kiruma poipoisi irumatara. ³⁸ Jeikap nani kiisi ragharaghisi iyuna da ghamoghamosi i umuma sigasi maghinosiyai itura. Nani dobunai itura

iyamna ghamoghamo ipipisi uma kubiine na nani dobunai ivivi momorana. ³⁹ Nani kiisi kirukirumisi maghinosiyai ivivi momorana na ivivi tuwa da natunatusi na bodayarayaraghisi, punepunesi ma kirukirumisi.

⁴⁰ Jeikap ina sipu da gote gegeyisi ivinetawesi da bogiiyai iteresi. Ma iberisi da karosi ivirei Leiban ina ghamoghamo bodayarayaraghisi ma punepunesi kurisi iterei. Nakanani iberai da tuna ina ghamoghamo yavosi ivi rakati ma bogiiyai iteresi, ke Leiban ina ghamoghamo yavata iti kapsi.

⁴¹ Ma meni ghamoghamosi rewapanisi ivivi momorana na Jeikap nani kiisi kirukirumisi iyuyuna da kii siga kamosiyai itutura da nani kiisi barasiyai ivivi momorana. ⁴² Ma meni tusi mitamitasi ivivi momorana na nani kiisi ragharaghasi ke maghinosiyai ita tutura. Tuna kubiine rewapanisi natunatusi na Jeikap iyuyuna ma mitamitasi na Leiban rapenai. ⁴³ Jeikap weni nakanani iberai na ina mura irakata, ina ghamoghamo yavoyavosi ipeyari. Ma bade ina bigabiga totomowisi ma wivinesi ipeyari, ina kamel ma bade ina donki ipeyari.

31

Jeikap iverugavu.

¹ Jeikap sisiya ivi yanei da Leiban natunatusi ivivi sisiya ivonavona bo, “Jeikap ita mamai ina bera kudubina iyabigogona yavui. Ma ina mura na ita mamai gwabinai.” ² Ma Jeikap damina iviyya da Leiban ina bera ma ina yawasa na ivirai ke kunona nakanani.

³ Vaghina ma BADA, Jeikap ivonei bo, “Kevovirame am ku dobu vaghata da meni dobunai am mami mau ma am rakaraka imakamakai nake, ma taku na tam yavata.”

⁴ Tuna kubiine Jeikap sisiya ivonatawei Risera da Liya kurisi da ikiibau da meni dobunai ina sipu ikoyakoyaghisi nake. ⁵ Jeikap kakawana ivonesi bo, “Akitai da ami mamai na ina bera ma ina yawasa na ke ita biibai taku kuriku kunona nakanani, ma kegha da aku mamai ina God na taku gwabikuwai emakamakai ma ekoyakoyaghiku. ⁶ Tami ami viruwa koakovi da nuwanuwaku kudubinai ami mamai kubiine abiga. ⁷ Ma kegha, ami mamai ivivi beroweroweku da aku miiya na mara imaruwa nakanani iviravirai. Ma God ke iti vaghinei da ku tepana ita kiiviberoku. ⁸ Kunona Leiban ivona bo, ‘Gote ini tuwa da punepunesi na natunatusi rapemuwai, am miiya. Ma vaghina, nani murinai ivi tuwa da peyarisi na punepunesi kavakava.’ Muriyai ina nota ivi rai na ivona bo, ‘Ini tuwa da bodayarayaraghisi na ti kava rapemuwai, ma vaghina, ivi tuwa da bodayarayaraghisi kavakava.’ ⁹ Nakanani ivi tuwa da ghamoghamo yavosi ami mamai gwabinai na God iviitawei da taku ivereku.

¹⁰ Ghamoghamo ivivi momorana maranai ma avi matu da gote tomotomowisi ivivi momorana na peyarina bodayarayaraghisi ma punepunesi kavakava. ¹¹ Ma aku matu kamoni na aneya ivi sisiya kuriku ivona bo, ‘Jeikap.’ Ma avonapotei bo, ‘Taku weni.’ ¹² Aneya ina sisiya ikwapanatini ivona bo, ‘Kekitai, gote tomotomowisi ididiwana

na bodayarayaraghisi ma punepunesi kavakava.’ Akitai da Leiban aviyavisina eberaberai kurim, tuna kubiine weni berana aberai. ¹³ Taku na God, Betel dobunai taku anekiibau kurim. Nani dobunai wakima kuvi miirini ma kuvi biibiini ma am vonakiiyapa bagibagina kuberai kuriku. Ma wekarakava na kevovunagha da kuna vovirame am ku dobu kutupuwa nake.”

¹⁴ Risera da Liya, Jeikap ivonapotei bo, “Kesago aviyavisina ita makamakai akii mamai gwabinai da akii buderi kana viiya. ¹⁵ Ma iberikai da tokai nakanani ma dobu viruwa wawayikai, ivi gimarekai ma manena kubiikai na ibera wapawapai. ¹⁶ Ma vona bubuna da mura kudubina God akii mamai gwabinai iviitawei na tokai ma natu-natukai rapekiiyai. Tuna kubiine God ikikava evonavonem na nununai keberai.”

¹⁷ Vaghina ma Jeikap kakawana ma natunatuna ku kamel ivi gerusi. ¹⁸ Ma ina ghamoghamo yavoyavosi ma aviyavisina kudubina Padan Aram* kamonai ipanapanani na peyarina iviiviiya da yavata ita nae ku Keinan, ina mamai Aisiki kurina.

¹⁹ Ma Risera na iakovi da Leiban inae da ina sipu vunivunisi ivivi gharitaweyana tuna kubiine ina ku numa irui da kana kokoitau iyapi. ²⁰ Ma bade Jeikap na Leiban ivi beroberowei, ke ita vonei da ivomiiri, matagavunai inae. ²¹ Aviyavisina peyarina rapenai na iyuna yavui ma yaghiyaghinai iverau, Yuperetis okowina idamani da ita nae ku Giliyadi koyasi.

---

* **31:18:** Padan Aram kana vava sago na Northwest Mesopotemiya.

Leiban, Jeikap iverukivini.

²² Mara aroba murinai wawaya inae Leiban ivi akovi da Jeikap iverau. ²³ Leiban ina wawaya iviinisi ma Jeikap iverukivini da mara miikovi ma ruwa murinai Giliyadi koyasiyai ivotanisi. ²⁴ Nani maranai, God inekiibau Leiban kurina, ina matu kamonai ivonei bo, “Kawam kekoyagha bubuni, ke avi sisiyina berona kuna karatawei da Jeikap kuni yabuyabumani.”

²⁵ Giliyadi koyasi tepanai Jeikap ina taki iyamoni ma i yobe itina. Muriyai Leiban ina wawaya yavata inekiibau na bade nani koyasiyai i taki iyamoni da Jeikap mau ririsiyai. ²⁶ Ma Leiban inae da Jeikap ivonei bo, “Avi kubiine kuvi matagavugavuweku da natunatuku wivinesi kuveruwesi da ti nakanani ma ghaviya kamonai kuta panisi na kuta veruveruwesi? ²⁷ Avi kubiine kuvi beroberoweku da ke kuta voneku ma kuonagha da kuna? Ma kuta voneku na nuwabiibiiyai gita ma enava kata ravi ma tavotavoriyai kata vonatawemi. ²⁸ Ma ke sago kuti akoviku da natunatuku ma tuputupuku ata yonisi ma ati kiruruwesi ma kota nae. Weni tuna na bera neghaneghana kuberai. ²⁹ Taku rewapana gwabikuwai emakamakai da ati kiiviberom, ma kegha da didibarai am mamai ina God ivoneku bo, ‘Ke sago avi sisiyina berona kuna karatawei da Jeikap kuni yabuyabumani.’ ³⁰ Ma akovi da am kayowana ghamana da kuta vovira am mamai ina ku dobu. Ma avi kubiine aku numa kana kokoitau kuyapi?”

³¹ Jeikap, Leiban ivonei bo, “Ayabumanem, iyamna anotai da natunatum wivinesi

gwabikuwai kuta kayoviitawesi. ³² Ma mikedda wawaya sago kuna panani da am kokoitau iyapi na tuna wawayina na ina rabobo. Ita wawaya matasiyai na am sawara kekwa ma kuna panani da tam rapemuwai na kuna yuna.” Ma Jeikap ke itakovi da Leiban ina kokoitau na Risera iyapi.

³³ Vaghina Leiban irui Jeikap ina ku yobe ma bade irui Liya ina ku yobe ma ke sago aviyavisina ita panani. Nani murinai na irui Risera ina ku yobe. ³⁴ Ma Risera, Leiban ina kokoitau iyuna da ina kamel kana ku makamakii gaburinai itura-gavugavu ma imakiitani. Leiban yobe kamonai igini yavui ma kesago aviyavisina ita panani.

³⁵ Risera ina mamai ivonei bo, “Aku bada ke nuwanuwam ina pughu, taku ke ruvaruvana maghinomuwai ana vomiri, taku na nawaravi aviiya.” Ma Leiban iekwa da ke sago ina kokoitau ita panani.

³⁶ Jeikap nuwanuwana ipughu kirakai Leiban kurina da ivonei bo, “Aviyavisina abera beroi?” Ma bade ere nuwapughupughuna ivi taraki-iyanei bo, “Ikikava abera beroi da taku kek-wavikwaviniku nakanani ma taku ghamoghamo dipa? ³⁷ Wekarakava na aku sawara peyarina kugini yavui ma kamonai na aviyavisina sago tam rapemuwai kupanani. Avi kava kupanani boni na am wawaya ma aku wawaya maghinosiyai keterekiibuwei da ina kitai ma ti ina voneta da iyi ivonavaghata.

³⁸ Taku na madegha 20 gwabimuwai amakai ma am ghamoghamo akoyaghisi da kesago iti tuwa bero, ma bade kesago am ghamoghamo kamosiyai sipu tomowina sago siyana ata kam

tovoni. ³⁹ Ma maranai am ghamoghamo sago ghamoghamo dipa ivowai na nani tarabogina na taku mani agudugudui. Ma kuvoneku da ghamoghamo sago wawaya ina yapini madeghai bo didibarai na taku mani ani teparari. ⁴⁰ Mara ipeyari madegha ikariku da avi kamaghiyei ma bade didibarai nuba ivowavowiku da ke ruvaruvana ata kena. ⁴¹ Ma nakanani amakai da madegha 20 ikovi gwabimuwai. Madegha 14 na natunatum wivinesi ivi ruwa kubiisi avi uratamana ma madegha 6 na am ghamoghamo akoyaghisi ma kuvomiiri da aku miiya mara 10 nakanani kuvirai. ⁴² Ma mikedda aku mamai ina God, tuna Abraham ma Aisiki i God gwabikuwai kegha na vonavaghata da namada imaku kwebuna ma kuta vonataweku. Ma kegha da God aku nuwapoya ma aku biga aberai na ikitai na didibarai inekiibau kurim da itupavimaninimu.”

*Leiban da Jeikap vivaghina makamakiina ib-
erai.*

⁴³ Leiban, Jeikap ivonapotei bo, “Weni wivinesi na taku natunatuku ma natunatusi na taku tuputupuku ma ghamoghamosi na taku aku ghamoghamo. Ma vonavaghata da bera kudubina weni dobunai kekitakitai na taku rapekuwai. Ma wekarakava na taku ke ruvaruvana da aviyavisina ana berai da natunatuku ma tuputupuku ana votanisi. ⁴⁴ Ma vaghina, kepisi da tam ma taku vivaghina makamakiina taberai. Wakima tidaburi da tuna takitakitai na ita vivaghina makamakiina tanotai.”

⁴⁵ Vaghina Jeikap wakima sago gurina iviyya ma ivi miirini da i matakira. ⁴⁶ Ma ina wawaya

ivonesi da wakima viya iyuna ma ivi daburi. Ma nani wakimina daburina baranai imakai da ikam. ⁴⁷ Leiban nani gawarina ivi vavei ‘Jega Sayaduta’† ma Jeikap nani gawarina ivi vavei ‘Galidi.’‡

⁴⁸ Ma vaghina, Leiban, Jeikap ivonei bo, “Weni wakimina daburina na imatakira da tam ma taku vimakiibero tavoterei.” Tuna kubiine nani gawarina ivi vavei ‘Galidi.’ ⁴⁹ Ma ina sisiya ik-wapanatini ivona bo, “Ainowi BADA kurina da maranai weni gawarinai tibogebogeta na ina koy-gha bubunita.” Tuna kubiine nani gawarina kana vava sago na ‘Mispa.’§ ⁵⁰ Ma ivoname, “Mikeda natunatuku wivinesi ke kuna koyagha bubunisi bo wivine bogiiyai kuna ravaghisi na namanaki da ke anakovi ma kenotai da God na ekitakitita.”

⁵¹ Ma bade ivonei bo, “Wakima avi daburi weni, tam ma taku kamoputiyai ma wakima kuvi mirini weni. ⁵² Weni wakimina daburina ma weni wakimina miimiirina na matakira da tam ma taku ita viparaparata. Taku ke meyani ana damani da ani ghaviyem ma bade ke kuna damani da kuni ghaviyeku. ⁵³ Ma ainowi da mikeda taku ana beraberoi bo tam kuna beraberoi, na God ina tupavimaninita ma kovogha ina rereghi. Tuna na am doboro Abraham da am nosi Nayo i God.”

Ma vaghina, Jeikap vonakiiyapa bagibagina iberai da nani vivaghina makamakiina ke ini kiigiyei. God avanai ivonakiiyapa, tuna God

---

† **31:47:** Arameyik gamonai ‘Jega Sayaduta’ iyamna ‘matakira ivi kiidaburana.’ ‡ **31:47:** Hibru gamonai ‘Galidi’ iyamna ‘matakira ivi kiidaburana.’ § **31:49:** ‘Mispa’ iyamna ‘numa kiidamowai ina kitabanenega.’

na ina mamai Aisiki ere yabuyabumanina ivovokavakavari. ⁵⁴Ma ghamoghamo sago ikiivunui da koya tepanai isuwara God kurina ma ina wawaya ikwatusi ipisi da yavata ikam. Ikam ikovi ma koya tepanai ivi keneyana.

⁵⁵ Mara itom ma mara boiboiyai Leiban tuputupuna da natunatuna iyonisi ma ivi biibiinisi, ivoteresi ma ivovira ina ku dobu.

32

Jeikap ivovunagha da Iso ita nepotei.

¹ Jeikap bade ivomiiri inenae da God ina aneaneya ketiyai iverupotesi. ² Ikitisi na ivona bo, “Weni tuna na God ina taki.” Tuna kubiine nani gawarina ivi vavei ‘Mayanaim.’*

³ Inenae na yonayona ivonatawesi ivi nao ina tuwa Iso kurina, Edom dobuna kamonai, dobuna kana vava sago na Seya. ⁴ Ma ivonaviyoyovanesi bo, “Konae da aku bada Iso kana sisiya weni nakanani kovonei, ‘Taku na am bigabiga Jeikap ma ani akovim da weni marana gurigurina Leiban yavata kamakamakai da karako na weni. ⁵ Taku gwabikuwai na kau, donki, sipu, gote ma bigabiga wawayisi tomotomowisi ma wivinesi. Ma wekarakava na sisiya avonavonatawei tam aku bada kurim. Ainowi da kade kuni vaghinei da tam ma taku tinuwasago bo kegha.’ ”

⁶ Yonayona wawayisi ivovira Jeikap kurina ma ivonei bo, “Tokai kanae am tuwa Iso kurina ma tuna na namada epipisi da ina verupotem ina wawaya ivi 400 yavata.”

---

* **32:2:** ‘Mayanaim’ iyamna ‘taki ruwa.’

⁷ Jeikap weni sisiyina ivi yanei na iyabumana ma ivi nuwapoya kirakai. Ina wawaya ivoreghisi da koroto ruwa iyamoni ma nakanani bade ina sipu, gote, kau ma kamel yavata. ⁸ Inota da Iso ina pisi da koroto sago ina ravisi na koroto sago na inonagha.

⁹ Vaghina ma Jeikap inipowana ina doboro Abraham da ina mamai Aisiki i God kurina, ivona bo, “BADA tam kuvoneku, ‘Kevovira am ku dobu, am rakaraka kurisi ma ana berai da am mura ina rakata.’ ¹⁰ Taku ke wawaya kiimatana ma kegha da am agabiibai ma am nuwaviina kuriku irakata da bera biibiisi ipeyari kuberau taku am biga-biga kubiiku. Rorova kava imakuwai na diwona kava ma Jordan okowina adamani ma karako na aku koroto ruwa itupuwa. ¹¹ Ma aniponipowana da kevi tarapaparaneku da aku tuwa Iso ke ina kiivunuku, iyamna ayabuyabumana da ina pisi na ina raviku ma bade maduwa mau natunatusi yavata ina ravisi. ¹² Kenotai da kuvoneku bo, ‘Vonavaghata, ana berai da am mura ina rakata ma ana berai da tupurereghim ina peyari da nakanani ma gonugonu kikirai, iyava kavakavana.’ ”

¹³ Didibarai Jeikap nani dobunai ikena. Mara itom na aviyavisina gwabinai na biibiisi ivovinesi da ina tuwa Iso ita puyoi. ¹⁴ Weni nakanani ivovinesi. Gote wivinesi ivi 200 ma bade tomotomowisi ivi 20, sipu wivinesi ivi 200 ma bade tomotomowisi ivi 20. ¹⁵ Ma kamel ivi 30 wivinesi ere natunatusi ma kau wivinesi ivi 40 ma tomotomowisi ivi 10. Ma bade donki wivinesi ivi 20 ma tomotomowisi ivi 10. ¹⁶ Ivinesi ikovi na iyavo nununai itura ma ina bigabiga ivonesi da

sagosago duma na yavosi ita koyaghisi. Ma ivona bo, “Kovi nao, ma kokitaruvai da taraboga nani yavosi basusiyai ina makai.”

¹⁷ Ma vinoraveraveyana wawayina sisiya bagibagina iverei, ivonei bo, “Aku tuwa Iso ina nepotemi ma ini tarakiiyanem, ‘Tami iyi ina wawaya ma mike konenae ma weni ghamoghamosi maghinomiyai na iyi rapenai?’

¹⁸ Ma weni nakanani kuna vonapotei bo, ‘Am bigabiga Jeikap rapenai. Ma weni ghamoghamosi ivonatawei tam ina bada kurim, ina puyom. Ma wawayina na murikiiyai vaghata epipisi.’ ”

¹⁹ Ma bade bigabiga wawayisi kana viruwa da kana viaroba ma iyavo kava nani yavosi ivivi noravesi na peyarisi sisiyina sago iveresi. “Iso kona panapanani na bade sisiyina sago kovonei.

²⁰ Ma konota bogai da weni nakanani kona vonei, ‘Am bigabiga Jeikap murikiiyai vaghata epipisi.’ ” Jeikap namada ina nota irereghi da ivona bo, “Weni puyosi ana vonatawei ini nao da aku tuwa nuwanuwana ani nubai. Muriyai ana nepotei na aku berona ina notatawei.”

²¹ Vaghina ma Jeikap ina puyo ivi nao inae ma tuna na ina takiyai ikena.

Jeikap wawaya sago yavata ivi vowa.

²² Nani didibarinai Jeikap ivomiiri da kakawana ruwa ma ina bigabiga wivinesi ruwa ma natunatuna tomotomowisi ivi 11 irutinishi da Jaboki okowina ivi damanishi. ²³ Ivi damanishi ikovi ma murinai na bade ina sawara kudubina ivi damani. ²⁴ Ma Jeikap ina kina kava imakai.

Ma tomowa sago ipisi da yavata ivi vowa inene da gisina kava da mara iti kwata. ²⁵ Ma tomowina damina iviia da ke ruvaruvana da Jeikap ita ghetani na ivororona da Jeikap geyageyana ikiitovoni. Ma vaghina ivivi vowa kamonai ma Jeikap damina iviia da geyageyana itamotawe. ²⁶ Muriyai tomowina ivona bo, “Mara ikwata ma kevoteseku ana nae.”

Ma Jeikap ivonapotei bo, “Kuni biibiiniku na ana voterem da kuna nae.”

²⁷ Tomowina Jeikap ivi tarakiyane bo, “Kam vava iyai?”

Ma ivonapotei bo, “Jeikap.”

²⁸ Vaghina tomowina ivona bo, “Kam vava Jeikap na karako ikovi. Tam na God ma wawaya yavata kovi vowa da kughetanisi, tuna kubiine kam vava vuna na ‘Israel.’† ”

²⁹ Vaghina Jeikap ivona bo, “Ma kade kam vava kuta voneku.”

Ma tomowina ivonapotei bo “Avi kubiine kekayokayowei da kaku vava kunakovi?” Ivi sisiya ikovi na Jeikap ivi biibiini.

³⁰ Tuna kubiine nani dobuna ivi vavei ‘Peniyel.’‡ Jeikap nani dobunai ivona bo, “God yavata kavi kitapoteyana ma patana da taku yawayawaku, ke ata rabobo.”

³¹ Madegha ighetawei igheghae ma Jeikap, Peniyel ikiibutawei ma geyageyana itamotawe kubiine ivivi sike. ³² Tuna kubiine nani maranai

---

† **32:28:** Hibru gamonai ‘Israel’ iyamna ‘God yavata ivi vowa.’ Nani vavana iverei, ivi matakira da Jeikap ina yawasa kamonai, nuwapoya bogii ma bogiiyai ighegavovori. ‡ **32:30:** Hibru gamonai ‘Peniyel’ iyamna ‘God maghighina.’

da ku karako na Israel damsi na ghamoghamo viyosi geyageyasi baranai ke ita kamkam. Tomowina Jeikap geyageyana ikiitovoni da ikiitawei.

33

Jeikap, Iso inepotei.

¹ Jeikap itepa ma ikitai da Iso ina wawaya ivi 400 yavata ipipisi. Tuna kubiine natunatuna ivorereghisi da Liya, Risera ma bigabiga wivinesi ruwa gwabisiyai. ² Ma ina bigabiga wivinesi ere natunatusi na maghinonai iteresi, iteretani na Liya ere natunatuna ma Risera da Josepa kii muri itupotai. ³ Jeikap ivi nao inae ma inenekiibau varesina kurina na mara ivi 7 ku dowa irunoma.

⁴ Ma Iso iverau da tina kikei itaraghavui, iyoni ma ivi tutuwana. ⁵ Vaghina ma Iso itepa ma iki-tavirevire da wivine ma ededa yoghoyogho ikitisi ma ivi tarakiiyana bo, “Weni wawayisi na iyavo?”

Ma Jeikap ivonapotei bo, “God ina agabiibai irakata kirakai da weni wawayisi ivereku.”

⁶ Vaghina ma bigabiga wivinesi ere natunatusi ivi nao inae da Iso maghinonai irunoma. ⁷ Iteretani na Liya ere natunatuna ipisi da Iso maghinonai irunoma, turina na Josepa da Risera ipisi da Iso maghinonai irunoma.

⁸ Iso ivi tarakiiyana bo, “Avi berana kuberai da weni ghamoghamosi kivi vonataweyana ivi nao na averupotesi?”

Jeikap ivonapotei bo, “Aku bada, weni berana aberai na tam kuta kitai da kuti turaneku bo kegha.”

⁹ Ma Iso ivona bo, “Kegha, varesiku. Taku gwabikuwai ipeyari kirakai ma aviyavisina kupiyei na kevtani da kubiim.”

¹⁰ Ma Jeikap ivona bo, “Kegha. Mikeda nuwanuwam kudubinai kituraneku na vaghina ainowi kurim da weni puyosi avereverem na keviya. Maghighim akitai na nakanani ma God maghighina ata kitakitai. Wekarakava ainuwabiibai da kuvi turaneku. ¹¹ Ma ainowi kurim da weni puyosi apiyei na keviya, God ina agabiibai irakata kuriku kubiine. Taku gwabikuwai ipeyari kirakai da isasara.” Jeikap ina sisiya ivi rewapana kirakai da turinai na Iso ivi vaghinei da puyosi ivopotei.

¹² Vaghina Iso ivona bo, “Wekarakava tavomiiri, taku yavata tanae patapata.”

¹³ Ma Jeikap ibara, tuna kubiine ivona bo, “Aku bada, kuakovi da ededa na mitamitasi ma bade aku ghamoghamo nakanani ere natunatusi ana kitaruvisi. Mikeda mara sago kamoni ana tupesi da ina baba kupom na ghamoghamo ina rukwa.

¹⁴ Ma taku am bigabiga ainowi kurim, aku bada, da tam kevi nao. Ma taku na muriyai ededa da ghamoghamo natunatusi yavata kii neyai ana nae na nuwatuwai ana pisi da Seya dobunai Edom kamoni ana pananim.”

¹⁵ Ma Iso ivona bo, “Vaghina ma aku wawaya viya gwabimuwai ana voteresi da ini vitem.”

Ma Jeikap ivonapotei bo, “Namanaki. Namada nuwanuwam kudubinai kuvi vaghineku ma avi kubiine weni berana kuna berai?”

¹⁶ Ivi ruwa ivi sisiya ikovi na Iso ivomiiri da ibaba ivovira ku Seya dobuna. ¹⁷ Ma Jeikap na

inae ku Sukoti ma nani dobunai numa kweta ivowa, tuna ma ina ghamoghamo kubiisi. Tuna kubiine nani dobuna ivi vavei ‘Sukoti.’*

18 Ma vaghina, nakanani itupuwa da Jeikap mau Padan Aram† ikiibutawei da inae ku Sekem kwanatuna Keinan dobuna kamoni. Ma i baba kamoni na biibiina kavakava. Kwanatu riri-nai ina taki iyamoni ma i yobe itina da imakai. 19 Kwanatuna kana bada na Hamo ma Jeikap inae Hamo natunatuna kurisi da taki dowana gwabisiyai igimari, miiyanina na silva riririghina ivi 100. 20 Ma nani dobunai suwara kana kema iyamoni ma ivi vavei ‘El Eloye Israel‡.’

34

Sekem, Daina ikenei.

1 Mara sago Jeikap da Liya natusi wiwikena kana vava Daina inumataya inae da Keinan wivine ita kitisi. 2 Ma Hivi tomowa sago wiwikena ikitai, tomowina kana vava Sekem, tuna na Hamo natuna ma Hamo na nani dobuna paratina kana kiivavo. Vaghina ma, Daina ikitai na ivotani ma ikenei. 3 Ma wavinena ivi karawata kirakai da nuwanuwana iviia. Tuna kubiine ivi marumarui, ina kayowana ghamana da yavata iti turana. 4 Vaghina Sekem ina mamai ivonei bo, “Aku kayowana ghamana da nani wavinena kuta viiya da kawaku.”

---

* **33:17:** Hibru gamonai ‘Sukoti’ iyamna ‘numa kweta.’

† **33:18:** Padan Aram kana vava sago na Northwest Mesopotemiya. ‡ **33:20:** Hibru gamonai ‘El Eloye Israel’ iyamna ‘God na Israel i God.’

⁵ Iya mara gurina ma Jeikap akova iviyya da Sekem, Daina ikenei da Daina tupuwina iki-iviberoi. Ma Jeikap natunatuna tomotomowisi warereyai i ghamoghamo ikoyakoyaghisi kubiine ivi kawapotapota da ita vovira.

⁶ Sekem ina mamai Hamo yavata inae Jeikap kurina da iti sisiya. ⁷ Ma nani kamoni na Jeikap natunatuna warereyai inekiibau. Sisiya ivi yanei na itataghana ma nuwanuwasi ipughu kirakai da Sekem novusi ikenei. Sekem weni berana iberai na Jeikap ina rakaraka kurisi na ibero kirakai.

⁸ Hamo, Jeikap ivonei bo, “Natuku Sekem natum wavinena nuwanuwana ivii kirakiyei ma ainowi da kevi vaghinei da ina ravaghi. ⁹ Vivaghina taberai da natunatumi wivinesi ina pisi gwabiki-iyai ina tavine ma bade natunatukai wivinesi ina nae da gwabimiyai ina tavine. ¹⁰ Weni berana taberai ina kovi na aivaghinei da weni dobunai tamakai patapata. Weni dobunai kuna makai da kuni wadubo ma kuni gimagimara wapawapa.”

¹¹ Sekem tuna mani Daina ina mamai da novunovuna kurisi ivi sisiya, ivona bo, “Ainowi da koni vaghinei da Daina ana ravaghi. Koni vaghinei na aviyavisina kona kayowei na ana veremi.” ¹² Ma wavinena miiyanina na ami kayowana nununai koterepai. Ma mikeda koni vaghinei da wavinena ana ravaghi na aviyavisina kokayokayowei na peyarina ana veremi.

¹³ Ma Sekem bera berona iberai da novusi Daina ikenei, tuna kubiine Jeikap natunatuna tomotomowisi viberowai Sekem ina mamai Hamo yavata ivonapotesi. ¹⁴ Ivonei bo, “Ke kovokovoghina kani vaghinei da Sekem novukai ina ravaghi,

iyamna ke iti tuvivira. Tomowa ke iti tuvivira ina ravaghi na berana ivi inimayamaya kirakai kurikai. ¹⁵ Ma mikedda ami tomotomowa kudubisi ini tuvivira tokai nakanani na vaghina, tokai kani vaghinei. ¹⁶ Ma bade kani vaghinei da titavine vivirana ma yavata tamakai patapata da dam sago. ¹⁷ Ke koni vaghinei da koni tuvivira na novukai kana rutini ma kana nae.”

¹⁸ Weni notana Jeikap natunatuna yavata iterei na ibiibai da Hamo natuna Sekem yavata ivi vaghinei. ¹⁹ Ma Sekem tuna Hamo ina rakaraka kamoni wawaya ghamana ma ina nuwaviina ghamana Jeikap natuna wavinena tuna kubiine avina ita virai aviyavisina ivonavonei na iberai.

²⁰ Vaghina, Hamo natuna Sekem yavata inae i ku vidughu gawarina, i kwanatu matuketina da tomotomowa kurisi iti sisiya. ²¹ Ivona bo, “Weni damsi na turaturata, kovoteresi da ita dobuwai ina makai ma ini gimagimara wapawapa. Dowa irakata kirakai da ti kubiisi. Ma ti ma tota titavinevivirana. ²² Nani damsi ivona da ikikava ituvivira na tota tomotomowa kudubita bade nakanani ituvivira. Taberai na ini vaghinei da yavata tamakai da ti dam sago. ²³ Ma weni nakanani taberai na kara i ghamoghamo ma i sawara kudubina tota tirapenei, tuna kubiine tivaghinei da yavata tamakai.”

²⁴ Ma aviyavisina kudubina Hamo natuna Sekem yavata ivivi sisiyei na peyarina kwanatu damsi ivi vaghinei da i tomotomowa kudubisi kwimata bekasi ituvivira.

²⁵ Mara aroba murinai patana da inivisi damina iviiviya ma Jeikap natunatuna ruwa Simiyon

da Livai, ti na Daina novunovuna, i seri iyuna ma irui ku kwanatu da wawaya imakamakii nunuwapa ma ikunisi da tomotomowa kudubisi ivi kiivunuwana yavu. ²⁶ Ma bade Hamo natuna Sekem yavata ivi kiivunuwana ma ina numa kamonai Daina irutini da yavata inae. ²⁷ Jeikap natunatuna viya inekiibau ma ipanani da wawaya irukwa na novusi biwana iviia, irui kwanatu ku kamona da sawara kudubina iyapi. ²⁸ I sipu da i kau yavoyavosi ma bade i donki ma i sawara kudubina kwanatu kamonai ma kupunai iyapi yavui. ²⁹ I mura ma isawara peyarina i numa kamosiyai na ipupuna yavui. Ma bade ededa yoghoyogho ma wivine ipanisi ma irutinisi da inae.

³⁰ Nani murinai Jeikap natunatuna Simiyon da Livai ivonesi bo, “Tami ku nuwapoya kotereku, karako Keinan damsi da Peres damsi ma nani dobuna makamakiisi kudubisi ini kawapateku. Taku aku iyo wawayisi ke ita peyari ma mikedanani damsi ina tarakapu ma ina kayaya kuriku na ita rakaraka kudubina ina kiipupunatawei.”

³¹ Ma kegha, ivonapotei bo, “Ke vaghina da nani tomowina kata voterei iyamna novukai iberai da nakanani ma wavine madamadawarina.”

35

Jeikap ivovira ku Betel.

¹ Mara sago God ivi sisiya Jeikap kurina, ivonei bo, “Kevomiiri kuna nae ku Betel da nani dobunai kuna makai. Ma nani dobunai suwara kana kema kevowai taku God kubiiku, taku rorova arumata kurim maranai varesim Iso yabumanina kuveraverau.”

² Tuna kubiine Jeikap ina rakaraka ma iyavo kava nani dobunai ivivi makiiyana na ivonesi bo, “Ami kokoitau kudubina kovi tawetaweyana ma kovovunagha meyemi ma kami gara biibi-isi kovi kote. ³ Wekarakava na tanae ku Betel ma nani dobunai suwara kana kema ana vowai God kubiine. Tuna aku nuwapoya peyarina kamonai iviteku ma mike anenae na mara nonowa gwabikuwai.” ⁴ Ma vaghina peyarisii i kokoitau iviia da iverei ma kii tinayodi ivivi kote na ivi votaweyana da bade iverei. Jeikap kudubina iyuna ma inae da Sekem kwanatuna baranai ‘oak’ kiina kunukununai idogo. ⁵ Idogo ikovi na ina wawaya yavata ikiibau da inae. Ma meyagai kudubisi nani dobuna kamonai wawaya ivivi makiiyana na yabumana ikunisi da ke ita verukiviniisi ma ke ita kayaya kurisi.

⁶ Jeikap ina wawaya yavata inekiibau ku Betel (kana vava sago na Lus), Keinan dobuna kamonai. ⁷ Ma nani dobunai wakima ivi dabura da suwara kana kema ivowai ma dobuna ivi vavei, ‘El Betel’* iyamna nani dobunai God irumatara kurina maranai varesina yabumanina iveraverau.

⁸ Nani dobunai imakamakai na Rebeka kana koyakoyagha kana vava Debora irabobo. Tuna kubiine inae Betel baranai ‘oak’ kiina imiimiiri na rogunai idogoi ma dobuna ivi vavei ‘Alon Bakuti.’†

⁹ Rorova Padan Aram‡ dobunai ivovira ku Betel na God inekiibau Jeikap kurina da ivi biibiini.

¹⁰ Ma ivonei bo, “Kam vava ana virai da ke Jeikap.

---

* **35:7:** Hibru gamonai ‘El Betel’ iyamna ‘Betel ina God.’ † **35:8:** Hibru gamonai ‘Alon Bakuti’ iyamna ‘tou kiina.’ ‡ **35:9:** Padan Aram kana vava sago na Northwest Mesopotemiya.

Karako ma nake na kam vava vuna na 'Israel.'§ ”
Ma vaghina, tuna maranai ivi vavei Israel.

11 Ma God ivona bo, “Taku na ‘God Rewapana Kirakiina’**. Ma kevi tuwa kirakai da tupurereghim ina peyari da dam ma dam ma kiikiivavo na tami kamomiyai ina kiibau. 12 Ma tano rorova Abraham da Aisiki averesi na karako tam avereverem ma bade murimuwai tupurereghim ana veresi.”
13 Ma vaghina God, Jeikap ikuyowei.

14 Nani murinai Jeikap wakima sago ivi miirini. Ma wain da oira ku tepana itepoi ivi matakira da nani dobunai God kurina ivi sisiya. 15 Ma gawarina kana vava ‘Betel.’††

Risera irabobo.

16 Jeikap ina rakaraka yavata Betel ikuyowei ma inenae da keta borinai karakava da ku Eperati ita nekiibau ma Risera damina iviyya da iti tuwa ma ipanani da ina inivisi irakata. 17 Ma ina inivisi irakaradata na ina vivowavowa wavinena iyona bo, “Ke kuna yabumana, iyamna natum na bade tomowa.” 18 Ma kegha, Risera damina iviyya da iraborabobo ma muriyai da yatupona ita tapurai na natuna ivi vavei ‘Ben Oni.’‡‡ Ma muriyai Jeikap natuna ivi vavei ‘Benjamin.’§§

19 Risera irabobo na Eperati ketana baranai idogoi. Dobuna karako tavonavonei bo, ‘Beteliyem.’

---

§ 35:10: Hibru gamonai 'Israel' iyamna 'God yavata ipaparana.'

** 35:11: Hibru gamonai 'God Rewapana Kirakiina' kubiine ina vona bo, 'El Sadai.' †† 35:15: Hibru gamonai 'Betel' iyamna 'God ina numa.'

‡‡ 35:18: Hibru gamonai 'Ben Oni' iyamna 'aku nuwapoya kamonai natuku avi tuwei.' §§ 35:18: Hibru gamonai 'Benjamin' iyamna 'natuku biibiina ina panani.'

²⁰ Ma dogona tepanai na Jeikap wakima ivi mirini da karako weni ku marana nani wakimina imatakira da nani dobunai Risera idogoi.

²¹ Jeikap, bo kana vava vuna na Israel, na inae Eperati kwanatuna ikuyowei ma inenae da Migidal Ede nevanai ina yobe itini ma imakai.

Jeikap natunatuna.

²² Jeikap nani dobunai imakamakai ma kamonai Ruben irui da Biliya yavata ikena. Biliya na Risera ina bigabiga wavinena ma Jeikap ivi kawanei da yavata imakai. Jeikap sisiyina ivi yanei da nuwanuwana ipughu kirakai.

Jeikap natunatuna tomotomowisi ivi 12.

²³ Liya natunatuna na Ruben (tuna Jeikap natuna iyarokona), ma bade Simiyon, Livai, Juda, Isaka ma Sebulun.

²⁴ Risera natunatuna na Josepa da Benjamin.

²⁵ Risera ina bigabiga wavinena Biliya natunatuna na Dan da Napitali.

²⁶ Liya ina bigabiga wavinena Silpa natunatuna na Gedi ma Asera. Weni tomotomowisi peyarisi na Padan Aram kamonai itupuwamakai ma Benjamin ina kina kava na kegha.

²⁷ Jeikap inae ina mamai Aisiki kurina ku Mamre, tuna Kiriyati Aba kwanatuna baranai, dobuna kana vava sago na Hibron. Kunona ina doboro Abraham ma ina wawaya nani dobunai ivivi makiiyana. ²⁸ Ma vaghina, Jeikap ina mamai Aisiki imakai da kana madegha 180. ²⁹ Imakai inae da imorapa kirakai ma irabobo ma natunatuna Iso da Jeikap idogoi.

36

Iso tupurereghina.

¹ Weni tuna na Iso tupurereghina i varagutugutu (Iso kana vava sago na Edom).

² Iso kakawana ruwa na Keinan wivine kii vava Ada (tuna ina mamai Elon ma kana dam Hiti) ma Olibama (tuna ina mamai Ana, ina doboro Sibeyon ma kii dam Hivi.) ³ Ma kana vi aroba na Basemati, ina mamai Ismayel ma novuna Nebayoti.

⁴ Ada ivi tuwa da natuna Elipas. Ma Basemati ivi tuwa da Rewel. ⁵ Ma Olibama ivi tuwa da natunatuna Jeyus, Jalam ma Kora. Weni tomotomowisi na Iso natunatuna, peyarisi na Keinan dobuna itupuwamakai.

⁶ Iso kakawana ma natunatuna tomotomowisi da wivinesi ma ina wawaya kudubina ma bade ina ghamoghamo ma aviyavisina Keinan dobunai iyamoyamoni na peyarina iviia ma varesina Jeikap ikuyowei inae ku dobu sago. ⁷ Ikiibau inae iyamna nani dobunai imakamakai na dobu igisi ma ghamoghamo irakata da ke ruvaruvana da varesina yavata ita makii bubuna. ⁸ Ma vaghina Iso (kana vava sago Edom) inae da Seya koyasi tepanai imakai.

⁹ Weni tuna na Iso tupurereghina i varagutugutu, tuna na Edom damsii i kaekiki.

¹⁰ Iso natunatuna tomotomowisi kii vava na weni. Kawana Ada natuna na Elipas. Ma kawana Basemati natuna na Rewel.

¹¹ Ma Elipas natunatuna tomotomowisi na Teman, Oma, Sepo, Gatam ma Kenas. ¹² Ma bade bigabiga wavinena sago ivi kawanei, kana vava

Timna, ma tuna ivi tuwa da natuna tomowina na Amaleki. Weni damsi na Iso kawana Ada tuputupuna.

¹³ Ma Rewel natunatuna tomotomowisi na Nayati, Sira, Sama ma Misa. Weni damsi na Iso kawana Basemati tuputupuna.

¹⁴ Ma Iso kawana Olibama ina mamai na Ana ma ina doboro na Sibeyon. Olibama ivi tuwa da natunatuna tomotomowisi ivi aroba, Jeyus, Jalam, ma Kora.

¹⁵ Dam kii kiikiivavo Iso tupurereghina kamoni kii vava na weni.

Iso natuna iyarokona Eripas natunatuna na kiikiivavo Teman, Oma, Sepo ma Kenas, ¹⁶ Kora, Gatam ma Amaleki. Weni tomotomowisi na Edom dobunai ivivi makiiyana. Peyarisi na Eripas tupurereghina, Ada tuputupuna.

¹⁷ Iso natuna Ruwel natunatuna tomotomowisi na kiikiivavo Nayati, Sira, Sama ma Misa. Weni tomotomowisi na Edom dobunai ivivi makiiyana. Ti na Rewel tupurereghina, Iso kawana Basemati tuputupuna.

¹⁸ Iso kawana Olibama natunatuna na kiikiivavo Jeyus, Jalam ma Kora. Weni kiikiivavosi na Ana tuputupuna.

¹⁹ Ma vaghina, nani kiikiivavosi peyarisi taviyavi ikovi na Iso natunatuna. Ma Iso kana vava sago na Edom.

Seya tupurereghina.

²⁰ Seya kana dam Hori ma natunatuna tomotomowisi Edom dobuna kamoni imakiiyana. Kii vava na Lotan, Sobal, Sibeyon, Ana, ²¹ Dison,

Eseru ma Disan. Weni tomotomowisi na Seya natunatuna ma ti na Hori damsi i kiikiivavo.

²² Lotan natunatuna tomotomowisi na Hori ma Homam.

Ma Lotan novuna kana vava Timna.

²³ Sobal natunatuna tomotomowisi na Aruvan, Manayati, Ebal, Sepo ma Onam.

²⁴ Sibeyon natunatuna tomotomowisi na Aya ma Ana. Ana na ina mamai ina donki warereyai ikoyakoyaghisi ma nani kamoni vusira muya-muyana ipanani.

²⁵ Ana natunatuna ruwa, tomowina na Dison ma wavinena na Olibama.

²⁶ Dison natunatuna tomotomowisi na Hemdan, Eseban, Itaran ma Keran.

²⁷ Eseru natunatuna tomotomowisi na Bilan, Savan ma Akan.

²⁸ Disan natunatuna tomotomowisi na Usi ma Aran.

²⁹ Ma vaghina, nani kiikiivavosi peyarisi taviyavi ikovi na Seya natunatuna, ti na Hori damsi. Kii vava Lotan, Sobal, Sibeyon, Ana, ³⁰ Dison, Eseru, ma Disan. Ma Seya ina dobuwai kiikiivavo sagosago duma kii dam yavata imakiiyana.

Edom kana kiikiivavo.

³¹ Kunona ke wawaya sago kava iti kiivavo ghamana Israel damsi kubiisi. Nani marasiyai Edom dobuna kamoni na iyavo kava ivivi kiivavo na weni.

³² Beyo natuna Bela na Edom kubiine ivi kiivavo. Ma ina kwanatu kana vava Dinaba.

³³ Bela ina rabobo murinai ma Jobabi kana gawara iviia da ivi kiivavo. Jobabi ina mamai na Seraya ma i dobu na Bosera.

³⁴ Jobabi ina rabobo murinai na Teman wawaya kana vava Husam ivi kiivavo.

³⁵ Husam ina rabobo murinai na Bedadi natuna Hadadi ivi kiivavo. Tuna wawayina na Midiyan damsi ighegavovorisi Mowabi dobuna kamoni. Ma Hadadi ina kwanatu kana vava Aviti.

³⁶ Hadad ina rabobo murinai na Samla ivi kiivavo. Ina dobu na Masireka.

³⁷ Samla ina rabobo murinai na Sarul ivi kiivavo. Ina dobu na Reyobota, okowa baranai.

³⁸ Sarul ina rabobo murinai na Akebora natuna Bal Anan ivi kiivavo.

³⁹ Bal Anan ina rabobo murinai na Hadadi ivi kiivavo. Ina kwanatu kana vava Pau. Ma kawana kana vava Meyetabel, ma kawana ina maduwa na Matiredi. Ma Matiredi ina maduwa na Me Sayaba.

⁴⁰ Weni kiikiivavosi na Iso tupurereghina kamosiyai ikiibau da kii dam ma i dobu nunusiyai ivivi makiiyana, kii vava tiyavi na weni. Timna, Aruva, Jeteti, ⁴¹ Olibama, Ela, Pinon, ⁴² Kenas, Teman, Mibesara, ⁴³ Magidiyel ma Iram.

Ma vaghina, Edom damsi i kiikiivavo kii vava na tagirumi ikovi. Ma peyarisi i kaekiki na Iso.

37

Josepa ivi matu.

¹ Jeikap na ina mamai meni dobunai imakamakai na nani dobunai imakai, dobuna na Keinan.

² Weni tuna na Jeikap ma natunatuna i varagutugutu. Natuna Josepa na ghamoghamo

kana koyakoyagha, varevaresina yavata ikoyakoyaghisi. Tuna na yaragina, kana madegha 17 ma ti na iyarokosi, ina mamai kakawana Biliya da Silpa natunatusi. Mara sago i ghamoghamo ikoyakoyagha na Josepa varevaresina i bera ikitai ma ke iti vaghinei, tuna kubiine inae ma i berabero peyarina i mamai kurina ivi mamatarei.

³ Ma i mamai Jeikap na ina nuwaviina ghamana Josepa, ke natunatuna viya nakanani, iyamna imagura kirakai ma ivi tuwei. Mara sago Josepa kana tarasovo biibiina iyamoni da iverei. Tuna garana na gurina ma kirukirumina, ma imana gurigurina. ⁴ Varevaresina nani garana ikitai na damina iviia da i mamai ina nuwaviina Josepa kurina irakata kirakai, ma ti kurisi na kegha. Tuna kubiine inuwanuwapughuwei da ke sisiya pikanai ita vivisisiya kurina.

⁵ Didibara sago Josepa ivi matu ma inae da varevaresina ivi akovisi na varevaresina inuwapughu kamokamowi. ⁶ Ivonesi bo, “Kovi yana ma aku matu ani sisiyei. ⁷ Peyarita witi vaona kamonai witi tabawabawa ma kadeni ma aku bawa ivomiiri da basunai ivi kiimiiriyeyi ma peyarimi ami bawa iriyei da aku bawa imiiriviviri da irurunomei.”

⁸ Ma varevaresina ivonei bo, “Tam kenotanotai da kuni kiivavo da kuni badekai bo?” Ma ina matu ma ikikava ivi sisiyei kubiine na varevaresina nakeda inuwapughu kamokamowi.

⁹ Muriyai Josepa ivi matume na bade varevaresina ivi akovisi, ivonesi bo, “Aku matu kamonai akitai da madegha da nawaravi ma gwamegwame ivi 11 irurunomeku.”

¹⁰ Ma bade ina matu na ina mamai kurina ivi mamatarei. Ma ina mamai iyeghai ma ivonei bo, “Weni tuna na avi matuna kukenei? Tam kenotanotai da am maduwa da taku ma varevaresim kana runomem, bo?” ¹¹ Ma vaghina, Josepa varevaresina inuwakapiyei ma ina mamai na weni berana ivi nuwanotanota kirakiiyei.

Josepa varevaresina ivi gimarei.

¹² Mara sago Josepa varevaresina inae ku Sekem da i mamai ina ghamoghamo ikoyakoyaghisi. ¹³ Muriyai Josepa ina mamai ikwatui ma ivonei bo, “Ana vonatawem kuna nae ku Sekem da varevaresim ghamoghamo ekoyakoyaghisi na kuna kitisi.”

Ivonapotei bo, “Vaghina, ana nae.”

¹⁴ Vaghina ina mamai ivonei bo, “Kenae da varevaresim kuna kitisi da ti na yawayawasisi bo kegha. Ma bade ghamoghamo kekitisi da ti na vaghina bo kegha. Ma kuna vovira da kuni akoviku.” Ma vaghina Hibron anaghinai ivomiiri inae da ku Sekem inekiibau.

¹⁵ Ma warereyai ibababa yawara na tomowa sago ikitai na tomowina ivi tarakiiyane bo, “Aviyavisina kekwekwai?”

¹⁶ Ma Josepa ivonapotei bo, “Varevaresiku aekwekwisi. Kade kuta voneku da ti na meni dobunai ghamoghamo ekoyakoyaghisi.”

¹⁷ Tomowina ivonapotei bo, “Ti namada inae. Avi yanesi da ivona bo, ‘Tanae ku Dotan.’ ”

Ma Josepa na varevaresina murisiyai inae da Dotan dobunai ipananisi. ¹⁸ Ma varevaresina ikitataweyana da nokomanaki ikitai ipipisi,

karakava da ita nekiibau kurisi na ivi ogatara da ita kiivunui.

¹⁹ Ti mani kavakava ivi sisiya, ivona bo, “Nani matu wawayina wepiyai. ²⁰ Kopisi, takiivunui ma weni ku dogosi sago imotomtawei na ku kamona tawanaoruwei. Ma tavona da ghamoghamo dipa ivowai. Ma takitai da aviyavisina ina tupuwa ina vimatu kubiine.”

²¹ I tuwa Ruben sisiya ivi yanei na ibera tovonni da Josepa kana papara ita vowai. Ivona bo, “Ke takiivunui. ²² Ke vaghina da tarana ina sororo. Weni dogona imotomtawei na ku kamona tatawanaoruwei ma ke takiivunui.” Kana papara ita vowai, tuna kubiine nakanani ivi sisiya, ina nota da muriyai Josepa ita rutini ita nae ina mamai kurina.

²³ Vaghina ma, Josepa inekiibau na varevaresina ivomiiri da ivotatani ma kana tarasovo kirukirumina ikotekotei na irukovowi. ²⁴ Iviya inae da ku dogo kamona itawanaoruwei. Ma dogona rorova kava imotomtawei.

²⁵ Nani murinai imakiivipikapika da ikamkam ma ita kita da Ismayel tupurereghina ikitisi, ti na Midiyan damsi. Giliyadi dobunai ipipisi ma inenae ku Egypt. Ma i kamel tepanai na vavai kii tavighabughabu ma bade gegura gubaga kubiine na iuwana da iti gimara.

²⁶ Juda varevaresina ivonesi bo, “Josepa takiivunui na avi biibiina tapanani? ²⁷ Tigimarei vigimaragimara wawayisi kurisi ma ke takiivunui, iyamna tuna na varesita ma tarata vaghata.” Weni nakanani ivi sisiya na varevaresina peyarisi ivi vaghinei.

²⁸ Midiyan damsi inekiibau kurisi, ti na vigimagimara wawayisi. Vaghina ma Josepa varevaresina dogo kamonai itinepai da ivi gimarei kurisi. Miiyanina na silva ririghina ivi 20*. Ti damsi Josepa iviia ma ineyei ku Egypt dobuna.

²⁹ Nani murinai Ruben ivovira da dogona kamonai Josepa ikita kawai na ivi nuwapoya kirakai da kana gara isikai. ³⁰ Iovira titina yoghoyogho kurisi da ivona bo, “Tita kikei ke nani, taku aviyavisina ana berai?”

³¹ Nani murinai peyarisi inae da gote ikiivuni ma tarana iviia da Josepa kana tarasovo ikiipasipasiya. ³² Ma ikavari inae da tarasovona i mamai iverei ma ivonei bo, “Weni sawarina kapanani, mede kevovirevirei kuna kitai, natum kana tarasovo bo?”

³³ Ikitai da ivogiini ma ivona bo, “Weni tuna na natuku kana tarasovo! Ghamoghamo kayakayayina sago natuku ivowai. Vona bubuna da Josepa na ivi kutabedibediyanei!”

³⁴ Jeikap nuwapoya ikiivunui da kana gara isikai ma mowasi modimodina ikotei. Ma natuna kubiine itou kirakai. ³⁵ Natunatuna tomotomowisi da wivinesi peyarisi ipisi da iti nuwabiibiini. Ma kegha, iwenotaweyana da ivona bo, “Taku ana siyapa ina nene da ana rabobo. Anoru raborabobosi i ku dobu.†”

³⁶ Nani kamonai Midiyan damsi inene ku Egypt. Inekiibau na Josepa ivi gimarei Potipa kurina.

---

* **37:28:** Silva ririghina ivi 20 kana vita na 0.2 kilogram bo 200 gram. † **37:35:** Hibru damsi ivonavona da raborabobosi i dobu kana vava ‘Seyol.’

Potipa na kiivavo Pero ina numa kana potapota i bada ghamana.

38

Juda da Tama.

¹ Nani berasi murinai Israel natuna Juda ivom-iiri, varevaresina ikuyowesi ma inae da tomowa kana vava Hira gwabinai imakai, ina kwanatu na Adulam. ² Nani dobunai imakamakai da Keinan wavine ipanani da iravaghi ma yavata ikena. Wavinena ina mamai kana vava Suwaya.

³ Wavinena iropeya ma ivi tuwa da natuna tomowa ma ivi vavei Eru. ⁴ Ma iropeyame na ivi tuwa da natuna tomowa ma ivi vavei Onan. ⁵ Ma bade ivi tuwame da tomowa ma ivi vavei Sela. Tuna na Kesibi dobunai ivi tuwei.

⁶ Natusi iyarokona Eru imagura na Juda inae da wavine sago irutini da Eru kawana, wavinena kana vava na Tama. ⁷ Ma Eru na ina berabero irakata, BADA ku matana ina bera ke biibiisi, tuna kubiine BADA ikiivunui.

⁸ Ma nani murinai Juda natuna Onan ivonei bo, “Ita kiki ikikava evonavona na kuna nunuri da am tuwa kwapurina kuna ravaghi ma kamonai ededa ina tupuwa na am tuwa natunatuna.” ⁹ Ma kegha, Onan iakovi da ti ededisi na ke tuna rapenai. Tuna kubiine maranai kwapurina yavata ikena na morona na ku tano ivivi sororoi da kwapurina ke iti ropeyi da iti tuwa da iyarokona natunatuna.

¹⁰ Ma aviyavisina iberai na BADA ke iti nuwabiibai tuna kubiine na bade ikiivunui.

¹¹ Nani murinai Juda rawana Tama ivonei bo, “Kenae da am mamai kurina ma kemakai da tam kwapukwapurim. Ma kuna makamakai da

natuku Sela ini yaraga.” Iyabumana da ikikava ina tuwa mau irabobo na nakanani Sela ita rabobo, tuna kubiine weni nakanani ivi sisiya. Ina nota gavugavuna na ke ita kayowei da Tama ita vovira da natuna ita ravaghi. Ma vaghina Tama ivovirame ina mamai kurina.

¹² Madegha viya ikovi na Juda kawana irabobo. Ma Juda ina siyapa marana ikovi na kwinana Hira yavata inae ku Timna. Nani dobunai totomowa ina sipu vunivunisi ivivi gharitaweyana na inae kurisi.

¹³ Wawaya sago Tama ivi akovi da rawana Juda inenae ku Timna ina sipu gharina kubiine.

¹⁴ Tama sisiyina ivi yanei na kwapura garasi ivivi kote na ivi votaweyana. Ma gara sago iviyya da maghighina itarasovoi da wawaya ke ita vogiyya ma inae da Enayim meyagina garina matuketina ma keta inenae ku Timna na nani dobunai ivi kiimakiiyei. Iakovi da Juda ivi bero, namada Sela ivi yaraga ikovi ma ke ita verei da ita ravaghi.

¹⁵ Juda ibaba inene da Tama ikitai na inotai da tuna wavine madamadawarina iyamna maghighina ikwarewi. ¹⁶ Tuna kubiine ke damina ita viiyya da tuna mani rawana keta baranai imakamakai. Inae kurina da ivonei bo, “Kepisi, tanae ma takena.”

Ma wavinena ivona bo, “Yavata takena na aviyavisina biibiina kuna vereku?”

¹⁷ Ma Juda ivona bo, “Aku gote yavona kamoni votuna sago ana vonatawei kurim.”

Ma ivonapotei bo, “Vaghina, muriyai da gote kuna vonatawei na am sawara sago kevereku ana vovotani da gote kuna vonatawei.”

¹⁸ Ivona bo, “Avi sawarina ana verem?”

Ma wavinena ivona bo, “Tam am wakima ere uravina iwamuwai kekotekotei na kuna vereku.* Ma bade am diwona imamuwai kuna vereku.” Vaghina nani sawarisi iverei ma yavata ikena da iropeya. ¹⁹ Nani murinai, wavinena ivovira ina ku numa na nani garana gayamina ikwarewi na ivotawei ma kwapura garana ikote meyei.

²⁰ Juda kwinana Hira ivonatawei da gote ita viiya ita neyei ma wavinena gwabinai Juda ina sawara ita yuname. Ma kegha, wavinena iekwa kavai. ²¹ Ma inae da Enayim meyaginai to-motomowa viya ivi tarakiiyanesi bo, “Wavine madamadawarina rorova keta baranai imakamakai na imapatana?”

Ma ivonapotei bo, “Ke sago weni dobunai wavine madamadawarina sago ita makamakai.”

²² Hira ivovira Juda kurina ma ivonei bo, “Wavinena ke ata panani. Ma nani dobunai tomotomowa ivoneku da ke meyani wavine madamadawarina sago nani meyaginai ita makii tovana.”

²³ Ivona bo, “Vaghina, wavinena kevoterei da aku sawara ini rapenei, ke kata kayokayowei da wawaya ini nameta. Taku abera tovonni da ati miiyei ma wavinena ke kuta panani kubiine namanaki.”

²⁴ Nawaravi aroba ikovi ma wawaya ipisi ma Juda ivonei bo, “Rawam Tama na madamadawarisi i bera iberabera da wekarakava na tuna iropeya.”

---

* **38:18:** Nani wakimina ere uravina kana vava “seal” ma ipapai da wawaya ina matakira ikirumi, ivi debei da wawayina rewapana gwabinai da ini bada.

Juda sisiya bagibagina iterei, ivona bo, “Meyagi kamonai kotinakiibuwei ma kokapuvunui.”

²⁵ Ma itinakwarokwaroi ikiikiibau na sisiya ivonatawei rawana kurina, ivona bo, “Meni tomowina weni sawarisi iverevereku na tuna tomowina ivi ropeyiku. Weni matakira wakimina ere uravina ma weni diwonina kokitai, iyi rapenai.”

²⁶ Juda sawarisi ikitai da ivogiini na ivona bo, “Tuna wavinena bera maninina iberai ma taku na kegha. Taku namada natuku Sela ata verei da ita ravaghi da iti tuwa na kegha, abera berai.” Ma nani murinai Juda ke meyani Tama yavata ita kename.

²⁷ Ma Tama ina mara itupo da iti tuwa na ivopanani da tomotomowa ruwa manawina kamonai. ²⁸ Ma ina vivowavowa kamonai natuna sago imana iterekiibuwei na vivowavowa wavinena imana ivotani ma gara taratarana iviia da ikuni. Ma ivona bo, “Weni tuna na iyarokona.”

²⁹ Ma kegha, imana irurui na kwinana sago ivi nao ikiibau na vivowavowa wavinena ivona bo, “O, da tam weni nakanani, kukiibewara kukiibau.” Ma ivi vavei ‘Peres.’[†] ³⁰ Ma murinai na kwinana imana gara tarataranai ikukuni na ikiibau, ma tuna ivi vavei ‘Seraya.’[‡]

39

Josepa ma Potipa kawana.

¹ Josepa na vigimagimara damsi irutini da namada ioruwei ku Egypt. Ma nani dobunai Potipa

[†] **38:29:** Hibu gamonai ‘Peres’ iyamna ‘ikiibewara ikiibau.’

[‡] **38:30:** Hibu gamonai ‘Seraya’ iyamna ‘yebayebarina.’

kurina ivi gimarei. Tuna na kiiivavo Pero ina numa kana potapota damsi i bada ghamana.

² Josepa ina bada vuna na Egypt wawaya ma ina numa kamoni imakamakai ma ivovobagibagi. Ma BADA na Josepa gwabinai, tuna kubiine ivi biibiini da bera peyarina iberaberi na biibiina kavakava. ³ Potipa ikitai da BADA gwabinai ma biga biibiina eberaberi. ⁴ Tuna kubiine ivi nuwabiibiyei ma ivinei da tuna mani ina biga-biga, ivobagibagi patapata ma yavata ibababa. Muriyai bade ivinei da ina numa kamona ma ina bera kudubina iti badei. ⁵ Josepa ivivi bada na BADA ivi biibiini da Potipa ina rakaraka ma aviyavisina kudubina rapenai ina numa kamoni ma bade ina ghamoghamo kudubina na biibiina. Ma bade ina vao kamoni iyaba bubuna, mura irakata. ⁶ Potipa ina bera kudubina rapenai ivi damani Josepa kurina da iti badei ma ke sago aviyavisina sago iti nuwapoyei da vavai ikanikani tuna kava.

Josepa na ivi komeruwana kirakai ma tupuwina kana kita biibiina. ⁷ Ke mara gurina ma ina bada kawana ikirorowi na ivona tovon, ivonei bo, “Aku kayowana da tam yavata takena.”

⁸ Ma kegha, Josepa ibara ma ivonei bo, “Kutakovi da kawam ke sago aviyavisina ina numa kamoni ita vivinuwapoyei, iyamna taku amakamakai. Tuna itereku da ina bera kudubina aibadei. ⁹ Weni numana kamoni na taku kava aku rewapana emakamakai da ani bada, ke sago iyai. Ma ke sago aviyavisina sago iti taraparane da tam kava. Ikikava da taku weni berana inimamayana ana berai? Tuna na berabero

God kurina.” ¹⁰ Ma wavinena marana patapatana ivonavonei da yavata ita kena bo mara nonowa na gwabinai ita makamakai ma kegha, Josepa ke ina kayowana.

¹¹ Mara sago irui ku numa kamona da ina biga ita berai ma ke sago bigabiga wawayisi nani dobunai. ¹² Wavinena ipisi da Josepa kana tarasovo ivotani ma ivonei bo, “Kepisi, yavata takena.” Ma kegha, ionagha da iverau ma kana tarasovo na wavinena imanai ikuyowei.

¹³ Ionagha iverau, numa ikiibutawei na wavinena ikita da Josepa kana tarasovo na patana da imanai. ¹⁴ Tuna kubiine ivi kwatu ina bigabiga wawayisi kurisi ma ivona bo, “Weni tarasovona kokitai! Nani Hibru tomowina kawaku irutini ipiyei weni ku numana na irekweta, bo? Irui aku ku kenakena gawarina ma ina kayowana da yavata kata kena, ma kegha ayabumana da agheki-irara. ¹⁵ Ivi yanei da akiirara na kana tarasovo ikuyowei ma iverau da numa ikiibutawei.”

¹⁶ Wavinena Josepa kana tarasovo ivotani imakamakai da kawana inekiibau. ¹⁷ Vaghina, sisiyina sago kawana kurina ivi damani ivonei bo, “Nani Hibru tomowina kurutinapiyei ita ku numa na irui aku ku kenakena gawarina ma ina kayowana da iti rekweku. ¹⁸ Ma ivi yanei da akiirara na kana tarasovo ikuyowei ma iverau da numa ikiibutawei.”

¹⁹ Josepa ina bada weni sisiyina ivi yanei na nuwanuwana ipughu kirakai. ²⁰ Ma ivona na Josepa ipaniya da ku gabura iterei, meni dobunai kiiyavo ina gabura wawayisi ivivi makiiyana na nake iterei da nani dobunai imakai. ²¹ Ma

kegha da BADA na Josepa gwabinai, ma ina agabiibai ivi debei, iberai da gabura kana koyakoyagha wawayina ina kayowana ghamana na Josepa. ²² Tuna kubiine gabura kana koyakoyagha wawayina Josepa ivinei da gabura wawayisi i bada ma aviyavisina peyarina kamonai ina beraberai na tuna ina vibadana gaburinai. ²³ Ma bera kudubina ivivi badei kubiine na gabura kana koyakoyagha wawayina ke sago aviyavisina iti nuwapoyei, iyamna BADA na Josepa gwabinai da bera peyarina iberaberai na vaghina kavakava.

40

Josepa matu iyamsi ivi debei.

¹ Ke mara gurina ma kiivavo Pero ina redu kana kavakavara* ma kana parawa kana kapukapuna wawayisi bera berona iberai i kiivavo kurina. ² Pero nuwanuwana ipughu ina bigabiga wawayisi ruwa kurisi ³ ma iviinisi da ku gabura iteresi. Gabura na potapota wawayisi i bada ghamana ina numa kamonai, imapatana Josepa imakamakai na nake. ⁴ Ma potapota wawayisi i bada ghamana na Josepa ivinei da ita koyaghisi.

Redu kana kavakavara ma parawa kana kapukapuna na gabura kamonai imakii kirakai ma ⁵ didibara sago na ivi ruwa ivi matu. Ma i matu na iyamsi na bogii ma bogiiyai.

---

* **40:1:** Redu kana kavakavara wawayina ina biga na kiivavo Pero kana vavai ma kana wain ina karatovoni ma muriyai da kiivavo ina kam ma inuma, damina ina viiya da kamonai gegura berona bo kegha. Muriyai kiivavo Pero ina kam ma inuma.

⁶ Mara itom ma mara boiboiyai na Josepa ikitisi ma ivogiinisi da ke nuwabiibiiyai ita makamakai.

⁷ Ma ivi tarakiiyanesi bo, “Avi kubiine karako na kami kita da koinuwapoya kirakai?”

⁸ Ma ivonapotei bo, “Didibarai akii viruwa kavi matu ma ke sago iyai da akii matu iyamsi iti debei.”

Josepa ivona bo, “God ina kina kava rewapana gwabinai da matu ini debei ma vaghina ami matu kovi sisiyei kuriku.”

⁹ Vaghina ma redu kana kavakavara ina matu ivi sisiyei Josepa kurina, ivona bo, “Aku matu kamonai na greipi kiina maghinokuwai akitai

¹⁰ ma kiina tepanai na ragharaghana aroba. Ragharaghana na ivi karei da isisini ma ke mara gurina ma irutatagha da amesi duridurisi imenai.

¹¹ Ma Pero ina redu avovotani ma greipi amesi ayuna da avoroi ina ku redu kamona ma reduna averei.”

¹² Josepa ivona bo, “Am matu iyamna na weni. Greipi ragharaghana aroba iyamna na mara aroba.

¹³ Mara aroba murinai kiivavo Pero am bera ina notatawei ma ina votawem. Ma ina ruwepim da kam ku gawara ina tere meyem da

ina redu kana kavakavara. ¹⁴ Ma am bera peyarina ina manini na ainowi kurim da kenotiku

ma bade am agabiibiiyai aku bera Pero kurina kevi sisiyei da taku bade gabura kamonai ina votaweku. ¹⁵ Ke taku mani aku kayowana Hibru

dobuna ata kuyowei da ata pisi. Kegha, wawaya iyapiku ma irutiniku kاپisi wike. Ma karako weni dobunai na bade ke sago aviyavisina ata beraberoi da ku gabura ita tereku.”

¹⁶ Parawa kana kapukapuna wawayina ivi yanei da redu kana kavakavara wawayina ina matu iyamna kudubina ivi debe bubuni na Josepa ivonei bo, “Taku bade weni nakanani avi matu, parawa kodesi aroba akunapi. ¹⁷ Ma tepana kodena kamoni na parawa kapukapunisi bogii ma bogiiyai kiiavavo kubiine. Ma parawisi na kiu ikamkam.”

¹⁸ Ma Josepa ivonei bo, “Am matu iyamna na weni. Kode aroba iyamna na mara aroba. ¹⁹ Mara aroba murinai na kiiavavo gabura kamoni ina votawem da iwam ina kiiyaraghi ma tupuwim kii tepanai ini rorokeyi da viyom kiu ina kani.”

²⁰ Mara aroba murinai na kiiavavo Pero ina tupuwa marana na kaporagha ghamana ib-erai ina wawaya ghamaghamasi kubiisi. Ina redu kana kavakavara da kana parawa kapukapuna gabura kamoni iviinisi ipisi ina wawaya ghamaghamasi ku maghinosi. ²¹ Ma ina redu kana kavakavara ina ku biga katamanina itere meyei. ²² Ma parawa kapukapuna wawayina na iwana ikiiyaraghi, Josepa ikikava ivonavonei na nakanani itupuwa.

²³ Ma kegha da redu kana kavakavara wawayina Josepa ina vibagha ivi notawapei, nuwanuwana iwapa.

41

Kiiavavo ivi matu.

¹ Madegha ruwa murinai kiiavavo Pero ivi matu da Nael okowina baranai imiimiiri. ² Ina matu kamoni kau ivi 7 dodosi ma kitasi biibiisi okowa kamoni ighetawesi ma ighae da okowa baranai

inamona ikamkam. ³ Ti murisiyai na bade kau ivi 7 okowa kamonai ighae ma ti na togetogesi ma petopetosi. Weni kausi ighae da okowa baranai kau dodosi ivivi miiriyana na imiiritanisi. ⁴ Kau togetogesi ma petopetosi ivomiiri da kau dodosi ikam yavusi. Nani kamonai na Pero irumataka.

⁵ Matana ikiikovowi da bade ivi kiikena meyei na ina matu kana viruwa ivi matuwei. Weni kamonai ikitai da witi kiina sago kava ma ibire da imana ivi 7 ma kitasi biibiisi. ⁶ Ti murisiyai na bade witi sago ibire da imana ivi 7 ikiibau da beroberosi ma momosisi. Ma witina kitana da warereyai yanunu berona ita karagavovori. ⁷ Ma nani vaviisi beroberosi ma momosisi ivomiiri da nani vaviisi kitasi biibiisi irunamisi. Kiivavo irumatakame ma tuna na matu kava.

⁸ Mara itom ma mara boiboiyai na ina nota iragharagha tuna kubiine, ina wawaya kasikasikosi ma ina nuwagiura wawayisi Egypt kamonai kii sisiya ivi vonataweyana da ita pisi kurina. Ina matu ivi sisiyei kurisi ma ke sago iyai da ina matu iyamna iti debei.

⁹ Vaghina ma redu kana kavakavara kiivavo kurina ivona bo, “Wekarakava na ani mamatarem da taku abera beroi, sisiya sago ata vonem. ¹⁰ Rorova nuwanuwam ipughu kurikai da taku ma am parawa kapukapuna wawayina ku gabura kuterekai. Gabura na potapota wawayisi i bada ghamana ina numa kamonai. ¹¹ Didibara sago kamonai na akii viruwa kavi matu ma matusi iyamsi na bogii ma bogiyyai. ¹² Ma gabura kamonai na Hibru tomowa yaragina, tuna na potapota wawayisi i bada ghamana ina bigabiga. Akii matu kurina

kavi sisiyei ma tuna iyamsi ivi debei. ¹³ Ma ikikava ivivi debei kurikai na itupuwa. Taku na kaku ku gawara kutere meyeku ma parawa kapukapuna wawayina na iwana kukiiyaraghi.”

¹⁴ Vaghina ma Pero, Josepa kana sisiya ivonatawei na potapota wawayisi yaghiyaghinai gabura kamonaï ivotawei ikiibau. Mutukorona igharitawei, itowa ma ivi garavunagha ikovi na irutinaneyei Pero ku maghinona.

¹⁵ Ma Pero, Josepa ivonei bo, “Avi matu ma ke sago iyai da aku matu iyamna ini debei. Ma sisiya avi yanei da tam kovokovoghim da wawaya i matu iyamsi kuni debei.”

¹⁶ Josepa ivonapotei bo, “Aku bada, taku ke ruvaruvaku da am matu iyamna ani debei ma God, tuna kava am matu iyamna ini debe bubuni kurim.”

¹⁷ Pero ivona bo, “Avi matu da Nael okowina baranaï amiimiiri. ¹⁸ Ma kau dodosi ma kitasi biibiisi ivi 7 okowa kamonaï ighetawesi ma ivi karei da inamona ikanikani. ¹⁹ Ti murisiyai na bade kau ivi 7 okowa kamonaï ighae, ti na togetogesi ma petopetosi. Ma kitasi beroberosi ma gubagubagisi, ke meyani Egypt dobuna kamonaï kau nakanani ata kita tovonisi. ²⁰ Ma nani kausi togetogesi ma petopetosi ivomiiri da kau dodosi ikanisi. ²¹ Ikanisi ikovi ma kegha da patana da togetogesi ma petopetosi, kii kita ke ita vire tovana. Ma nani dobunai arumataka.

²² Ma bade akena da avi matume. Aku matu kamonaï na bade witi kiina sago kava ma imana ivi 7 akitai ma vavina na tonapotona. ²³ Ti murisiyai na bade witi sago ibire da imana ivi 7 ikiibau da

beroberosi ma momosisi. Ma witina kitana da warereyai yanunu berona ita karagavovori. ²⁴Ma nani vaviisi beroberosi ma momosisi ivomiiri da nani vaviisi kitasi biibiisi irunamisi. Aku matu na kasikasikosi avonesi ma ke sago iyai da iyamna iti debei.”

²⁵ Josepa ivona bo, “Am matu na ruwa ma iyamsi na sago. God ivi beyem da aviyavisina ina berai. ²⁶Nani kausi ivi 7 dodosi kukitai na madegha ivi 7 ma witi imana ivi 7 ma tonapotona na bade madegha ivi 7, ivi ruwa na iyamna sago. ²⁷Ma nani kausi ivi 7 togetogesi ma petopetosi muriyai ighetawesi ma bade witi imana ivi 7 beroberosi ma momosisi warere yanununa berona ikaragavovori, ti na madegha ivi 7 na gomara.

²⁸Vaghina ikikava avonavonem na nakanani, God ivi beyem da aviyavisina ina berai. ²⁹Madegha ivi 7 na Egypt dobuna kamona mura ghamana. ³⁰Ma nani murinai na madegha 7 na gomara ghamana ma bero kirakiina ina tupuwa da wawaya mura madeghisi ini notawapei. Ma Egypt dobuna kamona wawaya vitonara ina karakarisi. ³¹Nani gomarina na ina bero kirakai tuna kubiine rorova murina nuwanuwasi ina wapa. ³²Weni berana na God tuna mani namada ina nota irereghi ikovi da ina berai, tuna kubiine am matu kamona mara ruwa weni berasi ivi beyem. Ma berasi na gisina kava ma ina tupuwa.

³³Aku bada, wekarakava na wawaya sago nuwanuwagiurina ma akakovina kuna vinei da Egypt dobuna ini badei. ³⁴Ma bade babada viya kuna vinesi da madegha 7 mura ghamana kamona witi ina boriboriya na riba ivi miikovi ina terei da sago ina viiya ma makiiterena na

wawaya ina kam. ³⁵ Tam Pero am vibadana gaburina na babada i biga da madegha 7 kamonai vavai ina yuna da kwanatu nunusiyai ina tura, maghara numasiyai ina koyagha bubuni. ³⁶ Ma vavina na ina koyaghi ina nena da Egypt dobuna kamonai gomara ina tupuwa na tuna ini yapakei, madegha 7 wawaya nani vavina tepanai ina makai. Nakanani ina berai da maranai gomara ina tupuwa na wawaya vitonara ke ina karisi.”

Josepa iterei da Egypt dobuna iti badei.

³⁷ Weni notana na kiivavo Pero ma ina babada ghamaghamasi kurisi na ibiibii kirakai. ³⁸ Ma ivonesi bo, “Ke kovokovoghina wawaya sago Josepa nakanani imapatana tapanani, tuna na God kanumina gwabinai.”

³⁹ Tuna kubiine Pero imiiritavire da Josepa ivonei bo, “God weni berasi na tam kurim ivi beyem ma kana kita na ke sago iyai ita nuwaguira bo ita akova tam nakanani. Ma bera gavugavusi na namada kuakovi. ⁴⁰ Tam atereterem da aku numa kuni badei ma aku wawaya peyarina tam ina votekatekem. Ma tam na taku gaburikuwai. ⁴¹ Ma wekarakava na vibadana avereverem da Egypt dobuna kudubina kuni badei.” ⁴² Vaghina ma Pero imarakorakonai rin ivotawei da Josepa ku imarakorakona ivi ruini. Nani rin na kiiki-ivavo i matakira tepanai ipapai. Ma tarasovo vuna, kiimatanina ma poipoina iviia da ivi kotei ma bade chein goldiyai iyamoni na iviia da ku iwana ivi rorokeyi. ⁴³ Muriyai irutini ma Pero tuna mani ina ku serioti ivi geruni da ibaba, dobu ine yavui, ivi matakira wawaya kurisi da Josepa

na Pero gaburina ini bada. Ma maghinonai na potapota wawayisi inenae na ikiikiirara bo, “Keta kovoviyaghari, keta kovoviyaghari.” Ma vaghina nakanani iberai da Josepa tuna Egypt dobuna kudubina ivi bada yavui.

⁴⁴ Ma Pero, Josepa ivonei bo, “Taku patana da kiivavo ma ke sago iyai Egypt dobuna kamoni aviyavisina ina bera wapawapai da kunona tam kuni vaghinei.” ⁴⁵ Ma bade kana vava vuna iverei, ivi vavei Sapenati Paneya, weni vavana na Egypt damsii kii vava. Ma wavine sago kana vava Asenati iverei da kawana, wavinena ina mamai na Potipera, tuna na god vibero ina vokavara ivi badei ‘On’* kwanatuna kamoni.

⁴⁶ Josepa kana madegha 30 ma biga ivi karei Egypt dobuna kana kiivavo kubiine. Ma ke Pero gwabinai ita makamakai, ikiibutawei da Egypt dobuna kudubina ine yavui, ina biga iberaberi. ⁴⁷ Madegha 7 kamoni Egypt dobonai na mura bogii ma bogiiyai ivi turagudei. ⁴⁸ Nani madeghisi 7 kamoni Josepa ina bigabiga yavata ibababa da meni dobonai witi iboriborini na Pero kana riba iyuyuna. Kwanatu nununai iyuyuna ma Pero ina ku maghara numasi ituturavidaburana. ⁴⁹ Josepa iberai da maghara Egypt kamoni irakata, isasara nakanani ma gonugonu yegiyai, ke kovokovoghina da ita ruvai.

⁵⁰ Muriyai da gomara ita nekiibau na Josepa kawana Asenati mara ruwa ivi tuwa da natunatuna tomotomowa. ⁵¹ Kunona ivi tuwa na Josepa ivona bo, “God iberai da aku nuwapoya

---

* **41:45:** ‘On’ kwanatuna kana vava sago na ‘Heliopolis.’

ma bade aku mamai ina rakaraka yavata avi no-tawapesi.” Tuna kubiine natuna iyarokona ivi vavei ‘Manase.’† ⁵² Muriyai ivi tuwame na ivona bo, “Weni dobunai avi kamyuyuwa ma karako God iberai da natuku itupuwa.” Tuna kubiine natuna kana viruwa ivi vavei ‘Eperaim.’‡

⁵³ Mura ghamana madegha 7 Egypt dobuna kamonai ivivi nuwabiibiiyei na marana ikovi, ⁵⁴ ma gomara ivi karei. Josepa ikikava ivivi sisiyei na nakanani itupuwa. Gomarina na madegha ivi 7 imakamakai ma ke Egypt kava, dobu kudubina ikamowani, ma kegha da Egypt dobuna kamonai na vavai imakamakai. ⁵⁵ Egypt damsi vitonara ikarakarisi na Pero kurina ivivi nowi da vavai ita veresi. Ivivi nowi na ivonesi da ita nae Josepa kurina da ita vonesi da aviyavisina ita berai.

⁵⁶ Ma gomara irakata da dobu kudubina ikamowana yavui. Vaghina Josepa maghara numasi ivi votaweyana da vavai ivivi gimara Egypt damsi kurisi. ⁵⁷ Wawaya dobu bogii ma bogiiyai kamosiyai ipisi ku Egypt da Josepa gwabinai vavai ita gimara, iyamna gomarina na irakata ma ibero kirakai da dobu kudubina ikamowana yavui.

42

Josepa varevaresina inae ku Egypt.

¹ Keinan dobunai, Jeikap sisiya ivi yanei da Egypt dobunai vavai imakamakai na natunatuna

---

† **41:51:** Hibru gamonai ‘Manase’ iyamna ‘nuwanuwana iwapa.’

‡ **41:52:** Hibru gamonai ‘Eperaim’ iyamna ‘ivi tuwame.’

ivonesi bo, “Avi kubiine komakamakai ma koik-itavonevoneyana? ² Sisiya avi yanei da Egypt dobuna kamoni na vavai emakamakai. Koru ku Egypt da witi kona gimara da tuna tepanai tamakai da ke tarabobo.”

³ Vaghina ma Josepa varevaresina ivi 10 ioru ku Egypt da vavai ita gimara. ⁴ Ma Jeikap natuna Benjamin, tuna Josepa tina kikei, ke ita vonatawei da varevaresina yavata ita nae, iyamna iyabumana da berona ita kayo panani.

⁵ Keinan dobuna kamoni na bade gomara irakata. Tuna kubiine ke Jeikap* natunatuna kava ma bade wawaya viya yavata ioru ku Egypt da vavai ita gimara.

⁶ Ma tuna maranai na Josepa na bada ghamana Egypt kamoni ma tuna vavai ivivi gimara wawaya kurisi. Vaghina ma varevaresina inekiibau kurina da irunomei, maghighisi ku dowa. ⁷ Josepa ikitisi na ivogiinisi, ma kegha da iberai da nakanani ma ke itakovisi ma ere ghakighakina ivi sisiya kurisi. Ma ina wawaya sago na gamona ivivi damani kurisi i dughu kamoni. Tuna kubiine varevaresina inotai da tuna na Egypt tomowa ma Hibru gamona ke iti sisiyei. Ivi tarakiiyanesi bo, “Tami imapatana kopisi?”

Ma ivonapotei bo, “Tokai na Keinan dobonai kapisi da vavai kana gimara.”

⁸ Josepa na varevaresina ivogiinisi ma varevaresina tuna ke ita vogiini. ⁹ Ma ina nota ivovira da ikikava ivi matu na inotai ma ivonesi bo, “Tami

---

* 42:5: Jeikap kana vava sago na “Israel.”

na nanaga wawayimi, kopisi da akii mitamita tarabogina koekwekwai.”

¹⁰ Ma ivonapotei bo, “Kegha akii bada, tokai am bigabiga, kapisi da vavai kana gimara. ¹¹ Tokai na tomowa sago kava natunatuna. Am bigabiga wawayi maninikai. Tokai na ke nanaga wawayikai.”

¹² Josepa ivonapotesi bo, “Kegha! Kopisi da akii mitamita tarabogina koekwekwai.”

¹³ Ma ivonapotei bo, “Tokai am bigabiga katupuwa da tomotomowa kavakava akii vi 12 ma akii mamai na sago kava ma tuna na Keinan dobunai emakamakai. Ma tikii kikei murimuri vaghina na akii mamai yavata emakamakai ma varesikai sago na irabobo.”

¹⁴ Josepa ivonesi bo, “Vona bubuna da tami na nanaga wawayimi. ¹⁵ Ma vaghina, weni nakanani ana berai da akovimi ana viiya da tami kovonavona bubuna bo koiberu. Pero avanai amiimiiri na avonavonemi da weni dobunai kona makamakai da timi kikei wike ina nekiibau na vaghina kana votawemi da kona nae. ¹⁶ Ami yonayona kona vonatawei ami mamai kurina da timi kikei ina rutinapiyei. Ma tami na ku gabura ana teremi kona makamakai da timi kikei ina nekiibau wike. Ina nekiibau na akova kiimatana ana viiya da kovonavona bubuna bo kegha. Ma kegha na Pero avanai amiimiiri na avonavonemi da tami na nanaga wawayimi.” ¹⁷ Ma Josepa ipanisi ma ku gabura iteresi da mara aroba imakai.

¹⁸ Mara kana viaroba kamoni na Josepa ivonesi bo, “Taku na God ayabuyabumane, tuna kubiine bera maninina ana berai. Kona bera bubuna na ke ana kiivunumi. ¹⁹ Mikeda

tami na wawaya maninimi na ami wawaya sago gabura kamonai ina makai ma peyarimi na vavai kona kavara kona nae ami rakaraka vitonara ekarakarisi na kurisi. ²⁰ Ma timi kikei murimurina na koviiya da kopiyei kuriku. Tuna maranai anakovi da ami sisiya na vona bubuna na ke ani rabobomi.”

Ma peyarisi ivi vaghinei da nakanani ina berai. ²¹ Ma ti mani kamosiyai ivi sisiya, ivona bo, “Vona bubuna da kata kovogha, varesita kurina tabera beroi, tuna kubiine weni nuwapoyina tapanapanani. Takitai da varesita ivi kamyuyuwa kirakai ma ivivi nowi ina yawasa kubiine na ke kati nuwapoyei, tuna kubiine tota bade na nuwapoya tapanani.”

²² Ma Ruben ivonesi bo, “Rorova kava tami avonemi da tomowa kikei kurina berabero ke kata berai ma aku sisiya ke koti yanei. Ma wekarakava na tarana isororo kubiine, kovoghina taviiviya.” ²³ Ivivi sisiya na ke itakovi da aviyavisina ivivi sisiyei na Josepa ivivi yanei. Inotai da Hibru gamo ke itakovi iyamna wawaya sago na ina sisiya ivivi damani kurisi.

²⁴ Josepa varevaresina ikuyowesi inae ma itou. Ma itou ikovi na ivovira da kurisi ivi sisiya. Ma Simiyon iviia da maghinosiyai ma ikutatani.

Josepa varevaresina ivovira ku Keinan.

²⁵ Josepa ina bigabiga ivonesi da witi varevaresina i ku kutu ghamaghamasi iti tupotupo ma bade gavunai i mani na ituwaname i ku kutu kamosi. Ma vavai ita veresi da kii keta tamiina kubiine, na kudubina iberai. ²⁶ Vaghina ma, kudubina i ku donki ivi geru ikovi na ivomiiri inae.

²⁷ Ma inenae da kena kubiine na i wawaya sago ina kutu ivotawei da vavai ita viiya ina donki kubiine na ipanani da ina mane na ina kutu kamonai. ²⁸ Ma varevaresina ivonesi bo, “Aku mane na iuwana meyei aku ku kutu kamona, kokitai, weni.”

Vaghina ma nuwanuwasi ikarai, ivi kitavonevonei ma ere kirokirosi ivona bo, “Avi kubiine weni berana God iberai kurita?”

²⁹ Ku Keinan inekiibau na aviyavisina peyarina itupuwa Egypt dobuna kamonai ma ketiyai na i mamai Jeikap kurina ivi mamatara, ivona bo, ³⁰ “Egypt dobuna kana bada ghamana ivi wavukai na ere ghakighakina ivi sisiya kurikai da nakanani ma tokai na nanaga wawayikai. ³¹ Ma kegha da kavonapotei bo, ‘Tokai na ke nanaga wawayikai, tokai na wawaya maninikai. ³² Ma tokai na katupuwa da tomotomowa akii vi 12 ma akii mamai na sago kava ma varesikai sago na irabobo ma tikii kikei murimuri vaghina na akii mamai yavata Keinan dobunai emakamakai.’ ”

³³ “Vaghina ma bada ghamana ivonekai bo, ‘Weni nakanani kona berai da anakovi da kovonavona bubuna bo koibero. Kwinami sago na yavata kana makai ma peyarimi na vavai kona kavara kona nae da ami rakaraka vitonara ekarakarisi na kurisi. ³⁴ Ma timi kikei murimuri vaghina korutinapiyei kuriku da anakovi da tami kovonavona bubuna da tami wawaya maninimi ma ke nanaga wawayimi. Tuna maranai na varesimi ana vere meyemi ma ani vaghinei da weni dobunai kona gimagimara.’ ”

³⁵ Ma peyaris i kutu kamosiyai vavai ivivi kii-buni na ipanani da i kutu kamosiyai gimagimara

manesi na kudubina nani. I mamai yavata nani manesi ikitakitai na iyabumana kirakai. ³⁶ Ma i mamai ivonesi bo, “Ami kayowana da natunatuku kudubimi ani wapimi bo? Josepa namada irabobo, ma bade Simiyon iwapa ma wekarakava na ami kayowana da Benjamin kona viitawei bo? Bera kudubina na imiirikuputeku.”

³⁷ Ruben ina mamai ivonei bo, “Benjamin kev-ereku ma kevi tumaghaneku da ana rutini kana vovira. Mikeda ke ana rutinapiyei na natunatuku ivi ruwa kevi kiivunuwana, kaku kovogha.”

³⁸ Ma kegha, Jeikap ivona bo, “Ke kovokovoghina da natuku yavata konoru, namada ina tuwa irabobo ma ina kina kava emakamakai. Taku namada amorapa kirakai ma mikeda keta borinai berona ina panani na tuna nuwapoyina ini raboboku. Anoru raborabobosi i ku dobu.†”

43

Josepa varevaresina ivovirame ku Egypt.

¹ Keinan dobuna kamoni na patana da gomara irakata ma ibero kirakai. ² Vaghina ma Jeikap ina rakaraka yavata kii vavai Egypt dobunai ikavari igheghae na ikam yavui. Tuna kubiine Jeikap natunatuna ivonesi bo, “Kovovira da vavai gisina voghamana kubiita kona gimara.”

³ Ma Juda ivona bo, “Tomowina ina sisiya bag-ibagina iverekai da ivona bo, ‘Kara maghighiku ke kona kitai da timi kikei kona rutinapiyei na vaghina.’” ⁴ Tuna kubiine kuni vaghinei da tiki

---

† **42:38:** Hibru damsi ivonavona da raborabobosi i dobu kana vava ‘Seyol.’

kikei yavata kana nae na vaghina, kanoru da kata vavai kana gimara kubiim. ⁵ Ma mikedda ke kuni vaghinei na tokai ke kanoru, iyamna tomowina ivonekai da tikii kikei ke kana rutinaneyei na ke ina tavire da ina kitikai.

⁶ Jeikap ivona bo, “Avi kubiine tomowina kovonei da timi kikei sago emakamakai? Weni nakanani koberai na taku nuwapoya kovereku.”

⁷ Ma ivonapotei bo, “Tomowina ivi taravire-vire bogiikai da tokai ma akii rakaraka ita akova bubuni. Ivona bo, ‘Ami mamai patana da emakamakai bo? Ma timi kikei sago emakamakai bo kegha?’ Ma ikikava katakovi da ita vonekai da tiki kikei kata rutini da yavata katoru. Ma ina vitarakiiyana kubiine na nota yagharinai kavona potei.”

⁸ Juda ina mamai kurina ivona bo, “Tomowa kikei kevonatawei da taku yavata wekarakava kana nae da tam ma tokai natunatukai yavata yawayawata tamakai ma ke tarabobo. ⁹ Ma taku averevere meyeku tuna ina yawasa kubiine. Mikeda ke ana viiya ana vovirei kurim na wavuna na taku ana kavara nonowei. ¹⁰ Madegha enenae. Mikeda Benjamin ke kuta tarapapari, ma vivaghina kutaverekai na tokai namada mara ruwa kata nae ku Egypt ma kata vovira.”

¹¹ Vaghina ma i mamai Jeikap ivonesi bo, “Mikeda ami kayowana da nakanani taberai na vaghina. Ma ami puyo kokavaraneyei da tomowina kona verei. Okowa ghabughabuna, manigewa, gegura, vavai kii vovoghabughabu, mapa bogii ma bogiiyai, weni dobunai aviyavisina imatiyai tayamoyamoni na kiikiimatansi

kouwana ami ku kutu ma kona nae da kona puyoi. ¹² Ma nani manena ami ku kutu iuwana na kokavari da kona vere meyesi. Mikeda wawaya sago bera wapawapa iberai da iuwaname. Ma bade ku tepana mane koviiya da kata vavai kona gimari. ¹³ Konae, timi kikei korutini ma yaghiyaghinai konoru nani tomowina kurina. ¹⁴ Ma ‘God Rewapana Kirakiina’* kurina ainowi da ina berai da tomowina ini kamyuyuwemi ma ini vaghinei da varesimi sago ma Benjamin yavata kona vovirame. Ma ke ini vaghinei ma natu-natuku ivi ruwa ani wapisi na vaghina, nuwapoya kamonai ana makai.”

¹⁵ Vaghina ma Jeikap natunatuna nani puyosi iyuna ma mane ku tepana ikavari ma Benjamin yavata ivomiiri da inae ku Egypt da Josepa maghinonai imiiri. ¹⁶ Ikitisi da Benjamin yavata na ina bigabiga wawayina ivonei bo, “Weni tomotomowisi kerutinisi kona nae aku ku numa. Siya sago kekiivunui ma kevokuyai. Ti na taku yavata madegha punai kana kam.”

¹⁷ Vaghina ma ikikava ivonavonei na bigabiga wawayina iberai, irutinisi da inae Josepa ina ku numa. ¹⁸ Ma varevaresina na ere yabuyabumanisi inenae, inotanotai bo, “Kunona tapisi tagimara ma ita mane na wawaya sago iuwaname ita ku kutu, nani berana kubiine iviinita wike ina ku numa tapisi. Ina kayowana da ina ravita ma ina berita da ti sleiv ma bade ita donki ina yuna da rapenai.”

¹⁹ Varevaresina inekiibau da Josepa ina numa

---

* **43:14:** Hibru gamonai ‘God Rewapana Kirakiina’ na ‘El Sadai.’

matuketinai na ivi sisiya bigabiga wawayina kurina. ²⁰ Ivona bo, “Akiu bada, kevi yanekai. Kunona kipasi wike da vavai kata gimara, ²¹ ma kavovovira da keta borinai kena kubiine ma kavopanani da peyarikai akii kutu kamosiyai na akii mane ikikava kagimagimara na peyarina nani. Tuna kubiine manesi na peyarina kaviini kavovira. ²² Ma wekarakava na mane ku tepana kakavari da vavai kana gimara. Ma ke katakovi da iyai akii mane iuwaname akii ku kutu kamosi.”

²³ Bigabiga wawayina ivona bo, “Vaghina, ke kona yabumana. Agunai ami God nani manena iuwana ami ku kutu, tuna God na ami mamai evovokavakavari. Ma akovi da rorova vavai kogimari na kovi mayei. Ami mane na taku mani aviiya.” Vaghina ma Simiyon ivotawei ma irutini ipisi kurisi.

²⁴ Ivi sisiya ikovi na bigabiga wawayina irutinaruwesi Josepa ina ku numa kamona ma okowa iveresi da kaesi ita kowa ma bade i donki kii vavai iveresi da iti kanisi. ²⁵ Ma tomotomowisi namada iakovi da madegha punai na nani numanai ita kam, tuna kubiine i puyo ivovunagha da Josepa ita nekiibau na ita puyoi.

²⁶ Josepa inekiibau na i puyo iyuna da inae ku maghinona da irunoma ma ipuyoi. ²⁷ Ma ivi tarakiiyanesi da ti na vaghina bo kegha, ma muriyai na ivona bo, “Ami mamai imagura kirakai na kovi sisiyei avi yanei, tuna ikikava? Tuna yawayawasina bo?” Josepa ina sisiya na viadamadama wawayina ivi damani varevaresina kurisi.

²⁸ Ma ivonapotei bo, “Akii mamai na am bigabiga. Ma tuna na vaghina ma yawawaywana.” Vaghina ma varevaresina irunomei ivi matakira da ivopepetei.

²⁹ Josepa ikitavirevire da Benjamin ikitai, tuna na tina kikei vaghata ma ivona bo, “Timi kikei kovivi sisiyei na vaghina weni bo?” Ma ivona bo, “Natuku, God ini biibiinim.” ³⁰ Tina kikei ikitai na nuwapoya ivowa kirakiiyei da yaghiyaghinai ikiibau ina ku tupayaragha irui da nani dobunai itou.

³¹ Josepa itou ikovi na maghighina ikowai ma ikiibau da ivi potepote meyei ma sisiya iterei da ina bigabiga vavai ita riyei.

³² Vavai ivorereghi da Josepa ina kina kava kana vavai na bogiiyai ma varevaresina ti bogiiyai ma Egypt damsi yavata ikamkam na bade bogiiyai. Nakanani irereghi, iyamna Egypt damsi inota meyesi da ti na ighe kirakai tuna kubiine na ke kovokovoghina da Hibu damsi yavata ita kam patapata. ³³ Ma bade Josepa varevaresina ivorereghisi da i tupuwa nununai imakai, iyaroko vaghina da inae ku murimuri vaghina. Nakanani ikitakitai na ivi deye kirakiiyei. ³⁴ Ma kii vavai na bigabiga inae da Josepa ina kema tepanai iyuyuna ma ivereveresi da ikamkam. Ma Benjamin na ivi kam kirakiiyei ke varevaresina viya nakanani. Ma vaghina Josepa yavata nuwabiibiiyai ikam ma iuma patapata.

44

Josepa ina redu.

¹ Josepa ina bigabiga wawayina ivonei bo, “Witi kiuwana kirakai nani tomotomowisi i ku kutu da ina kavara ma i kutu tepasiyai na sagosago duma i mane kiuwaname. ² Ma aku redu vo-vokeyakeyuna* na tisi kikei murimuri vaghina ina ku kutu kiuwani ma ina mane yavata.” Vaghina bigabiga wawayina Josepa ikikava ivon-avonei na iberai.

³ Mara itom mara boiboi vaghata varevaresina i donki yavata ivonatawesi inae. ⁴ Ma kwanatu ikiibutawei inenae da ke rabaraba ma Josepa ina bigabiga wawayina ivonei bo, “Yaghiyaghinai nani tomotomowisi keverukivinisi kuna nae. Ma kuna votanisi na kevonesi bo, ‘Avi kubiine biibi-ina kaberaï kurimi ma berona koberaï kurikai?’ ⁵ Avi kubiine aku bada ina redu koyapini? Mara nonowa nani redunai eumuma ma bade reduna ku kamona ekitakita da bera gavugavusi ini de-bei kurina. Weni tuna na berabero kirakiina koberaï.’”

⁶ Vaghina ma, bigabiga wawayina inae da kurisi inekiibau ma Josepa ikikava ivonevonei na nakanani ivonesi. ⁷ Ma ivonapotei bo, “Bada, weni sisiyina na iyamna avai? Tokai kavon-avona bubuna da weni berana ke kata berai. ⁸ Kuyakovi da rorova Keinan dobunai mane akii kutu kamosiyai kavopanana na kudubina kakavara kavovirei kurim. Ma avi kubiine am bada ina numa kamonaï silva bo gold kata yapi? ⁹ Mikeda wawaya sago kamokiiyai kuna panani da iviïya na kuni raboboi. Ma peyarikai na kani sleiv kubiimi.”

---

* **44:2:** Reduna na silva kiraminaï iyamoni, mayani irakata.

10 Ivona bo, “Aivaghinei da iyai reduna ikavakavari tuna wawayina kava na aku sleiv ma peyarimi na vovotawemi kona nae.”

11 Tuna kubiine yaghiyaghinai i kutu ituraororuwana ku tano ma i kutu kawasi ivotatetate. 12 Josepa ina bigabiga wawayina iyarokona gwabinai gini ivi karei da murimurina gwabinai turina iterei. Ma reduna na Benjamin ina kutu kamoni ivopanani. 13 Tuna kubiine ere nuwapoyisi kii gara igosira ma i sawara ivi tawanepepeyana i ku donki ma ivovirame ku kwanatu.

14 Josepa patana da ina numa kamoni imakamakai ma Juda varevaresina yavata inekiibau. Ma maghinonai itawesi ku tano. 15 Ma Josepa ivona bo, “Aviyavisina koberai? Koakovi bo kegha da aku keta emakamakai da bera gavugavusi anakovi? Bera weni nakanani kona berai na yaghiyaghinai ana pananimi.”

16 Juda ivonapotei bo, “Bada, aviyavisina kani sisiyei. Ke keta sago ita makamakai da kana vona da wawayana maninikai. God ivi debei da tokai kabera beroi. Ma wekarakava na peyarikai na am sleiv. Wawayina iyai gwabinai reduna kopanani na yavata.”

17 Ma Josepa ivona bo, “Kegha, ke nakanani ana berai. Meni wawayina aku redu gwabinai tuna wawayina kava na aku sleiv.” Ma peyarimi na nuwanubiiyai kona vovirame ami mamai kurina.

Juda ivi nowi Benjamin kubiine.

18 Juda inae da imiiririya Josepa kurina ma ivona bo, “Bada, kevi vaghinei da yavata tisisiya. Ke nuwanuwam ina pughu kuriku. Akovi da

tam na kiivavo Pero nakanani, am rewapana irakata. ¹⁹ Aku bada, kunona tokai am bigabiga kuvi tarakiianekai bo, ‘Ami mamai bo varesimi bo kegha?’ ²⁰ Ma kavonapotem bo, ‘Akii mamai emakamakai ma imagura kirakai. Ma tiki kikei sago emakamakai, tuna na akii mamai imagura kirakai ma ivi tuwei. Ma ina maduwa ivi tuwa da ivi ruwa kava ma iyarokona na irabobo ma murimurina kava emakamakai. Akii mamai ina nuwaviina ghamana na tuna.’ ”

²¹ “Ma kuvonekai bo, ‘Korutinapiyei wike da taku mani matakawai ana kitai.’ ²² Tuna ku-biine kavonapotem bo, ‘Tomowa kikei ina mamai ke ina kuyowei, mikedada ina kuyowei na ina mamai ina rabobo.’ ²³ Ma kuvonekai bo, ‘Mikedada timi kikei murimuri vaghina ke kona ruti-napiyei na maghighiku ke kona kita meyei.’ ²⁴ Ma kavovirame akii mamai kurina na aviyavisina kuvonekai na kavi mamatarei.”

²⁵ “Muriyai akii mamai ivonekai bo, ‘Kovovira da vavai gisina voghamana kubiita kona gimara.’ ²⁶ Ma kavonapotei bo, ‘Ke kana nae ku Egypt da tiki kikei yavata na vaghina. Mikedada tuna yavata kana nae na tomowina maghighina kana kitai.’ ”

²⁷ “Akii mamai na am bigabiga. Ma ivonekai bo, ‘Koakovi da kawaku Risera ivi tuweku da natu-natuku tomotomowa ruwa. ²⁸ Ma sago iwapa na avona bo, “Vona bubuna da ghamoghamo dipa ivi raboboi, iyamna ikuyoweku na ke ata kita meyei.” ²⁹ Ma mikedada natuku kana viruwa gwabikuwai kona viitawei ma berona ina tupuwa kurina da tuna yavata ina wapa na nani nuwapoyina ini

raboboku iyamna amorapa kirakai. Anoru rab-orabobosi i ku dobu.†

³⁰ Tuna kubiine, aku bada, wekarakava na ke kovokovoghina tiki kikei kana verukuyowei kana vovira akii mamai kurina. Weni tomowa kikina yavata kana vovira na vaghina. Mamai ina yawasa kudubina na tomowa kikina evovotani, ³¹ ma ina kita da tomowa kikei gwabikiiyai kegha na ina rabobo. Tokai am bigabiga na wavu kana kavari da akii mamai sisiwina kavonatawei ku dogo kamona. ³² Taku am bigabiga averemeyeku aku mamai kurina tomowa kikei ina yawasa kubiine. Ma avonei da mikedada tomowa kikei ke ana rutini ana vovira kurina na wavuna aku yawasa kamonai ana kavara nonowei.

³³ Ma wekarakava na ainowi kurim da tomowa kikei kevonatawei da varevaresina yavata ina nae ma taku na tomowa kikei kana gawara ana viiya da ani sleiv tam kubiim. ³⁴ Ma tomowa kikei kegha na ikikava ana vovira aku mamai kurina? Kegha, ke ata kayokayowei da matakawai aku mamai weni nuwapoyina ina kavari.”

45

Josepa ivi debe meyei.

¹ Vaghina ma Josepa ke kovokovoghina da nuwanuwana ita tatani ma ke ina kayowana da ina bigabiga matasiyai ita tou. Tuna kubiine ikwavinisi, ivonesi bo, “Kokiibau!” da peyarisi inae, numa kiibutawei. Josepa ina kina kava na ivi debe meyei varevaresina kurisi da tuna iyai. ² Ma

---

† **44:29:** Hibru damsi ivonavona da raborabobosi i dobu kana vava ‘Seyol.’

itou da itousiyasiyapa da Egypt damsi ivi yanei na sisiya ikavari ineyei Pero ina ku numa.

³ Josepa na wekarakava ivi karei da Hibru gamonai ivi sisiya. Varevaresina ivonesi bo, “Taku na Josepa, ma vona bubuna da ita mamai patana da yawayawana, emakamakai bo?” Ma varevaresina weni sisiyina ivi yanei na iyabumana kirakai da ke kovokovoghina ita vonapotei.

⁴ Vaghina ma Josepa ivonesi bo, “Kopisi wike ku ririku.” Ina sisiya ivi yanei na imiiririya kurina ma ivonesi bo, “Taku na Josepa, varesimi vaghata, taku kovi gimareku Egypt damsi kurisi. ⁵ Ma wekarakava na ke koni nuwapoya ma bade ke koni wavu meyemi da weni damsi kurisi kovi gimareku. God ina kayowanai da nakanani ita tupuwa, tuna kubiine ivonataweku avi nao da tami aku wawaya ati yawasimi. ⁶ Weni gomarina kamonai tamakamakai da madegha ruwa ikovi ma bade madegha miikovi maghinotiyai ina makai, nani kamonai na ke kovokovoghina tavao ma tayaba. ⁷ Ma God ivonataweku avi nao da tami ma tupurereghimi ati yawasimi, gomara kamonai ke kona rabobo. Wena tuna na bera ghamana eberabera kubiimi. ⁸ Kokitai, ke tami ami kayowanai wike kota vonataweku, kegha, God ina kayowanai. Tuna iberai da Pero iterepiiku da avi wawayaghama ma ivineku da ina numa kana bada ma bade Egypt kudubina kana bada. ⁹ Ma wekarakava na yaghiyaghinai kovovira ita mamai kurina ma kovonei bo, ‘Natum Josepa weni nakanani ivona, “God iberai da taku na Egypt dobuna kudubina kana bada, tuna kubiine ke kuni kayovira, yaghiyaghinai ita rakaraka yavata

kona pisi kuriku. ¹⁰ Tami na Gosen dobunai kona makai da taku ririkuwai, tam, natunatumi, tuputupumi, ami ghamoghamo ma aviyavisina kudubina gwabimiyai na yavata.” ¹¹ Ma taku Egypt kamonai ana koyaghimi iyamna gomarina na patana da madegha miikovi maghinotiyai ina makamakai. Mikeda ke kona pisi na tami, ami rakaraka, ma ami ghamoghamo na kudubimi vitonara ini karavunuwanemi.’ ”

¹² Ma Josepa ina sisiya ikwapanatini ivona bo, “Varevaresiku, wekarakava na peyarimi ma tam Benjamin yavata na matamiyai kokitakitiku da vona bubuna da taku na Josepa.” ¹³ Ita mamai kovonei da aku rewapana irakata kirakai Egypt dobuna kamonai. Ma aviyavisina kudubina matamiyai kokitakitai na kovi akovi. Ma yaghiyaghinai korutini da konoru kuriku.

¹⁴ Ma tina kikei yavata ivi taragghaghavuwana ma ivi ruwa ivi tutuwana. ¹⁵ Muriyai ere tutuna varevaresina peyarisi iyonisi ma ituwesi. Nani murinai peyarisi ikweya patapata.

¹⁶ Pero na ina numiyai ma sisiya ivi yanei da Josepa varevaresina ipisi na ina wawaya ghamaghamasi yavata ivi nuwabiibii kirakai. ¹⁷ Ma Josepa kurina ivona bo, “Varevaresim kevonesi da vavai ini geru i ku ghamoghamo ma ina vovira i ku dobu, ku Keinan. ¹⁸ Ma kevonesi da ami mamai ma kakawasi da natunatusi ina rutinisi da ina vovirame wike. Ina pisi na tano ana veresi ma bade Egypt kana biibiina ana veresi da ina kam bubuna.

¹⁹ Bade kevonesi da tano wakasi weni dobunai eyuna vaghata ma ina nae ku Keinan da ami ma-

mai, kakawasi ma natunatusi yavata ini gerusi ma ina vovira wike. ²⁰ Ma i sawara ke ini nuwapoyei iyamna Egypt kana biibiina kudubina na ti ini rapenei.”

²¹ Jeikap natunatuna na ikikava Pero ivon-avonesi na nakanani iberai. Ina sisiya nununai na Josepa tano wakasi iyuna ma iveresi ma bade vavai iveresi da kii keta tamiina kubiine. ²² Ma peyarisi sagosago duma na gara vusi iveresi. Ma Benjamin na silva ririghina ivi 300* iveresi ma kana gara biibiisi ivi miikovi iveresi. ²³ Ma Josepa puyo ivonatawei ina mamai kubiine, donki tomotomowisi ivi 10 ku tepasi na Egypt kana sawara kiikiimatanisi iuwani ma bade witi ma vavai bogii ma bogiyyai donki wivinesi ivi 10 ku tepasi iuwani. Vaviisi na ina mamai ina baba ku Egypt na kana keta tamiina. ²⁴ Ivovunagha ikovi na varevaresina ivomiiri, ivonatawesi inenae na ivonesi bo, “Ketiyyai kona nena na ke koni kawapata.”

²⁵ Egypt dobuna ikuyowei ma inae i mamai Jeikap kurina, ku Keinan. ²⁶ Inekiibau na i mamai ivonei bo, “Josepa na patana da yawayawana ma tuna na Egypt dobuna kana bada ghamana.” Jeikap itataghana ma inotakavakavai da ke iti tumaghanesi. ²⁷ Ma Josepa ina sisiya peyarina ivi damani i mamai kurina ma bade ikitai da tano wakasi imiimiiri na nota rewapana iviyya ma ivi tumaghana. ²⁸ Ma Jeikap ivona bo, “Wekarakava na aitumaghanemi da natuku Josepa na patana da yawayawana. Muriyai da ana rabobo na ana nae

---

* **45:22:** Silva ririghina ivi 300 kana vita na 3.5 kilogram.

natuku ana kitai.”

46

Jeikap ivomiiri ku Egypt.

¹ Vaghina ma Jeikap ina sawara kudubina iviyya ma ina rakaraka irutinisi da ivomiiri ku Egypt. Inenae da inekiibau ku Beyaseba na isuwara ma ivokavakavara ina mamai Aisiki ina God kurina.

² Ma nani didibarinai na ina kena kamonai na God ivi sisiya kurina, ivona bo, “Jeikap, Jeikap!”

Ma ivonapotei bo, “Taku weni.”

³ Ma God ivona bo, “Taku na God, am mamai ina God. Ke kuna yabumana da kunoru ku Egypt, iyamna nani dobunai ana berim da tupurereghim ina rakata da dam ghamana ina tupuwa. ⁴ Taku na ke ana voterem, tam yavata toru patapata ku Egypt. Ma mara sago tupurereghim ana rutinisi da ina vovirame ku Keinan. Ma bade ana be-
rai da am rabobo kana ku mara na Josepa na gwabimuwai.”

⁵ Jeikap natunatuna ivomiiri da i mamai na tano wakasi Pero ivi vonataweyana na ku tepana ivi gerui ma bade nakanani kakawasi ma natunatusi yavata ivi gerusi. Ma vaghina ivomiiri da Beyaseba dobuna ikiibutawei ioru ku Egypt.

⁶ Ma bade i ghamoghamo, i sawara gwabisiyai Keinan dobunai iviiviiya na yavata inae ku Egypt. Jeikap inenae na ina rakaraka kudubisi na yavata. ⁷ Natunatuna, tuputupuna, tomotomowisi ma wivinesi na kudubisi irutinisi da yavata ioru.

⁸ Jeikap ina rakaraka iyavo kava ioru ku Egypt, kii vava na weni.

Jeikap natuna iyarokona na Ruben. ⁹ Ma Ruben natunatuna tomotomowisi na Hanoki, Palu, Hesron ma Kami.

¹⁰ Simeyon natunatuna tomotomowisi na Jemuwel, Jamin, Oyadi, Jakin, Soya ma Saul, tuna na Keinan wavine natuna.

¹¹ Levi natunatuna tomotomowisi na Geson, Koyati ma Merari.

¹² Juda natunatuna tomotomowisi na Eru, Onan, Sela, Peres ma Sira (Eru da Onan na Keinan dobunai irabobo.)

Peres natunatuna tomotomowisi na Hesron da Hamul.

¹³ Isaka natunatuna tomotomowisi na Tola, Puwaya, Jasuba, ma Simron.

¹⁴ Sebulum natunatuna tomotomowisi na Seredi, Elon ma Jalil.

¹⁵ Ma vaghina, weni damsi tavi yavi ikovi na Jeikap kawana Liya yavata Padan Aram* dobunai imakamakai na ivi tuwesi da natunatuna ma tuputupuna na ivi 33 ma ku tepana na novusi Daina.

¹⁶ Gedi natunatuna tomotomowisi na Sepon, Hagi, Suni, Esbon, Eri, Arodi ma Areli.

¹⁷ Asera natunatuna tomotomowisi na Imna, Isva, Isvi, Beriya ma novusi na Seraya. Beriya natunatuna tomotomowisi na Heberu ma Malkiyel.

¹⁸ Ma vaghina, weni tomotomowisi ivi 16 na Jeikap da Silpa tupurereghisi. Kunona Silpa na Leiban ina bigabiga ma natuna Liya iverei da ina bigabiga wavinena.

---

* **46:15:** 'Padan Aram' kana vava sago na 'Northwest Mesopotemiya.'

¹⁹ Jeikap kawana Risera ivi tuwa da natunatuna tomotomowisi na ivi ruwa kava, Josepa da Benjamin. ²⁰ Ma Egypt dobunai Josepa ivi tuwa da natunatuna tomotomowa ivi ruwa, Manase da Eperaim ma i maduwa na Asenati. Ma Asenati ina mamai na Potipera ma tuna na god vibero ina vokavara ivi badei ‘On’† kwanatunai.

²¹ Benjamin natunatuna tomotomowisi na Bela, Bekeru, Asbel, Gera, Naman, Eiyi, Rosi, Mupim, Hupim ma Adi.

²² Ma vaghina, weni tomotomowisi ivi 14 tavi yavi ikovi ti na Jeikap da Risera tupurereghisi.

²³ Dan natuna tomowina sago kava na Husim.

²⁴ Napitali natunatuna tomotomowisi na Jasiyel, Guni, Jeseru ma Silem.

²⁵ Ma vaghina, weni tomotomowisi ivi 7 na Jeikap da Biliya tupurereghisi. Biliya na Leiban ina bigabiga ma natuna Risera iverei da ina bigabiga wavinena.

²⁶ Jeikap tupurereghina vaghata ioru ku Egypt na ivi 66 ma nani kamoni na rawarawana wivinesi na ke kati yavisi. ²⁷ Ma ku tepana na Josepa, ma natunatuna ruwa na Egypt kamoni itupuwa. Peyarisi tisagosi na Jeikap tupurereghina yavata ivi 70.

Jeikap inekiibau ku Egypt.

²⁸ Jeikap inenekiibau ku Egypt na Juda ivonatawei ivi nao Josepa kurina da keta ita tupavibeyesi da ita nae ku Gosen dobuna.

²⁹ Inekiibau ku Gosen na Josepa yaghiyaghinai ina serioti ivovunagha ma igeru inae da ina

---

† **46:20:** ‘On’ kana vava sago na ‘Heliyopolis.’

mamai ita verupotei. Josepa inekiibau na ina mamai itaraghavui ma ituwei da kana guri.

³⁰ Ma Jeikap, natuna Josepa ivonei bo, “Taku mani matakawai akitim da tam patana da yawayawam kemakamakai. Wekarakava ata rabobo na nuwabiibiyai ata nae.”

³¹ Vaghina ma Josepa ivi sisiya ina mamai ma varevaresina ma ina rakaraka kudubisi kurisi, ivonesi bo, “Ana nae kiiivavo Pero kurina ma ana vonei da varevaresiku ma aku mamai ina rakaraka Keinan dobunai ivivi makiiyana na ipisi kuriku. ³² Ma ana vonei da tami na sipu kii koyakoyagha ma bade ghamoghamo viya yavata kokoyakoyaghisi. Ma kopisi na ami ghamoghamo yavoyavosi ma ami sawara kudubina yavata koviya ma kopisi.” ³³ Vaghina ma Josepa ina rakaraka ivonesi bo, “Ma Pero ina kwatumi kona rui na ini tupaviremi da weni marana gurigurina komakamakai na avi bigasi kava koberaberai. ³⁴ Ma tami na weni nakanani kovonei, ‘Tokai am bigabiga na gisigisikiyai ghamoghamo vikam kavi karei. Nakanani akii mami mau da doro mau ivivi kam.’ Nakanani kona vonapotei na ini vaghinei da Gosen dobunai kona makai, iyamna Egypt damsi na sipu kii koyakoyagha ke ita kayokayowesi.”

47

¹ Josepa inae da Pero ivonei bo, “Aku mamai ma varevaresiku i sipu da i ghamoghamo ma i sawara kudubina rapesiyai iyuna da Keinan dobuna ikuyowei. Ma ipisi da wekarakava ti na Gosen dobunai.” ² Ma Josepa varevaresina ivi mikovi yavata inae da Pero kurina iti maghibeyesi.

³ Vaghina ma Pero ivi tarakiiyanesi bo, “Weni marana gurigurina komakamakai na avi bigasi kava koberaberai?”

Ma ivonapotei bo, “Tokai am bigabiga na ghamoghamo kii koyakoyagha nakanani ma akii mami mau.” ⁴ Ma bade ivonei bo, “Tokai kapisi da Egypt dobunai kana makai mara gisina, iyamna Keinan dobunai na gomara irakata ma ibero kirakai. Tuna kubiine akii ghamoghamo na kii vavai kegha. Kainowi kurim da kuni vaghinei da Gosen dobunai kana makai.”

⁵ Ma Pero, Josepa ivonei bo, “Ainuwabiibai da am mamai da varevaresim ipisi kurim. ⁶ Ma Egypt dobuna na kekita bubuni da tano kiimatana keveresi. Gosen dobuna keveresi da ina makai. Ma mikeda kamosiyai kuakovi da wawaya biga bubunisi ina makamakai na keteresi da taku mani aku ghamoghamo ina koyaghisi.”

⁷ Muriyai Josepa ina mamai Jeikap irutini ipisi da Pero ivi maghibeyei. Ma Jeikap, Pero ivi kiiki-iwei ma ivi nowi Bada kurina da Pero iti biibiini. ⁸ Ma nani murinai na Pero, Jeikap ivi tarakiiyane bo, “Kam madegha na viya?”

⁹ Ma Jeikap, Pero ivonei bo, “Aku yawasa kamonai abababa yawara da madegha 130 ikovi. Taku kaku madegha na itupo ma ipiropiro ke nakanani ma aku mamai mau, ti i baba kamonai na kii madegha ine kirakai.” ¹⁰ Vaghina ma Jeikap, Pero ivi biibiina meyei ma ikuyowei.

¹¹ Ma vaghina, Josepa ina mamai da varevaresina Egypt dobunai iteresi. Irutinisi inae da ikikava Pero ivonavonei nununai iberai, tano ki-imatanina Ramese ina parata ririnai iveresi, nani dobuna kana vava sago na Gosen. ¹² Ma bade

vavai iveresi, ina mamai da varevaresina ma bade ina mamai ina rakaraka ma ededa gisigisi, i koroto nununai vavai irereghi kurisi.

Gomara irakata kirakai.

¹³ Gomarina Egypt da Keinan dobusiyai na irakata ma ibero kirakai da nani dobuna wawayisi kii vavai ikovi ma vitonara ikarakarisi. ¹⁴ Tuna kubiine mara nonowa damsi inenae Josepa kurina da vavai igimagimari na manesi kudubina Josepa iyuyuna da ikavakavari Pero ina ku numa.

¹⁵ Ma Egypt da Keinan dobusiyai mane ikovi na damsi patana da inenae Josepa kurina ma ivonavonei bo, “Vavai keverekai. Tokai akii mane ikovi, ma, ke ita biibai da matamuwai kana rabobo.”

¹⁶ Vaghina ma Josepa ivonesi bo, “Nakanani na tivovivirana, ami ghamoghamo kona vereku na vavai ana veremi, iyamna ami mane ikovi.”

¹⁷ Tuna kubiine i ghamoghamo peyarina irutinapiyei Josepa kurina da vavai iveresi, i hosi, i sipu, i gote, i kau ma i donki ivi vovivirana vavai kubiine. Madegha sago kamonai i ghamoghamo ivivi vovirana ma kii vavai ruvana ivereveresi da tepanai imakamakai.

¹⁸ Nani madeghina ikovi ma murina madeghinai na ivovirame Josepa kurina ma ivona bo, “Tam na akii bada, ma wekarakava na ke kovokovoghina da kani kawagavugavuwem. Vonavaghata da akii mane ikovi ma bade akii ghamoghamo na tam kuvi rapenei. Ke sago aviyavisina ita makamakai kata verem da wawayikai ma akii tano kava. ¹⁹ Avi kubiine maghinomuwai kana rabobo? Akii tano ma

tokai wawayikai kegemarikai, tivovivirana vavai kubiine ma kani sleiv Pero kubiine ma bade akii tano ini rapenei. Vavai keverekai da ke kana rabobo ma bade pei keverekai kana voni da tano ke ina makii wapawapa.”

²⁰ Vaghina ma Josepa i tano kudubina Egypt kamona i gimaratawei da Pero ivi rapenei. Gomara irakata kirakai tuna kubiine na Egypt damsi kudubisi i tano ivi gimarei kiivavo Pero kurina, tanona kudubina na rapenai. ²¹ Egypt dobuna kamona na Josepa iberai da meyagii nununai wawaya kudubisi ivi sleiv yavu. ²² Ma kegha da iyavo kava god viviberosi i vokavara ibadei na kii tano kava na ke ita gimari, iyamna kii reregha na nonowa Pero gwabinai iviiviiya, tuna kubiine kii vavai imakamakai ma kii tano na ke iti gimarei.

²³ Ma iyavo kava ivi sleiv ma i tano ivi wapai, na Josepa ivi sisiya kurisi, ivonesi bo, “Wekarakava na tami ma ami tano agimari ikovi Pero kubiine. Ma pei weni koyuna da ami bada Pero kubiine kona vovao. ²⁴ Witi borina kana mara ina neki-ibau na riba miikovi koterei da riba sago na Pero koverei ma riba ivi ruwamaruwa na kovotani da ami pei ma kami vavai, tami ma ami rakaraka ma iyavo kava yavata komakamakai na kubiimi.”

²⁵ Ma wawayisi ivonapotei bo, “Aki bade, tam kuvi yawasikai, tam kubiibii kirakai. Tokai na kani sleiv Pero kubiine.”

²⁶ Weni berasi kubiine Josepa taravatu iterei da Egypt dobuna kamona na riba miikovi ina terei ma sago na kiivavo rapenai. Weni taravatuna na Egypt damsi patana da evovotani. Ma iyavo kava

god viviberosi i vokavara ibadei na ti kava kii tano na Pero ke iti rapenei.

Jeikap ina vinowi turina.

²⁷ Israel* damsi Gosen dobuna kamoni imakamai da i mura irakata ma ivi tuwa da natunatusi ipeyari kirakai.

²⁸ Jeikap, Egypt dobuna kamoni imakai da madegha 17 ikovi ma nani maranai na kana madegha 147. ²⁹ Ma ina mara itupo da ita rabobo na natuna Josepa ikwatui ma ivonei bo, “Mikeda am nuwaviina irakata kirakai kuriku na imam ku daghadaghaku keterei, kevi matakira da aku kayowana kuna berai. Am agabiibiyai aku sisiya kuna vokikini ma kuna vonakiiyapa da ke Egypt dobunai kuna dogoku.

³⁰ Ana rabobo na Egypt dobunai kekavaraki-ibuweku da meni dobunai aku mami mau idogosi na nani dobunai kuna dogoku.”

Ma Josepa ivonapotei bo, “Ikikava kuvoneku na ana berai.”

³¹ Ma Jeikap ivoname, “Kevonakiiyapa da kuna berai.” Ma vaghina, Josepa vonakiiyapa bagibagina iterei ina mamai kurina. Ma Jeikap ina diwonai itupavibagi ma idune da God ivokavakavari.

48

Manase da Eperaim.

¹ Ke mara gurina ma wawaya inae Josepa kurina, ivi akovi da ina mamai Jeikap na igubaga. Tuna kubiine natunatuna ruwa Manase da

---

* **47:27:** Jeikap tupureghina kii vava vuna na “Israel damsi.”

Eperaim irutinisi da yavata inae. ² Ma Jeikap sisiya iviia da Josepa ipisi da ita kitai na ere nununa ivomiiri da ivi kiimakiiyei.

³ Ma natuna Josepa kurina ivona bo, “Mara sago God Rewapana Kirakiina* irumatara kuriku Lus† kwanatunai, tuna na Keinan dobuna kamoni. Ivi biibiiniku ⁴ ma ivona bo, ‘Ana berai da kuni tuwa kirakai da am koroto ina rakata, tupurereghim ina rakata da dam ma dam ina tupuwa. Ma weni dobuna na tupurereghim ana veresi da ini rapena tuwanonowi.’”

⁵ Ma ina sisiya ikwapanatini ivona bo, “Josepa, natunatum Eperaim da Manase namada itupuwa weni dobuna Egypt kamoni ma nani murinai apisi da yavata tamakamakai. Ma wekarakava ivi ruwa aviiviniisi da ti na natunatuku vaghata nakanani ma Ruben da Simiyon. ⁶ Ma weni ededisi murisiyai kuna vivituwa na tam kava rapemuwai. Ma tano buderina kona rerereghi na murimurisi i tano na Eperaim da Manase gwabisiyai ina viiya. ⁷ Rorova kava Padan dobonai kabababa da keta borinai am maduwa Risera‡ irabobo. Tuna na Keinan dobuna kamoni ma ke ita rabaraba da ku Eperati da weni nuwapoyina apanani. Ma vaghina, ere matadogaku na Eperati ketana baranai adogoi.”

⁸ Jeikap, Josepa natunatuna ikitisi na ivi tarakiyana bo, “Weni ededisi na iyavo?”

---

* **48:3:** Hibru damsi ‘God Rewapana Kirakiina’ kubiine ivona bo, ‘El Sadai.’ † **48:3:** Lus kana vava sago na “Betel.” Genesis 28:19 na Genesis 35:6 kekitai. ‡ **48:7:** Risera ivi tuwa da ruwa kava ma murinai irabobo. Tuna kubiine Jeikap na Eperaim da Manase eviiviniisi da ti na nakanani ma Risera iti tuwesi.

⁹ Ma Josepa ina mamai ivonapotei bo, “Weni ededisi na taku natunatuku. Egypt dobunai amakamakai na God ivereku.”

“Kerutinapiyesi kuriku da ani biibiinisi.”

¹⁰ Ma Jeikap na imagura kirakai da matana isowai da ke ruvaruvana ita kita bubuna. Vaghina ma Josepa natunatuna irutinapiyesi i doboro kurina da itaraghavusi ma iyonisi.

¹¹ Ma Jeikap ivona bo, “Ke ata notai da maghighim ata kita meyei ma wekarakava na God ivi vaghinei da tam, natunatum yavata akitakitimi.”

¹² Muriyai Josepa natunatuna Jeikap dogarinai itinavivirisi ma ina mamai maghinonai irunoma da maghighina ku tano. ¹³ Ma natunatuna iviinisi da Jeikap ku maghinona iteresi da imiimiiri. Eperaim na murimurina tuna kubiine iviia da Jeikap ku dugena iterei ma Manase na iyarakona tuna kubiine ku katagheyana iterei. ^{§ 14} Ma kegha, Jeikap imana ivi kiivonei da katagheyana ivororona da Eperaim ku gayamina iterei, namanaki da tuna murimurina, ma dugenai ivororona da Manase ku gayamina iterei, namanaki da tuna iyarokona.

¹⁵⁻¹⁹ Ma Josepa na ke iti nuwabiibai, ikitai da ina mamai katagheyana Eperaim ku gayamina tepana iterei. Tuna kubiine ina mamai imana ivotani ma ina kayowana da Eperaim gayaminai ita votawei da Manase ku gayamina ita terei. Ma Josepa ina mamai ivonei bo, “Kegha mamai, ke

---

§ 48:13: Israel damsi i kiki da katagheyana na biibiina ma rewapanina ma dugena na berona, tuna dowadowana ma ina rewapana kegha.

nakanani, weni tuna na iyarokona katagheyam ku gayamina keterei.”

Ma kegha, ina mamai ke iti vaghinei ma ivona bo, “Akovi, natuku, akovi. Ma tuna bade tupurereghina ina rakata kirakai. Ma kegha da tina kikei ina rewapana ina rakata kirakai ke iyarokona nakanani. Ma tupurereghina ina rakata da kamosiyai dam ma dam ina tupuwa.”

Nani murinai na Josepa natunatuna yavata ivi biibiinisi ivona bo,

“Ainowi da God ini biibiinimi.

Aku doboro Abraham da aku mamai Aisiki na God ivokavakavari ma i yawasa kamonai ivotekatekei.

Ma bade God na taku kaku koyakoyagha, aku yawasa karenai da weni ku marana ivi noweku.

Ma ina aneya ivivi tarapaparaneku da berona ke ata panana tovonu.

Ainowi da weni ededisi ini biibiinisi!

Ainowi da ti na kaku vava ma Abraham da Aisiki kii vava ina voviteteyanei.

Ma ainowi da dobuwai i koroto ina rakata kirakai.”

²⁰ Vaghina ma Jeikap ivi ruwa ivi biibiinisi, ivona bo,

“Ma Israel damsi vibiibiina ina beraberai na tami avamiyai.”

Ina vona bo, “Ainowi da God ina berim da Eperaim da Manase nakanani.”

Weni sisiyisi kubiine Jeikap tupuna Eperaim iviia da ivi nao, Manase maghinonai iterei.

²¹ Nani murinai Jeikap natuna Josepa ivonei bo, “Taku gisina kava ma ana rabobo ma God

na gwabimuwai ma mara sago tupurereghim yavata ina rutinimi kona vovira ita mami mau i ku dobu, ku Keinan. ²² Ma tam na Sekem dobuna avereverem ma varevaresim na kegha. Tuna dobuna kubiine na aku seri ma dosiyowai avi tona da Amo damsii gwabisiyai aviiya. Ma dobuna na tano mumurina.”

49

Jeikap natunatuna ivi biibiinisi.

¹ Vaghina ma Jeikap natunatuna ikwaturiyariyesi ma ivonesi bo, “Komiirigwagwariku ma ana vonemi da mara karakava epipisi na aviyavisina ina tupuwa kurimi.

² Natunatuku, taku ami mamai Jeikap.

Kopisi wike ma kovi yana.

Kaku vava sago na Israel.

Koriyemi da aku sisiya koni yanei.

³ Ruben, natuku iyarokom, tam na aku rewapana.

Kutupuwa na ivi matakira da taku na avi tomowa.

Tam na kayotatam ma rewapana kirakiim natunatuku peyarisi kamosiyai.

⁴ Tam na kayoghakighakim ma kara ke kuni wawayaghama, iyamna kawaku yavata bera berona koberai da aku kepana gawaririna kivi dadabui.

⁵ Simiyon da Livai

Tami na ami seri na kapiya kubiine, ami kayowana vighaviya.

⁶ Ami ogatara gavugavusi ke ati vaghinei, Ma ami ku dughu kamosi ke ana rui.

Nuwanuwami ipughupughu na wawaya kovi ki-
ivunuwana,
Ma bade ghamoghamo korugwarigwarisi da kaesi
kovi sidarisi,
Iyamna ami kayowana ghamana da ina vok-
warakwara.

⁷ Ami nuwapughu ma ami kayoghakighaki na
iberoberowana kirakai,
Tuna kubiine God inimagimi.
Ma Israel dobunai tupurereghimi ina kiivigerisi
Ina berisi da Jeikap tupurereghina kamosiyai ini
bogebogesi.

⁸ Juda, tam na varevaresim ini gheghenim,
Ma imamuwai kam ghavighaviya kuna
ghegavovorisi.
Am tuwa mau ma titim yoghoyogho ina
runomem.

⁹ O Juda, tam na laiyan natuna.
Kuvokiira, kukam ma kuvovira am ku bonagha.
Tam nakanani ma laiyan wavinena iti kweruk-
weru da ita kenakena,
Ke sago iyai da ini tataghani.

¹⁰ Tupurereghim mara nonowa ini bada,
Ti na kiivavo ina diwona ina voviteteyanei.
Ke kovokovoghina ini damani dam sago kurisi.
Ina nенаe da wawayina vaghata ina nekiibau.
Ina nekiibau ma dam ma dam ina pisi da ina
suwari ma ina vokaravei.

¹¹ Ina mura ina rakata da ina donki ku greipi
kunukununa ina warimi.
Ku greipi uravina ina kune da ruguruguna
ina kamkam.
Ma kana gara na wain kamonai ina kowai.

Kana tarasovo na greipi muina tarataranai ina vokutuvi.

¹² Matana na ina yebari da wain nakanani.

Ma okena na ina poi kirakiiyei da mereki nakanani.

¹³ Sebulun, tam na kikira baranai kuna makai
Ma tam gwabimuwai na waka ina viwiwotawotei,
Am parata ina nae da ku Sidon.

¹⁴ Isaka, tam na nakanani ma donki,
Vita kana kavakavara.

¹⁵ Kuna kitai da am viyakam gawarina na ibiibii
kirakai
ma am tano na biibiina kavakava,
Ma kegha da kuna tupe meym da biga vitana
kuna berai,
ma bade wawaya ina darum da kuna vobag-
ibagi kirakai.

¹⁶ Dan na tam kuni dam sago Israel kamoni
Ma nota maninina tepanai am wawaya kuni tu-
paviresi ma kuni badesi.

¹⁷ Tam na mota sago keta baranai,
Tam nakanani ma mota berona keta ekenake-
napotai da hosi kaegidugiduna ina tonai,
Hosi ina tonai na ini kapoka ma geru wawayina
murimuriyai ina peku.”

¹⁸ Muriyai da Jeikap ina sisiya ita kwapanati-
ni, ivona bo, “O Bada, akoyakoyaghim da kuni
yawasiku.”

Vaghina ma, ivona bo,

- 19 “Gedi, tam kurim na keta bababasi yapiyapisi
ina kayaya,
ma kegha da kuna miiritavire da kuna
kwavinisi.
- 20 Asera, tam na am tano na mumurina
ma kiikiivavo kii vavai ina yamona da vaviisi
na biibiisi ma magimagisi.
- 21 Ma Napitali, tam na nakanani ma diya wavi-
nena, tuna na vovotawena da ina kay-
owanai ina baba,
ma ituwa da natunatuna na kiikiimatanisi.
- 22 Ma Josepa, tam na nakanani ma greipi ere ama-
mena
da vusira baranai emiimiiri.
Ma ragharaghana ituwa ikiibu kirakai da ku gari
kupuna.
- 23 Dosiyo wawayisi ere nuwapughupughusi ina
kayaya kurim
da iti tonem ma kegha.
- 24 Taku Jeikap aku God Rewapana Kirakiina ina
vowagum,
Tuna na sipu kii koyakoyagha nakanani, tota Is-
rael kata wakima rewapanina
Tuna kubiine am yovu kuna vokikini da bagibag-
ina,
ma imam na rewapana makamakiina, ke ina
mitamita.
- 25 Iyamna am mamai ina God ini vitem,
God Rewapana Kirakiina * ini biibiinim.
Kunuma da dobu kana vibiibiina ina verem

---

* 49:25: Hibru gamonai God Rewapana Kirakiina na ‘El Sadai.’

ma tupurereghim ini biibiinisi da ini tuwa ma
ini susu bubuna.

²⁶ Taku am mamai aku viibiina avereverem na
ighe kirakai,

da koya vovosi ighekuyowesi,
irakata da koya katakatamanisi irogusi.

Weni viibiinisi peyarina na tam Josepa
avereverem,

ku tepam atereterei,
ma varevaresina kamosiyai tam na kiivavo.

²⁷ Ma Benjamin, tam na nakanani ma kukou dipa
kayakayayina.

Ikikava mara boiboiyai kukou kana siya ina
vowai ma ina kam yavui na nakanani,

kam ghavighaviya kuna vowa kirakiiyesi.

Ma raviyai sawara gwabisiyai kuneboi na kuna
vorereghi am wawaya kurisi.”

²⁸ Ma vaghina, Jeikap nakanani ivi sisiya natu-
natuna kurisi, sago sago duma i bera nununai ivi
biibiinisi. Ma natunatuna, ti na Israel kana dam
ivi 12 i kaekiki mau.

Jeikap irabobo.

²⁹ Jeikap natunatuna weni nakanani ivi var-
avarisi, “Gisina kava ma ana rabobo. Ana rabobo
na tupuwiku koviiya kona nae da imapatana
aku mamai da aku doboro buba kamonai ido-
gosi na nani dobunai kona dogoku. Kunona
nani bubana na Hiti wawaya rapenai, tomow-
ina kana vava na Eperon. ³⁰ Bubana na dobu
kana vava Makipela kamonai, tuna na Mamre
ririnai, Keinan dobunai. Abraham nani tanona
Hiti wawaya kana vava Eperon gwabinai igimari

da nevanevana na ivi karawagei. ³¹ Ma nani dobunai na Abraham kawana Sera yavata idogosi ma bade Aisiki kawana Rebeka yavata idogosi. Ma bade nani dobunai kawaku Liya adogoi. ³² Ma nani tanona da bubana na Hiti damsi gwabisiyai igimari da rapetiyai.”

³³ Ma natunatuna tomotomowisi ivi varavarisi ikovi na kaena itawanepai ina ku kenakena gawarina, yana itapurai ma irabobo.

50

¹ Josepa ina mamai irabobo na itaraghavui, iyoni ma ituwei. ² Vaghina ma sisiya bagibagina iterei da ina mamai tupuwina ita vovunaghi, ku gegura ita vokutuvi da ke ita bowa. ³ Ivokutuvi da mara 40 tupuwina ivotani. Ma bade Egypt damsi na mara 70 irubasepa Jeikap irabobo kubiine.

⁴ Basepa kana mara ikovi na Josepa inae da Pero ina wawaya ghamaghamasi ivonesi bo, “Kade, kovokovoghina bo kegha da aku sisiya kota kavaraneyei Pero kurina? ⁵ Aku kayowana da mamai tupuwina ata viiya ata neyei ku Keinan dobuna da buba tuna mani imanai ipapai na ku kamona ata terei. Ina mara itupo da ita rabobo na ivoneku da Keinan dobunai ata dogoi ma avi vaghinei, maghinonai vonakiiyapa bagibagina aberai. Tuna berana ana berai ina kovi na ana vovirame.”

⁶ Vaghina ma Pero ivonapotei bo, “Kenae da am mamai kuna dogoi, ikikava kuvonakiiyapa na nununai keberai.”

⁷ Vaghina ma, Josepa ivomiiri da ita nae da ina mamai ita dogoi. Ma koroto ghamana yavata

inenae, ti na Pero ina wawaya ghamaghamasi, Egypt dobuna kana babada ghamaghamasi ma bade ⁸ Josepa varevaresina ma ina rakaraka ma ina mamai ina wawaya peyarisi na ivi kaeturanei da yavata inae. Ma ededa yoghoyogho i maduwa mau yavata da i ghamoghamo na Gosen dobunai ivoteresi da imakai. ⁹ Koroto irakata kirakai. Ma kamosiyai viya na seriyotiyai igeru ma bade viya na hosiyai igeru.

¹⁰ Ma inekiibau ku Atadi, tuna na witi kana gudaguda gawarina, Jodan okowina ririnai. Nani dobunai na peyarisi itou da itousiyasiyapa ma rabobo kana kiki inunuri na tupuwina ivotani da mara 7 ikovi. ¹¹ Ma Keinan damsi ikitisi da ivivi tutuwana Atadi dobunai na ivona bo, “Egypt damsi na tou ghamana eberaberi.” Tuna kubiine dobuna ivi vavei Abel Misrayim, vavana iyamna na Egypt damsi nani dobunai isiyapa.

¹² Jeikap natunatuna totomowisi ikikava ivonavoveresi na peyarina iberai. ¹³ Tupuwina iviia inae ku Makipela, Mamre ririnai, Keinan dobuna kamoni da nani dobunai buba ku kamona iterei. Tanona na mara katamanai Abraham igimari Hiti wawaya kana vava Eperon gwabinai da kii karawaga. ¹⁴ Josepa ina mamai Jeikap idogoi ikovi na varevaresina ma iyavo kava inae idogodogo na peyarisi ivovirame ku Egypt.

Josepa varevaresina ivonesi da ke ina yabumanei.

¹⁵ I mamai irabobo murinai na Josepa varevaresina ivona bo, “Tita kikei patana da nuwanuwana epughupughu kurita bo kegha? Kade ina nota ererereghi da tavi kayotiranei na

biwana ina viiya bo?” ¹⁶ Tuna kubiine Josepa kana sisiya ivonatawei ivona bo, “Muriyai da ita mamai ita rabobo na ¹⁷ ivonekai da kati nowi kurim da akii berabero kuna notatawei. Wekarakava na tokai am mamai ina God ina bigabiga kainowi kurim da akii berabero kuna notatawei.” Josepa nani sisiyina iviyya na itou kirakai.

¹⁸ Vaghina ma Josepa varevaresina timani ipisi da maghinonai itawesi da maghighisi ku dowa ma ivonei bo, “Tokai na am sleiv.”

¹⁹ Ma Josepa ivonesi bo, “Ke kona yabumaneku, taku ke God da kami kovogha ana veremi. ²⁰ Kovi ogatara da kovi agaberoweku ma kegha da God iruvovirei da ku biibiina. Nakanani iberai da karako wawaya peyarisi yawasa ipanani. ²¹ Tuna kubiine ke kona yabumana, tami ma natunatumi ana koyagha bubunimi.” Ma sisiya biibiinai ivonesi da nuwanuwasi ipika.

Josepa irabobo.

²² Josepa ma ina mamai ina rakaraka yavata Egypt dobuna kamonai imakai inenae da kana madegha 110 ma irabobo. ²³ Imakai inae da Eperaim natunatumu ma tuputupuna ikitisi ma bade Manase natuna Makiri natunatumu irapisi.

²⁴ Josepa varevaresina ivonesi bo, “Taku gisina kava ma ana rabobo. God tuna kovokovoghina da ina rutinimi da Egypt dobuna kona kiibutawei. Ma ikikava vonakiiyapa bagibagina Abraham, Aisiki da Jeikap kurisi iterei da dobu ita veresi na nani ku dobuna kona nae.” ²⁵ Muriyai Josepa ivonesi bo, “Vona bubuna da mara sago God ina vowagumi, ina rutinimi da weni dobuna kona

kiibutawei. Ma vonakiiyapa bagibagina koterei da nani maranai tuwiriku kona kavari da yavata kona nae.”

²⁶ Vaghina ma Josepa imakai da kana madegha 110 ma irabobo. Tupuwina na ku gegura ivokutuvi da ke ita bowa ma nani murinai na igerei ma Egypt dobunai imakai.

clxxv

Gapapaiwa New Testament
The New Testament in the Gapapaiwa Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Gapapaiwa long
Niugini

copyright © 2009-2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gapapaiwa

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-11-07

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 11 Nov 2022

02820c89-25a2-533d-9e19-9a2d0e178860